

Stála konferencia
Slovenská republika
a Slováci žijúci v zahraničí
2022

**Česko, Čierna Hora, Francúzsko, Chorvátsko,
Kanada, Maďarsko, Nemecko, Poľsko, Rakúsko,
Rumunsko, Slovensko, Srbsko, Španielsko,
Švédsko, Taliansko, Ukrajina, USA, Veľká Británia**

Bratislava
2022

**STÁLA KONFERENCIA
SLOVENSKÁ REPUBLIKA
A SLOVÁCI ŽIJÚCI
V ZAHRANIČÍ
2022**

**BRATISLAVA
28. – 29. októbra 2022**

Vydal Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí

Zodpovedný redaktor
Milan Ján Pilip

Editor
Pavel Meleg

© Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí

Príhovory, referáty a diskusné príspevky, ktoré odznali na Stálej konferencii Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí 2022 alebo boli doručené za účelom zverejnenia.

Poznámka redakcie:

V texte zborníka sme akceptovali vžitú výrazovú zásadu používanú autochtónnymi slovenskými menšinami, ktoré nie vždy korešpondujú so súčasnou podobou spisovnej slovenčiny.

POZDRAVNÉ PRÍHOVORY HOSTÍ

Andrej STANČÍK

štátny tajomník Ministerstva zahraničných
vecí a európskych záležitostí SR

Vážený pán predseda, vážení hostia, drahí krajanovia, drahí Slováci,

dovoľte mi odovzdať pozdrav od pána ministra Rastislava Káčera, ktorý prevzal záštitu nad touto konferenciou, ale bohužiaľ sa kvôli pracovnému programu nemohol zúčastniť.

Čo je hlavnou úlohou našej zahraničnej politiky? Presadzovať naše národné záujmy, no hlavne nadväzovať vzťahy medzi Slovenskom a druhými krajinami. Keď sa rozprávame o zahraničnej politike, tak práve vy ste jej dôležitý nástroj. Vy ste pomyselní stavbári, ktorí stavajú mosty medzi Slovenskom a krajinami, v ktorých pôsobíte a aj vy sa podieľate na tom, aby bolo Slovensko dobre reprezentované.

Vždy keď som niečo potreboval pri mojich cestách v zahraničí a náhodne som sa spýtal okoloidúcich ľudí, tak bolo veľmi príjemné, keď mi neodpovedali po anglicky, ale po slovensky. Zrazu som mal pocit, že v tom cudzom, veľkom a niekedy aj strašidelnom svete nie som úplne sám, ale sú tam ľudia, s ktorými ma spája niečo, čo sa len veľmi ťažko dá definovať, no o to viac sa to dá precítiť. Vtedy človek zisťuje, že krv nie je voda, že kdekoľvek ide, vždy sú tam ľudia, s ktorými ho niečo spája. Niečo, čo tu je dlhšie ako my a na týchto ľudí sa dá vždy spoľahnúť. Preto som bol vždy veľmi rád, keď som počul v akomkoľvek kúte sveta náš slovenský jazyk.

Slovensko nie je veľká krajina. Nemáme najväčšiu ekonomiku, nemáme možno najviac držiteľov Nobelovej ceny a ani ten hokej už nie je, čo býval. Napriek tomu tu máme jeden vývozný artikl, ktorým sa môžeme hrdiť, a tým ste vy, Slováci. Ste nositeľmi hodnôt, našej pracovitosti, šikovnosti a našej kultúry, ktorú nám závidia v Ázii, v Amerike a v každom kúte sveta. Vy prispievate k dobrému šíreniu mena Slovenska, síce malej, ale srdcom veľkej krajiny a za to vám patrí veľká vďaka.

Momentálne žijeme vo veľmi ťažkých časoch. Po dvoch rokoch pandémie, kedy to už vyzeralo na krátke vydýchnutie, prišlo niečo oveľa horšie. Prišla vojna, ktorú rozpútal Vladimir Putin. Prišlo ničenie a prišli aj dopady, ktoré cíti celá Európa, celý svet. Aj vy, kdekoľvek žijete, cítite dopady vysokých cien energií, inflácie či ďalších negatívnych efektov. A práve preto je teraz veľmi dôležité to, aby sme držali spolu. Spája nás naša kultúra, náš jazyk a spája nás niečo, čo sa nedá len tak ľahko pretrhnúť a je úplne jedno, koľko tisíc míľ je od nás vzdialený. Som preto veľmi rád, že sa tu dnes stretávame, pretože len spolu túto krízu zvládneme.

Vážení hostia, milí krajanovia,
prajem vám veľmi podnetnú diskusiu, aby ste si vydiskutovali to, čo sa nám podarilo aj
nepodarilo, aby sme sa z nich mohli poučiť a mohli ísť ďalej. Rád vám znova odovzdam
pozdrav od pána ministra a verím, že táto konferencia bude krok vpred v našej spolupráci.
Ďakujem veľmi pekne.

Iveta GALBAVÁ

poradkyňa predsedu vlády SR pre oblasť
krajanov

Základné východiská vzťahov a spolupráce Slovenskej republiky so slovenskou diaspórou vo svete

Pri presadzovaní a realizácii týchto cieľov bude nutná spolupráca so všetkým organizáciami a inštitúciami vrátane jednotlivcov z celého slovenského zahraničia. Jedna z foriem je aj Stála konferencia „Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí.“

Rada by som pripomenula základné, a to:

1. Charakter vzťahov medzi Slovenskou republikou a slovenskou diaspórou určuje Ústava Slovenskej republiky, ktorá sa v článku 7a zaväzuje takto: „Slovenská republika podporuje národné povedomie a kultúrnu identitu Slovákov žijúcich v zahraničí a podporuje ich inštitúcie zriadené na dosiahnutie tohto účelu a vzťahy s materskou krajinou.“
2. V súčasnosti platný zákon 474/2005 o Slovákoch žijúcich v zahraničí upravuje pôsobnosť orgánov štátnej správy vo veciach týkajúcich sa vzťahov Slovenskej republiky a Slovákov žijúcich v zahraničí a štátnu podporu Slovákov žijúcich v zahraničí.
3. Predmetný zákon určuje východiská a zásady štátnej politiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí, určuje ho vláda Slovenskej republiky a v tomto zmysle zriadila Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí, ktorý zabezpečuje tvorbu, výkon a koordináciu štátnej politiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí; v spolupráci s inými orgánmi verejnej moci, fyzickými osobami alebo právnickými osobami zabezpečuje realizáciu opatrení zameraných na podporu Slovákov žijúcich v zahraničí; v spolupráci s ostatnými orgánmi štátnej správy vypracúva návrhy koncepcií na podporu Slovákov žijúcich v zahraničí a predkladá ich na rokovanie vlády.
4. V programovom vyhlásení vlády na roky 2020 – 2026 sa uvádza, že:
 - a/ Vláda SR si uvedomuje, že Slováci žijúci v zahraničí v rámci rovnosti príležitostí majú mať možnosť vzdelávať sa v slovenskom jazyku. Preto podporí túto oblasť adekvátnymi opatreniami v spolupráci s relevantnými inštitúciami.
 - b/ Vláda SR postupne navýši finančnú podporu slovenskému zahraničiu až na úroveň, v akej ročne podporuje národnostné menšiny žijúce na Slovensku.
 - c/ V kontexte prípravy koncepcie krajskej štátnej politiky na roky 2022 – 2026 vláda SR prehodnotí fungovanie a kompetencie Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí (ÚSŽZ), zmodernizuje koncepciu štátnej politiky starostlivosti o Slovákov žijúcich v zahraničí a prijme nový zákon o Slovákoch žijúcich v zahraničí. Zároveň vyhodnotí a upraví aj proces doterajšieho udeľovania dotácií vrátane zjednodušenia udeľovania tzv. minigrantov.

Postavme si otázku, aké postavenie, charakter, význam a zmysel má v súčasnosti táto konferencia. Nastal čas na jej transformáciu tak, aby bola rešpektovaná ako inštitúcia, ktorá plní funkciu hovorca celého slovenského zahraničia a poradného orgánu parlamentu a vlády Slovenskej republiky. V tomto zmysle navrhujem a ponúkam otvorenie širokého a demokratického celosvetového dialógu, ktorý by viedol k vytvoreniu novej širokospektrálnej platformy vzťahov a spolupráce Slovenskej republiky a slovenskej diaspóry vo svete. Dovoľujem si otvoriť chýlostivú tému, o ktorej sa nehovorí, ale je potrebné o nej hovoriť.

Mons. Jozef HALKO

bratislavský pomocný biskup,
Konferencia biskupov Slovenska

Vážený pán štátny tajomník, vážený pán predseda, milí krajanovia, dámy a páni,

ďakujem za možnosť vystúpiť na tejto konferencii, a dovoľte mi predovšetkým poďakovať Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí za konštruktívnu spoluprácu. Milí krajanovia, Konferencia biskupov Slovenska má trvalý záujem na tom, aby katolícki kňazi zo Slovenska poskytovali predovšetkým, no nielen, duchovnú službu Slovákom v zahraničí v ich materinskom jazyku. Je len samozrejmé, že táto aktivita zasahuje všetky sféry ich života a možno vysloviť len radosť z toho, že na mnohých Slovenských katolíckych misiách existuje skvelá spolupráca medzi kňazom a diplomatickým zastupiteľstvom SR, medzi kňazom a krajaňskými organizáciami. Zámerne, kvôli nevyhnutnému zmyslu pre realitu, hovorím mnohých, lebo niekde sú aj problémy, ktoré potrebujú čas a trpezlivosť. Žiaľ, treba zároveň s poľutovaním konštatovať, že pre nedostatok kňazov nie je možné celkom vyhovieť dopytu zo slovenských komunít v zahraničí, preto vo viacerých službu ponúka - a to vynikajúco - poľský kňaz, napr. v Mississauga, alebo v Sydney. Samozrejme, osobnú prítomnosť nič nenahradí, žiaden „on-line“ nemôže byť viac ako „face to face“. No mám predsa v tejto krízovej situácii jednu konkrétnu ponuku: rád vás navštívim osobne, no ešte predtým ponúkam oveľa jednoduchšiu možnosť pozdraviť vaše spolky a organizácie pomocou elektronických médií. Takáto komunikácia sa už uskutočnila s komunitou vo Vancouvri, pozdravil som zasadnutie jednej krajaňskej organizácie v USA. Prednáška, krátky pozdrav, meditácia, modlitba či požehnanie – to všetko som pripravený po dohode vám sprostredkovať. Verím, že počas prestávky budeme môcť o tomto hovoriť konkrétne.

Dovoľte mi zaželať celej konferencii veľa inšpirácie do všetkých aktivít v záujme Slovákov žijúcich v zahraničí.

Marcela KMEŤOVÁ

tajomníčka pre zahraničie ECAV

Vážený pán predseda, vážený pán štátny tajomník, vážení hostia, vážené dámy, vážení páni, milí bratia a sestry, drahí krajanovia,

je mi veľkou ct'ou a úprimne ďakujem za túto príležitosť krátko vás pozdraviť a prihovoriť sa vám v mene evanjelickej cirkvi augsburského vyznania na Slovensku. Prinášam srdečné pozdravy od brata generálneho biskupa Ivana El'ka, ktorý je momentálne na návšteve slovenského cirkevného zboru v Toronte pri príležitosti 80-teho výročia založenie tohto cirkevného zboru. A z tohto dôvodu nemôže byť dnes tu medzi nami. *V Hospodina dúfali naši otcovia.* V polovici júna sme boli súčasťou osláv stého výročia samostatnej slovenskej evanjelickej cirkvi v Srbsku. Odvtedy sa aj s témou Slováci žijúci v zahraničí stretávam stále viac a viac. Evanjelická cirkev na Slovensku má po dlhé roky veľmi priateľské a vrúcne vzťahy aj so Slovákami v zahraničí. Cíti sa ako ich matka. O tom svedčia mnohé návštevy a stretnutia v Prahe, Novom Sade, v Budapešti či v Toronte, Nadlaku, v Rajke neďaleko Bratislavy, o ktorých vám môžem v priebehu prestávky porozprávať. Okrem toho pokračuje naďalej v posielaní evanjelického periodika Evanjelický posol spod Tatier, Evanjelický východ Slovákom žijúcim v zahraničí, a to v Srbsku, Rumunsku, Chorvátsku, Slovinsku, v Českej republike, v Maďarsku, Kanade, Austrálii, USA a v Poľsku. Čokoľvek má prívlastok nové, prináša so sebou nádeje nových začiatkov, nových nádejí a nových výziev. Mnohé nové nádeje a vízie priniesla aj pandémia, ktorá zakázala osobné stretávanie sa. Po dvoch rokoch cítime, že niečo staré končí a niečo nové začína. A toto sa dotklo aj stretnutí so Slovákami žijúcimi v zahraničí. Naši bratia farári postupne prešli na on-line prenosy služieb božích, tvorbu video a audio programov a on-line komunikácie s členmi cirkevných zborov. Mnohí duchovní a laici sa ukázali ako technicky zdatní, schopní sa rýchlo zorientovať a tvoriť zaujímavé programy. Všetky tieto on-line prenosy sledujú aj Slováci žijúci v zahraničí. Táto zmena otvorila nové horizonty, nové vízie, nové sny, nové rozhodnutia a nové plány do budúcnosti. A s tým súvisí aj implementácia Koncepcie štátnej politiky Slovenskej republiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí na obdobie rokov 2022 až 2026. Prajem vám veľa múdrosti a trpezlivosti pri hľadaní všetkého, čo buduje a podporuje Slovákov žijúcich v zahraničí a chcem vás ubezpečiť, že vaša podpora a váš záujem o podporu evanjelickej cirkvi na Slovensku vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí sú pre nás veľkým prínosom. Boh vám žehnaj!

Maroš SMOLEC
správca Matice slovenskej

Vážení zástupcovia vlády SR, predstavitelia slovenských cirkví, vážené dámy, vážení páni, drahí krajanovia - Slovenky a Slováci,

na Slovensku žije takmer 5,5 milióna Slovákov. Nie je to však konečný počet príslušníkov nášho národa. Odhaduje sa, že v zahraničí žije vyše dvoch miliónov Slovákov. A práve tento „slovenský svet“ dnes spája všetkých nás na dnešnej Stálej konferencii Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí 2022. Dovoľte mi, aby som vás v mene Matice slovenskej všetkých pozdravil.

Krajská problematika s Maticou slovenskou veľmi úzko súvisí. Už v 20. rokoch minulého storočia Matica slovenská (MS) do svojej práce programovo zaradila aj starostlivosť o Slovákov žijúcich v zahraničí. V dejinách slovenského národa v tejto súvislosti azda najviac zarezonovala cesta maticnej delegácie na čele s vtedajším tajomníkom MS, Jozefom Cígerom Hronským, v rokoch 1935 – 1936. Takto nejako začala užšia spolupráca medzi Slovákami a našou diaspórou, ktorá pretrváva dodnes a je už – vďaka Bohu – inštitucionalizovaná. Nielen Matica ale hlavne Slovenská republika sa o našu diaspóru stará prostredníctvom samostatného Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Aj keď je vždy čo zlepšovať, myslím si, že naši Slováci v zahraničí cítia, že Slovenská republika a MS na nich nezabúdajú.

Matica sa prostredníctvom svojho pracoviska s názvom Krajské múzeum MS (KM MS) snaží byť nápomocná krajanom a spolupracovať s nimi na najrôznejších úrovniach. Produkovať vedecké výstupy, udržiavať krajský archív, komunikovať, organizovať tábory či folklórne podujatia. Matica je istým komunikačným mostom medzi diaspórou a Slovenskom. Matica ale nemôže na činnosť krajanov prispievať, pretože v rámci svojho rozpočtu nemôže štátnu dotáciu použiť v prospech iných organizácií. V rámci týchto vzťahov Matica v spolupráci s krajanmi založila Radu pre zahraničných Slovákov pri MS, na ktorej predkladajú svoje návrhy či podnety a Matica sa ich snaží riešiť s dotknutými štátnymi orgánmi, príp. niektoré z nich aj samostatne realizovať. Rada aktuálne zasadala 27. októbra 2022 na pôde MS v Martine. Bolo to stretnutie po dlhšej prestávke kvôli pandémie Covid-19. Naposledy sa zišla ešte v roku 2018. Body a závery, ktoré vtedy prijala, sa MS snažila so všetkých síl a možností naplniť. Niektoré sa splniť podarilo, iné sú v štádiu riešenia, iné sa realizovať nedajú. Napríklad snaha krajanov, aby sa súčasťou NR SR stal poslanec volený za zahraničných Slovákov nie je možná. Na druhej strane pracujeme na podpore vzniku Centra slovenského zahraničia, pokračujeme vo vedeckých projektoch Ako ďalej krajanovia..., so Štatistickým úradom SR sme riešili aj otázku migrácie krajanov zo Slovenska a ich návraty. Na kultúrne podujatia sme pozývali krajské umelecké telesá i oceňovali knihami

krajanských autorov. MS vie aj pripraviť pre krajanskú mládež rôzne vzdelávacie zájazdy na Slovensko. Jediné, čo ma veľmi mrzí, je obmedzenie možností organizovať pre krajanov náš Medzinárodný letný tábor vo Vysokých Tatrách, na ktorom sa výrazne podieľal aj ÚSŽZ. Žiaľ, pandémie prerušila 30-ročnú tradíciu a naštartovať sa nám ju zatiaľ nepodarilo.

Rada na aktuálnom rokovaní zvolila svoje nové vedenie. Predsedom sa stal Michal Spevák ml. pôvodom z Vojvodiny, teraz žijúci v Čiernej Hore. Podpredsedami sa stali Vladimír Skalský z Českej republiky a Ľudomír Molitoris z Poľska. Rada prijala nové závery pre Maticu slovenskú, a to:

- 1) aby Matica slovenská podporovala snahy krajanov, aby sa dôsledne dodržiavali zákony menšinových práv v tej ktorej krajine a aby podporovala uplatňovanie bilaterálnych zmlúv,
- 2) aby podporila otvorenie generálneho konzulátu v Báčskom Petrovci na sprostredkovanie hospodárskej činnosti,
- 3) aby podporovala krajanské dianie osobnou účasťou matičných funkcionárov na podujatiach Slovákov žijúcich v zahraničí,
- 4) aby podporovala vydateľskú činnosť krajanov odbornými službami svojho vydavateľstva a tlačou kníh Slovákov v zahraničí,
- 5) aby aj naďalej zabezpečovala príspevky do krajanských periodík a pokračovala v snahách o ďalšie vydanie publikácie „Ako ďalej Slováci“,
- 6) aby aj naďalej podporovala a propagovala činnosť krajanov cez matičné mediálne kanály, tlač a sociálne siete,
- 7) aby zabezpečovala účasť slovenských súborov na kultúrnych podujatiach, festivaloch a športových súťažiach Slovákov v zahraničí,
- 8) aby MS pokračovala v zabezpečovaní cien pre žiacke a študentské súťaže rôznych typov (knihy, DVD, CD, ...).

Milí krajanovia, viem, že žijete v mnohých štátoch sveta. Vystupujete v nich ako národnostná menšina alebo len inak hovoriaca skupina ľudí. Matica slovenská vie, že v niektorých krajinách je váš život komplikovaný. Matica to sleduje, monitoruje a bude v tejto otázke kontaktovať zodpovedné orgány štátu, aby boli nápomocné. Dovoľte mi poďakovať sa za Vašu prácu, ktorú robíte vo svojich domovinách v prospech slovenského národa, že udržiavate naše korene i jazyk, že zachováate našu kultúru.

Vladimír SKALSKÝ

predseda Svetového združenia Slovákov v zahraničí, člen Rady vlády ČR pre národnostné menšiny a podpredseda jej Výboru pre dotačnú politiku, riaditeľ Slovenského domu v Prahe

Priority slovenského zahraničia v kontexte Koncepcie štátnej politiky starostlivosti o Slovákov žijúcich v zahraničí

Cieľom príspevku je naznačenie a stručný rozbor priorít dôležitých pre udržanie identity Slovákov žijúcich v zahraničí a vzájomnú slovensko-slovenskú spoluprácu bez štátneho paternalizmu, s rešpektovaním ich samosprávy na úrovni krajín i na úrovni strešnej organizácie Svetového združenia Slovákov v zahraničí.

Medzi priority patrí podpora používania slovenčiny, generáčného prenosu v rámci krajského sveta, podpora školstva, mimoškolských aktivít detí a mládeže, kultúry a médií, ako aj informovanosť o krajanoch v školstve a médiách na Slovensku, ako i prostredníctvom inštitúcií typu Centrum slovenského zahraničia či Pamätník slovenského vysťahovalectva v Bratislave. Rozmenené na drobné to znamená okrem iného snažiť sa pri implementácii koncepcie štátnej politiky starostlivosti o Slovákov žijúcich v zahraničí, a to i prostredníctvom pripravovaného akčného plánu, realizovať tieto priority:

1. Novo zadefinovať adresátov štátnej politiky podpory Slovákov žijúcich v zahraničí, avšak štruktúrované – rozlíšiť, pretože majú iné potreby a zaslúžia si iný akcent:
 - slovenských krajanov, ktorí žijú v zahraničí dlhoročne (často celoživotne či mnohogeneračne) – v podstate súčasná definícia v zákone, teda osoby slovenského pôvodu bez trvalého bydliska na Slovensku,
 - Slovákov v zahraničí – novodobá migrácia vrátane tzv. digitálnych nomádov.
2. Podporovať generáčny prenos v komunitách, vytvárať podmienky pre pritiahnutie mladej generácie vrátane ekonomických podmienok.
3. Podporovať vzdelávanie:
 - u slovenských menšín v strednej a juhovýchodnej Európe klasické školstvo vrátane podpory detí, aby sa hlásili do slovenských tried; podpora informačných kampaní a zisťovania záujmu,
 - v slovenských komunitách v západnej Európe a zámorí vzdelávacie centrá,
 - v Českej republike osobitný prístup, podporujúci oboje,
 - mimoškolské aktivity, najmä na podporu jazyka podporovať všade.
4. Zvýšená podpora médií, printových, elektronických, i sociálnych sietí.
5. Podpora kultúry, najmä tej, ktorá udržiava identitu (jazyk, literatúra, divadlo, tradičná kultúra atď.).
6. Ustúpiť od paternalistických tendencií štátu (MZVEZ SR, ÚSŽZ, jednotlivých ZÚ) vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí, viac hľadať obojstrannú slovensko-slovenskú

spoluprácu: osobitne posilniť význam Memoranda o spolupráci medzi ÚSZZ a SZSZ, dodržiavať ho (napríklad spolupráca pri organizovaní Stálych konferencií Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí), pripravovať aktualizované vykonávacie protokoly k tomuto memorandu s ročnou periodicitou.

7. Pôsobiť voči krajaanským komunitám tak, aby sa podporovala synergia, nie rozbiejanie týchto komunit.

8. Podporovať zásadné infraštruktúrne projekty (nehnuteľnosti, tlačiarne a pod.), a to aj v spolupráci s krajinami, kde krajanovia žijú.

9. Viac upriamovať slovenskú diplomáciu na problematiku slovenských menšín a komunit, prerokúvať s nimi bilaterálne a multilaterálne dokumenty, ktoré sa ich týkajú.

10. Pokračovať v podpore krajaanských študentov na Slovensku a vo vysielaní slovenských učiteľov do zahraničia.

Ešte ako prvý podpredseda Slovensko-českého klubu, riaditeľ Slovenského domu v Prahe, člen Rady vlády ČR pre národnostné menšiny a podpredseda jej Výboru pre dotácie si dovoľm aj niekoľko špecifických poznámok k prioritám tejto krajiny, ktorá je v mnohom špecifická – žije tam uznaná národnostná menšina, tradičná komunita, dokonca najväčšia v Európe, súčasne tam neexistuje slovenské školstvo a z iného uhlu pohľadu je zasa aj cieľom rozsiahlej novej migrácie, pravdepodobne tiež tej úplne najväčšej.

Priority v Česku:

1. Podporovať činnosť Slovenského domu v Prahe ako najvýznamnejšieho projektu slovenskej menšiny v ČR za celú jej existenciu. Podporovať jeho činnosť, ohrozenú mimoriadnym zvýšením cien energie a celkovo infláciou, podporovať aj obnovu a modernizáciu jeho zariadenia.

2. Podporovať aj kultúru mimopražskú – predovšetkým cyklus Dni slovenskej kultúry po ČR (najväčšie festivaly České Budějovice, Moravská Třebová, Brno, Plzeň), ale aj aktivity regionálnych Obcí Slovákov v ČR a regionálnych pobočiek Slovensko-českého klubu.

3. Podporovať tradičnú kultúru – festivaly ako Jánošíkov dukát, Jánošík & Ondráš Folk Fest, Praha – srdce národov, súbory ako Limbora (Praha), Šarvanci (Praha), Pořana (Brno), Púčik (Brno), Fogáš (Ostrava), Šmykňa (Ostrava)...

4. Podporovať dlhodobosť osvedčené printové médiá (Slovenské dotyky s nákladom 8 300 ks, Korene vydávané formou ich prílohy, Listy).

5. Pokúsiť sa zabrániť výraznému okliešteniu slovenského vysielania v Českom rozhlase, pôsobiť v prospech vzniku televízneho vysielania v Českej televízii.

6. Ako zásadnú prioritu si dať aj pokus o vzkriesenie slovenského školstva v ČR.

V päťdesiatych rokoch minulého storočia sa predovšetkým v súvislosti s rozvojom baníctva v ostravsko-karvinskom revíri prisťahovalo na severnú Moravu veľa slovenských rodín. Mnohé deti mali problémy so zvládnutím češtiny. A tak prišlo v roku 1956 niekoľko nadšencov spojených podporúčikom základnej vojenskej služby Štefanom Urbašikom s myšlienkou založiť v Karvinej základnú školu s vyučovacím jazykom slovenským. Záujem žiakov kulminoval okolo roku 1970, keď existovali v tomto severomoravskom meste dokonca dve slovenské základné školy. Objavili sa pokusy založiť základné školy aj v Havířove, Ostrave a Prahe. V Karvinej a v Prahe sa pokúšali aj o založenie gymnázií. Všetky tieto snahy však narazili na nedostatočný záujem. V živej pamäti je snaha o zriadenie Gymnázia M. R. Štefánika v Prahe, vymenovaný bol už dokonca ministerstvom aj jeho riaditeľ, Pavol Niezgodský. V projekte sa angažovala Obec Slovákov v ČR i Klub slovenskej kultúry, bohužiaľ táto snaha sa nevyhla určitým koncepčným a personálnym sporom. V súčasnosti už neexistuje žiadna slovenská škola.

Naopak existuje rozvinutá univerzitná slovakistika, v Prahe (ako súčasť stredoeurópskych štúdií) na Univerzite Karlovej a v Brne na Masarykovej univerzite. Súčasne sa problematike slovenčiny venujú aj na bohemistických pracoviskách, predovšetkým na Univerzite Palackého v Olomouci.

Čo dnes v ČR aspoň sčasti funguje, to sú víkendová školička pre deti v Slovenskom dome v Prahe, teda model blízky slovenským vzdelávacím centráм v západnej Európe či v zámorí. Folklórne tanečné školičky organizujú tiež v Slovenskom dome v Prahe, folklórny súbor Šarvanci, s deťmi pracujú aj cirkvi, predovšetkým Evanjelická a. v. cirkev v ČR, a ďalšie folklórne súbory (Limbora, Púčik a ďalšie).

Čo sa prieskumom zistilo bez pochybností je, že by bol záujem o slovenské materské školy či takzvané detské skupiny (čo je trochu menej náročná podoba pre menší počet detí) prioritne v Prahe a v Brne. Snahu zriadiť ich majú dlhodobo Slovensko-český klub, majiteľ a prevádzkovateľ Slovenského domu v Prahe, ale i Evanjelická a. v. cirkev v Prahe. Je dostatok záujemcov z radov detí a ich rodičov i dostatok pedagógov. Projekt organizovaný ako súkromný, hoci verejnoprospešný, dlhodobo naráža na problémy so získaním vhodných priestorov za ekonomicky únosných podmienok. Pritom sa však v ostatných rokoch ponúka možnosť požadovať zriadenie verejných materských, ale prípadne i základných slovenských škôl. Paragraf 14 školského zákona v ČR totiž hovorí, že „Obec, kraj, prípadne ministerstvo zabezpečuje pre príslušníkov národnostných menšín vzdelávanie v jazyku národnostnej menšiny v materských, základných a stredných školách, a to v obciach, v ktorých bol v súlade s osobitným právnym predpisom zriadený výbor pre národnostné menšiny, ak sú splnené podmienky ustanovené týmto zákonom.“

Dlhodobým problémom bolo, že i keď v mnohých mestách tento výbor vzniknúť mal, nebol zriadený a toto právo sa odvíjalo až od jeho faktického zriadenia. V prípade obce má byť výbor zriadený, ak v nej žije aspoň 10 % obyvateľov inej ako českej národnosti, v prípade krajov, čo je i Hlavné mesto Praha, ide o hranicu 5 %. Niekoľko ostatných rokov však už výbory v niektorých dôležitých mestách či krajoch, predovšetkým v Prahe, existujú. Dôležité by bolo implementovať ich i v pražských mestských častiach. Dodajme, že podľa rovnakého paragrafu: „Triedu materskej školy možno zriadiť, ak sa k vzdelávaniu v jazyku národnostnej menšiny prihlási najmenej 8 detí s príslušnosťou k národnostnej menšine, triedu základnej školy možno zriadiť, ak sa k vzdelávaniu v jazyku národnostnej menšiny prihlási najmenej 10 žiakov s príslušnosťou k národnostnej menšine; materskú školu alebo základnú školu s jazykom národnostnej menšiny možno zriadiť za predpokladu, že všetky triedy budú v priemere naplnené najmenej 12 deťmi alebo žiakov s príslušnosťou k národnostnej menšine v jednej triede. Triedu príslušného ročníka strednej školy možno zriadiť, ak sa k vzdelávaniu v jazyku národnostnej menšiny prihlási najmenej 12 žiakov s príslušnosťou k národnostnej menšine; strednú školu s jazykom národnostnej menšiny možno zriadiť za predpokladu, že všetky triedy budú v priemere naplnené najmenej 15 žiakov s príslušnosťou k národnostnej menšine.“

Požadované počty sú zdanlivo nízke. Čo bráni zriadeniu takýchto škôl? Po prvé české verejné orgány ich vzniku nijako nebránia, ale všetku iniciatívu prenechávajú menšinovým organizáciám, potenciál ktorých je v tomto smere v prostredí rozptýlenej a málo kompaktnej menšiny obmedzený. Tieto spolky by napriek tomu mali pripraviť masívnu informačnú kampaň, zrejme i s podporou zo Slovenskej republiky. Druhý problém je paradoxný. V prípade materských, ale ešte viac základných škôl, pre rodičov z dôvodu jazykovej a kultúrnej blízkosti i prevažujúcich zmiešaných manželstiev nie je podľa prieskumov atraktívne čisto

slovenské vyučovanie, ale skôr jeho česko-slovenský model. S tým však školský zákon ani Európska charta menšinových či regionálnych jazykov nepočítajú. A tak ak sa chce slovenská menšina v Českej republike dopracovať k vlastnému školstvu, okrem osvetovej kampane sa musí usilovať i o zmenu legislatívneho rámca, ktorá môže pôsobiť ako zmenšenie jej práv (a napríklad na Dolnej zemi to tak obyčajne býva vnímané), v reálnych podmienkach Českej republiky to však predstavuje najreálnejšiu cestu.

VYSTÚPENIE PREDSEDU ÚRADU PRE SLOVÁKOV ŽIJÚCICH V ZAHRANIČÍ

Milan Ján PILIP

predseda Úradu pre Slovákov žijúcich
v zahraničí

Milí krajanovia, vážení hostia,

dovoľte, aby som vás privítal na našej konferencii. Veľmi si vážime, že ste mnohí z vás merali veľmi dlhú cestu, aby ste sem mohli prísť a stretnúť sa s krajanmi a aj s nami po štyroch rokoch na tomto podujatí, ktoré má tradíciu ešte od deväťdesiatych rokov, kedy úrad ešte ani neexistoval. Táto konferencia, na ktorej sme sa dnes a zajtra zišli, má aj svoj osobitý účel. Ako neskôr vysvetlím, bude vedená trochu odlišným spôsobom z organizačného hľadiska, ako si pamätajú tí, čo tu už boli.

Máme pred sebou veľmi dôležitú úlohu. Všetci – aj my, aj vy. V júni tohto roku vláda Slovenskej republiky prijala Konceptiu štátnej politiky Slovenskej republiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí na roky 2022 až 2026, ako strednodobo plánovací dokument, ktorý hovorí o cieľoch Slovenska vo vzťahu k svojej diaspóre na celom svete.

Aby sa táto koncepcia dostala do reálneho života, potrebujeme si ju rozmeniť na drobné a ustanoviť konkrétne úlohy pre konkrétnych ľudí, inštitúcie a s konkrétnymi termínmi. Na tento účel sa spracováva akčný plán ku koncepcii a povinnosťou nášho úradu je jeho spracovanie do konca novembra tohto roku. Uvedený akčný plán bude obsahovať úlohy pre jednotlivé dotknuté rezorty na Slovensku. Následne po spracovaní tohto dokumentu, v ďalších mesiacoch plánujeme dopracovať spolu s vami vlastný interný dokument, tzv. akčný plán II (jeho názov si ešte spresníme), kde si zdefiniujeme úlohy zamerané na jednotlivé krajiny. Považujeme to za mimoriadne dôležité, pretože každá krajanská komunita v každej krajine je iná, má iné potreby v rôznych oblastiach, a rešpektujúc tieto potreby, si určíme ciele, čo v daných krajinách do roku 2026 chceme dosiahnuť. Pre účel zostavenia akčného plánu ku koncepcii, ktorý ste dostali od našich kolegov v rámci pozvánky, bola zriadená medzirezortná pracovná skupina, kde sú zástupcovia viacerých rezortov. Za ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí pán Dendis, za ministerstvo zdravotníctva pani Martina Žáková a pani Silvia Grajciarová, za ministerstvo kultúry pán Denis Valent, za štatistický úrad pani Zuzana Podmanická, za ministerstvo hospodárstva pán Roman Jakubovič, za ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu pani Martina Malíková, za ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny pani Janíková. Včera sa napríklad uskutočnilo zasadnutie školskej komisie úradu, ako poradného zboru úradu, z ktorého vyplynuli nejaké úlohy súvisiace s vysielaním učiteľov do Maďarska, zasahujúce do kompetencie rezortu práce. Členmi medzirezortnej pracovnej skupiny sú aj zástupcovia nášho úradu, ktorých poznáte, Pavel Meleg, Milina

Sklabinski, Kristína Kottrová a iní. Celý proces spracovania akčného plánu vedie náš pracovník Denis Palutka.

Prečo to spomínam tu na tejto konferencii? Radi by sme využili túto príležitosť, aby sme od vás nazbierali ďalšie podnety, ktoré by sa mali riešiť prostredníctvom akčného plánu. Vy ste poslali na túto konferenciu svoje príspevky, vy chcete vystúpiť, vy chcete povedať to, čomu rozumiete, čo máte na srdci a našou úlohou bude to zaznamenávať a postupne riešiť. Cieľom tejto konferencie je aj vaša participácia na tom významnom dokumente, ktorý vydáme do konca novembra, a tiež aj na druhom, internom dokumente, obsahujúcom partikulárne ciele podľa jednotlivých krajín. Na záver konferencie si tieto veci zhrnieme a definujeme si nové závery. Nebudú to závery vo forme uznesenia, ako to bolo v minulosti, ale skôr praktické a konkrétne podnety od vás, ktorými sa už v najbližších týždňoch budeme zaoberať a budeme ich spracovávať. Prirodzene, výstupom z konferencie bude aj zborník z príspevkov, ktoré ste nám poslali. Sme tu preto, aby sme vás počúvali a aby sme s vami aj v rámci diskusie, ale aj v rámci neformálnych diskusií na prestávkach, konzultovali. V ďalších týždňoch a mesiacoch budeme s vami tiež spolupracovať ohľadom tých definovaných cieľov, ktoré sa týkajú konkrétnej krajiny, kde žijete.

V rámci úradu máme aj komisie, ktoré sú poradným orgánom Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí, a to komisiu pre kultúru, komisiu pre školstvo a komisiu pre médiá, ktoré budú samozrejme zapojené do tohto procesu, lebo, ako sa hovorí, viac hláv, viac rozumu. Je potrebné sa navzájom počúvať a teraz je príležitosť povedať si, čo chceme, ako chceme a kedy chceme.

Ďakujem veľmi pekne a želám vám príjemné rokovanie.

PRÍSPEVKY DELEGÁTOV

Marek ŠOLTIS

Slovak Heritage Festival, USA

Implementácia štátnej politiky starostlivosti o Slovákov žijúcich v USA

Druh činnosti a aktivít

Dovoľujem si vás pozdraviť v mene spoločenstva, ktoré zastrešuje Festival Slovenského Dedičstva, ktorý má 45 ročnú tradíciu. Počas celej jeho existencie sa festival neuskutočnil iba dvakrát, a to v septembri po páde budov Svetového Obchodného Centra a v roku 2020 z dôvodov pandemických opatrení. Festival plní jednu veľmi dôležitú úlohu a tou je zachovanie našich tradícií a dedičstva, ktoré nám odovzdali naši predkovia.

Postavenie a celá komunita Slovákov v USA sa diametrálne líši od Slovákov žijúcich napríklad v Maďarsku, Rumunsku, Srbsku a podobne. Okrem druhej a tretej generácie po emigrantoch sú to vo väčšine emigranti z povojnového obdobia, z konca 60. rokov a potom porevolučnej vlny 90. rokov. V spomínaných miestach sú tradície zachovávané z generácie na generáciu vďaka faktu, že tamojšie komunity Slovákov obývajú dané územia po stáročia. Komunity u nás sú samozrejme demograficky rozložené majoritne s emigračnými vlnami, v ktorých vysťahovalectvo prebiehalo. To sú komunity, ktoré oslovujeme a práve tieto sú aktívnymi účastníkmi nášho festivalu aj z okolitých ale aj vzdialenejších štátov. Veľkú pozornosť a zároveň vďaka venujeme rodičom, ktorí povzbudzujú a aktívne pristupujú k učeniu slovenského jazyka s neodmysliteľnou pomocou slovenských škôl. Obetavá práca učiteliek a rodičov dláždi základy uchovávania slovenského dedičstva. My sme pre detské súbory motiváciou a oni pre nás budúcnosť.

Ako napísal viac ako pred 200 rokmi Ľudovít Štúr, aj ja verím, že naša slovenská podstata je v nás bez ohľadu na miesto kde sa nachádzame. Preto je náš každoročný festival oslavou slovenskosti a národného povedomia v USA.

Bez finančnej podpory USŽZ, ktorá pokrýva tretinu až polovicu organizačných nákladov, si fungovanie a usporiadanie nášho festivalu nevieme predstaviť. Vyjadrujeme nesmiernu vďaka za pomoc a zároveň úctu k existencii tejto inštitúcie, ktorá zastrešuje Slovákov žijúcich v zahraničí. Faktom ale zostáva, že celý náš organizačný tím pracuje na báze dobrovoľnosti v čase osobného voľna bez nároku na akúkoľvek odmenu. S cestovaním do práce je absolútne normálnym pracovným dňom byť mimo domova 10 až 12 hodín. Obrovské množstvo hodín a obeta na úkor rodín je neporovnateľná s pracovnou náplňou zamestnancov úradu. Uvítali by sme flexibilnejšiu spoluprácu prebyrokratizovaného systému, ktorý je bez možnosti elektronickej korešpondencie. Je to veľmi časovo a hlavne organizačne náročné dostávať sa

k dotáciám doslova pár týždňov pred festivalom iba kôli opečiatkovaným formám, poslaným poštou. Je to prežitok, ktorý nám nesmiernym spôsobom sťažuje podmienky vzhľadom na medzikontinentálne časové lehoty pošty a zásielkových firiem.

Plány na nasledujúce obdobie:

Okrem už spomínaného poslania nášho festivalu je pre nás výzvou spolupráca s krajanmi a súbormi z iných krajín. Táto myšlienka vznikla na poslednej konferencii, žiaľ neposunula sa nikam vzhľadom na pandemické obmedzenia. Týmto by som chcel osloviť zástupcov súborov z európskych krajanských centier o návrhy a konkretizácie výmenných vystúpení. Vidím v tom nie len upevňovanie a zachovávanie kultúrneho dedičstva, ale hlavne obrovskú motiváciu pre naše mladé generácie, ktoré sú naša budúcnosť. Je to zatiaľ atypická forma, ktorá si bude vyžadovať odklon rutinných aktivít zainteresovaných strán ako aj USŽZ. Sme pevne presvedčení, že nájdeme spôsob, ktorým by sme tieto zatiaľ len myšlienky zrealizovali.

Orientácia zahraničnej politiky a jej dopad:

Iba pred niekoľkými týždňami som sa zúčastnil diskusie s pani prezidentkou Zuzanou Čaputovou, ktorá sa konala na pôde slovenského konzulátu v New Yorku a jej stretnutím s organizáciou zastrešujúcou Slovenských profesionálov. Spoločným menovateľom bola skutočnosť, že vedomosti a skúsenosti nadobudnuté pôsobením v USA, ktoré by mohli byť prínosom pre Slovensko, je takmer nemožné predať. Nikto nie je ochotný nás vypočuť. Politika nehrala v národnom povedomí obrovskú úlohu avšak v dnešnej situácii je nemožné ju prehliadať. Oháňanie sa demokraciou a pri tom potláčanie jedného zo štyroch jej základných pilierov, čím je politický dialóg, sa Slovensko k vysnívanej demokracii neposúva. Opak sa stáva pravdou a s veľkým znepokojením sledujeme politický vývoj na Slovensku. Potláčanie slobody slova a prejavu vraj v zaujme vyššej demokracie je tiež cestou späť. Polarizácia spoločnosti nabrala neskutočné rozmery práve zo strany vládnych činiteľov v spolupráci s verejnoprávnymi médiami. Je potrebné nájsť cestu jeden k druhému, neodsudzovať opačné názory, dokázať počúvať a hľadať riešenia. Naše úsilia v zahraničí o zachovávanie národného povedomia a nacionálnej hrdosti môže vyjsť na zmar, ak o našu milovanú krajinu prídeme.

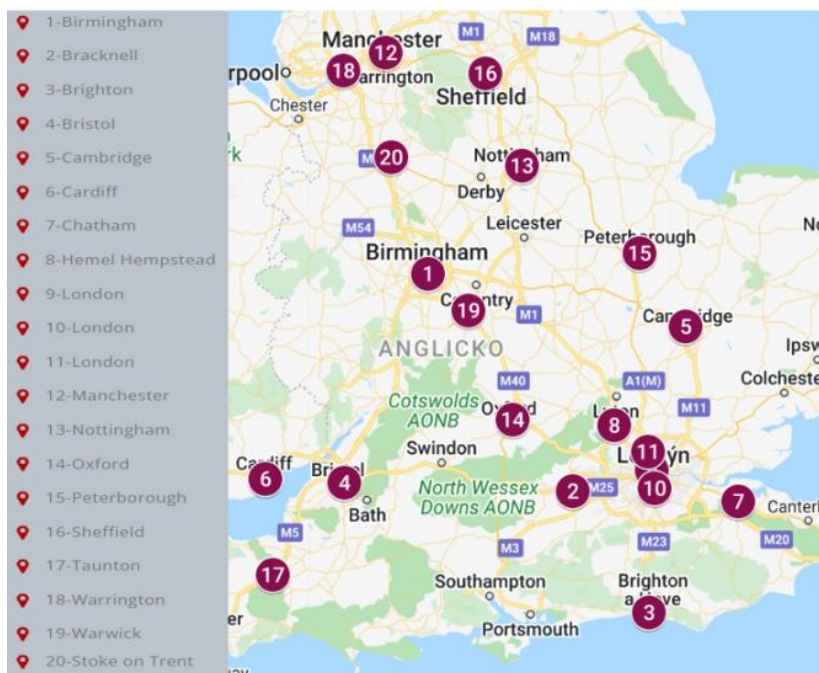
Dana KLAMPÁROVÁ

Asociácia slovenských škôl, Veľká
Británia

Asociácia slovenských vzdelávacích centier a komunít vo Veľkej Británii

Dagmara SMALLEY a Dana KLAMPÁROVÁ

Asociácia slovenských vzdelávacích centier a komunít vo Veľkej Británii (Association of Slovak Schools and Communities UK) vznikla v roku 2014, kedy mala registrovaných 9 vzdelávacích centier. Primárnym dôvodom vzniku asociácie boli požiadavky na komunikáciu a spoluprácu s organizáciami v Slovenskej republike (Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR Slovenskej republiky, Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí, Štátny pedagogický ústav, Pedagogická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, Medzinárodný inštitút a asociácia slovenských vzdelávacích centier a ďalšie organizácie) podporujúce vzdelávanie detí Slovákov žijúcich v zahraničí.

Oficiálne bola asociácia predstavená na pôde Slovenského veľvyslanectva v Londýne v roku 2019 za prítomnosti štátneho tajomníka Františka Ružičku a jeho excelencie Ľubomíra Reháka. Vtedy už združovala 16 registrovaných vzdelávacích centier. V poslednom období funguje na rôznych miestach Veľkej Británie 20 slovenských vzdelávacích centier. Slovenské vzdelávacie centrá vo Veľkej Británii začali vznikať v komunitných centrách najmä ako potreba upevňovania slovenského jazyka, uchovávanie kultúrnej a národnej identity. Aktuálne

sa realizujú na báze dobrovoľníckej činnosti, preto aj priestory, materiálne vybavenie, finančné zabezpečenie, počet vyučovacích hodín a kvalifikácia pedagogických pracovníkov nie je jednotná. Vo vzťahu k problematike vzdelávania detí, najmä tých, ktoré sa pripravujú na komisionálne skúšky v Slovenskej republike, sa vzdelávacie centrá borili a stále boria s mnohými problémami. Podľa Karikovej takýmito problémami sú, že centrá vznikajú na báze dobrovoľnosti, ich činnosť nie je jednotne koordinovaná a metodicky riadená. Počet vyučovacích hodín slovenského jazyka a reálií je rôzny, nakoľko stretávanie sústreďené najmä cez víkendy. Deti vzdelávajú aj dobrovoľníci, pričom nie všetci majú pedagogické vzdelanie. Motívy rodičov pre vzdelávanie sú rôzne: od udržiavania slovenského jazyka (rodičia neplánujú návrat do SR), až po cieľnú prípravu detí na vykonanie rozdielových skúšok v SR. Zo strany SR chýbajú jednotné metodické materiály určené na ich prípravu, vzhľadom na ročník a tematické okruhy vzdelávania a legislatívne nie je ukotvená možnosť ďalšieho vzdelávania učiteľov pôsobiacich v centrách, nakoľko svoju pedagogickú činnosť nevykonávajú na území SR.

Čiastočne tieto nedostatky rieši združenie ISEIA (Medzinárodný inštitút a asociácia slovenských vzdelávacích centier), ktoré v spolupráci s inštitúciami na Slovensku poskytuje centrá čast' učebných materiálov, organizuje letné tábory a lyžiarsky kurz na Slovensku, metodické školenia pre učiteľov. Finančne sú sčasti zabezpečované aj vďaka schéme dotácií (grantového systému), ktoré poskytuje Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí, na základe každoročných žiadostí. Finančná čiastka však nie je nárokovateľná, na prevádzku centier prispievajú aj rodičia.

V rokoch 2021-2022 dokázala asociácia vďaka finančnej podpore od USZŽ zorganizovať *tanečné dielne* s folklórnym súborom Morena z Londýna a s folklórnym súborom Breza z Birminghamu, *štvrté valné zhromaždenie* členov ASSC, *súťaž v prednese poézie* a aktuálne prebieha *súťaž o Slováčika roka*.

Potreby vzdelávacích centier a komunit

Bližšie informácie o potrebách vzdelávacích centier vo Veľkej Británii riešila Mgr. Dagmar Smalley PhD.(2022), riaditeľka Vzdelávacieho centra v Birminghame vo svojej dizertačnej práci. Zaujímala sa najmä o názory pedagogických zamestnancov, rodičov a detí v zmysle potrieb a riešení pre skvalitnenie procesu vzdelávania. Výskumnou metódou boli 3 dotazníky, ktoré boli určené pre pedagogických zamestnancov, pre rodičov a deti od 10 rokov. Pre deti vo vzdelávacích centrách bol dotazník preložený aj do anglického jazyka, vzhľadom na to, že niektoré deti majú slovenský jazyk ako druhý jazyk alebo dokonca ako cudzí jazyk. Z výsledkov úvodného prieskumu v šk. roku 2020-2021 bolo v slovenských vzdelávacích centrách Veľkej Británie 562 detí, ktoré vyučovalo 72 učiteľov spolu s asistentmi.

Vyučovanie v centrách je stále nejednotné. V centrách, kde sa deti pripravujú na komisionálne skúšky na Slovensku prebieha vyučovanie podobné ako vyučovanie na ZŠ, deti sa vyučujú predmety ako sú slovenský jazyk, prvouka, vlastiveda, prírodoveda, geografia a reálie. V iných centrách je vyučovanie vedené voľnejšou formou. Učitelia využívajú rôzne formy a metódy, aby motivovali žiakov ku kladnému vzťahu k slovenskému jazyku, Slovensku, snažia sa o rozvoj kultúrnej a národnej identity.

V priestorovom a materiálnom vybavení sa skoro väčšina respondentov zhodla na to, že centrá potrebujú vlastné priestory, pretože každým školským rokom bojujú o svoju existenciu. V úrovni vyučovania by sa mohla zlepšiť kvalita didaktického a metodického materiálu, a to

najmä obsahom prispôbeným pre žiakov žijúcich v zahraničí. Pedagogickí zamestnanci vidia nedostatok podpory zo strany SR, napríklad v ich zaškoľovaní pre prácu pedagóga vo vzdelávacích centrách, preto aj v podpore učebnej klímy pedagogickí zamestnanci vyjadrili potrebu k zvyšovaniu motivácie učiteľov vzdelávať sa a zostať učiť dlhšiu dobu. Keďže centrá vznikali “živelne“ nemajú spísané žiadne pravidlá, učia sa na vlastných chybách a skúsenostiach, preto pedagogickí zamestnanci a rodičia vyjadrili potrebu vytvorenia všeobecných pravidiel, ktorými by sa centrá mohli riadiť, plus aktívnejšie zapájanie rodičov do vyučovania a aktivít centier.

Existencia vzdelávacích centier je aj naďalej riešená v rámci dobrovoľnej činnosti, a preto ich činnosť je závislá od finančnej podpory USZŽ a samotných rodičov, preto v rámci udeľovania finančnej podpory v budúcnosti je dôležité, aby sa na Slovenské vzdelávacie centrá vo Veľkej Británii nezabudlo a boli aj naďalej súčasťou podpory.

Použitá literatúra

Kariková, S., Doušková, A., Rovňanová, L., Šimoniová - Černáková, R. & Vašašová, Z. (2018). *Slovak educational centres in western EU countries*. Retrieved from: https://www.candrs.cz/wp-content/uploads/2020/01/EN_Vzdelavanie-slovensk-y%CC%81ch-deti%CC%81-v-zahranic%CC%81i%CC%81.pdf

Smalley, D. (2022). *Vzdelávanie detí Slovákov žijúcich vo Veľkej Británii. Potreby a riešenia*. dizertačná práca, PF UMB, Banská Bystrica

Viera HORCHOVÁ

SNKK Mníchov, členka školskej komisie
pre Západnú Európu a Zámorie, Nemecko

Záujem SR o školstvo v západnej Európe a v zámorí

Ako je iste už všetkým známe, existujú okrem krajanských škôl v krajinách bývalého Rakúsko Uhorska už aj školské zariadenia v Západnej Európe a v Zámorí. Tieto školské zariadenia sa počas ich celoročnej prevádzky boria s veľkými existenčnými problémami, a v mnohých prípadoch fungujú iba vďaka dobrovoľníkom a nadšencom, ktorí vynakladajú mimoriadne úsilie na ich zabezpečenie a udržanie, a to bez nároku na odmenu.

V mojom príspevku by som sa chcela bližšie venovať nasledovným tézám:

- Systémová podpora vytvárania finančných zdrojov na zabezpečenie a nadobudnutie dôstojných multifunkčných priestorov pre výkon obsiahlej činnosti krajanských organizácií;
- Vytváranie finančných zdrojov pre stálych zamestnancov krajanských organizácií v zahraničí v sídlach s veľkými slovenskými komunitami, ktoré nie sú hlavnými mestami;
- Situácia Slovensko-nemeckého kultúrneho klubu v Mníchove (financovanie, priestorové zabezpečenie, výkon činnosti) a nová štátna koncepcia.

Finančná podpora

Krajanské spolky v západnej Európe síce získavajú zo SR finančnú podporu už veľmi dávno, v podstate od vzniku ÚSZZ, no vždy len vo forme dotácií, pričom žiadosti na základné zabezpečenie chodu spolkov treba podávať opakovane. Túto formu podpory nevnímame ako správnu a ani ako efektívnu.

Účelovo viazané dotácie pokrývajú potreby spolkov iba čiastočne, ale od vzniku ÚSZZ kompetentné orgány nevytvorili podmienky na to, aby došlo aspoň k čiastočnému zrovnoprávneniu krajanov v západnej Európe a Zámorí s tými krajanmi, ktorí sú v štátoch, kde žijú, uznaní za národnostné menšiny. Práve naopak, disproporcia sa v poslednom období ešte prehĺbila. Vďaka štátnej podpore zo SR a aj obrovskej finančnej podpore tých domovských krajín, kde sú Slováci národnostnou menšinou, je v týchto krajinách dotačná podpora oveľa intenzívnejšia, a to nielen finančne a morálne, ale predovšetkým zákonodarne. Podpora slovenských krajanov tam, kde za menšinu uznaní nie sú, stagnuje.

Pridelovanie podpory Slovákom, ktorí majú v zahraničí status národnostnej menšiny:

1. na základe rámcových dohôd
2. dodatočne nad rámec vlastného rozpočtu na základe bilaterálnej dohody medzi SR a krajinami, v ktorých majú Slováci štatút národnostnej menšiny (napr. v krajinách ako Maďarsko, Srbsko, Poľsko, Rumunsko a iné)

3. nepravidelné finančné prostriedky poskytnuté Ministerstvom financií SR mimoriadnymi rozpočtovými opatreniami
4. dotácie z dotačného systému ÚŠZZ

Prideľovanie podpory Slovákom žijúcim v Západnej Európe a Zámorí :

1. LEN dotácie z dotačného systému ÚŠZZ, doteraz len ročne, bez potrebného a doteraz neupraveného právneho zákonodarstva pre naše tu existujúce školstvo.

Z porovnania jasne vyplýva, že oproti jednému, navyše nepravidelnému, zdroju financovania pre Slovákov žijúcich v krajinách západnej Európy a v Zámorí, si slovenské komunity tam, kde majú štatút menšiny, užívajú viaczdrojové garantované financovanie, pričom sa toto vzťahuje na čoraz menšie komunity. Domnievame sa, že by malo bezpodmienečne dôjsť k inému pohľadu na krajskú a predovšetkým na školskú problematiku v krajinách Západnej Európy a v Zámorí. Dôležité je, aby došlo k čo najrýchlejšiemu zrovnoprávneniu krajských komunít, a to nielen zákonodarne, ale predovšetkým finančne, tak, aby tieto komunity dokázali nielen pokryť kontaktné personálne miesta, ale aby mohli nadobudnúť aj toľko potrebné multifunkčné priestory.

V krajinách Západnej Európy a v Zámorí sa musia vytvoriť pre fungovanie rovnaké zákonné predpoklady, ako je to u krajanov, kde sú uznaní ako národnostné menšiny. Z nášho pohľadu je toto momentálne najdôležitejšou úlohou štátu v rámci starostlivosti o krajanov v najbližšom období. Z tohto dôvodu navrhujeme, aby v systéme prideľovania dotácií došlo k úprave, a to nasledovným spôsobom:

- zrovnoprávniť Západnú Európu a Zámorie s krajskými komunitami, ktoré sú uznané ako národnostné menšiny
- prispôbiť zákonodarstvo, predovšetkým v oblasti vzdelávania
- prispôbiť financovanie na základe rámcových dohôd, ktoré bude potrebné vypracovať a uzatvoriť bilaterálne, s jednotlivými krajinami vopred aspoň s krajinami EÚ
- dodatočne financovať ešte nad rámec vlastného rozpočtu na základe bilaterálnej dohody
- prideľovať týmto komunitám aj finančné prostriedky poskytnuté mimoriadnymi rozpočtovými opatreniami
- zachovať udeľovanie dotácií z dotačného systému ÚŠZZ
- dotácie udeľovať v budúcnosti len na mimoriadne a vopred dlhodobo nestanovené a nenaplánované potreby krajských komunít, ináč prejsť pri každoročne opakujúcich sa úlohách na perspektívne dlhodobé financovanie potrieb každoročne a samozrejme bez opakovaného podávania žiadostí.

Popis školskej činnosti na príklade SNKK Mníchov

Okrem zabezpečovania iných aktivít v oblasti kultúry, zdravotníctva a akejkolvek pomoci krajanom, ktorí sa na nás v rozličných situáciách obracajú, je našou veľmi dôležitou úlohou vyučovanie slovenského jazyka pre deti od 3-16 rokov a aj príprava detí na rozdielové skúšky. Vyučovanie v SNKK bolo obnovené po prestávke v roku 2011 a pokračujeme v ňom veľmi úspešne dodnes.

Pre deti, ktoré sa prípadne chcú vrátiť do školy v SR, je podmienkou ich postupu do ďalšieho ročníka na školách na Slovensku, že musia mať urobené potrebné rozdielové skúšky. Tento závažný problém pre rodičov školopovinných detí žijúcich v členských štátoch EU sme v školskej komisii začali riešiť spoločne s ÚŠZZ nielen v spolupráci so Štátnym

pedagogickým ústavom (ŠPÚ), ale aj s Univerzitou Mateja Bella v Banskej Bystrici, ako i Univerzitou Komenského v Bratislave a samozrejme, ako s hlavným prizvaným partnerom, ministerstvom školstva SR.

Začali sa vypracovávať nové a vzdelávacie štandardy predmetu slovenský jazyk a literatúra pre žiakov a študentov plniacich si povinnú školskú dochádzku mimo územia Slovenskej republiky, tu ale špeciálne pre deti vo víkendových školách v Západnej Európe a v Zámorí. Štandardy už boli vypracované pedagógmi a odborníkmi, a už sa len čaká na ich preskúšanie v praxi a na uvedenie do výučby.

Čo by malo byť hlavnou náplňou krajskej politiky do budúcnosti.

Vo výučbe slovenského jazyka potrebujeme podchytiť už deti v materských školách. Bilingválne škôlky s vyučovacím jazykom slovenským v Bavorsku zatiaľ neexistujú napriek skutočnosti, že množstvo Slovákov je v tomto sektore zamestnaných. V Nemecku by zriadenie, takýchto škôlok bolo možné na základe bilaterálnych dohôd. Napriek existencii Slovensko-Bavorskej školskej komisie, sa v tejto oblasti zatiaľ nič nepodniklo. Nie sú v nej ani členmi tie osobnosti slovenského zahraničia, ktoré potrebnú problematiku nielen vynikajúco poznajú, ale ju aj riešia.

S cieľom spomaliť asimiláciu a uľahčiť prípadný návrat do vlasti podporuje ÚSZZ kultúrno-spoločenské a komunitné záujmy rodákov vrátane činnosti ich vzdelávacích centier v situácii, keď ešte tento nový fenomén nie je legislatívne upravený. Vzdelávanie v materinskom jazyku sa ale nepodporuje dlhodobo a je to zatiaľ neperspektívne v tom slova zmysle, že sa každý rok musia vyplňovať na neustále tie isté veci žiadosti a nič nie je dlhodobo pripravené ani zaručené. Všetko len ad hoc. Bez dlhodobého rozpočtu, istoty a perspektívy. Za správne by sme považovali celoplošné zmeny v politických, ekonomických, legislatívnych a spoločensko-kultúrnych podmienkach vo všetkých štátoch, kde tieto podmienky sú dodnes nezastrešené či už právne finančne, alebo aj organizačne a morálne.

Špecifikom komunit v týchto štátoch je, že počet občanov slovenskej národnosti je už dávno oveľa väčší ako tam, kde máme národnostné menšiny, čiže svojim počtom už dávno prevyšuje počet krajanov, kde sú Slováci ako národnostné menšiny uznaní. Zatiaľ sme žiaden pozitívny prístup SR k našim potrebám nezaznamenali v tejto širokej oblasti potrieb krajskej komunity a v Mníchove sa cítime byť znevýhodnení aj napriek našej dlhoročnej snahe o zmenu.

Vo všetkých krajinách Západnej Európy a v Zámorí je potrebné ako prvoradé upraviť legislatívu a upraviť ju tak, aby sa prispôsobila zmenám, ktoré za posledných 5 rokov nastali. Bez doteraz upravenej a potrebnej legislatívy sa nikdy nepohneme a toto je naozaj prvoradá úloha pre nejaké zmeny v koncepcii štátnej politiky. Je potrebné, aby formy vzdelávania pre slovenské deti žijúce v zahraničí, boli uzákonené. Doteraz sa v SR sa neakceptujú vysvedčenia spoločne s hodnotením žiaka, ktoré vydajú vzdelávacie centrá v zahraničí ako rovnocenné ocenenie zhodné so slovenskými vysvedčeniami bez povinnosti vykonávania komisionálnych skúšok s možnosťou pokračovania v štúdiu na škole v Slovenskej republike; tu je potrebná rýchla zmena. Hlavne bez NEPONUKNUTEJ MATURITY ZO STRANY SR v zahraničí sa nepovoľuje momentálne slovenským žiakom s maturitou zo zahraničia študovať ani pri preukázaní znalosti slovenského jazyka na slovenských školách. Treba iniciovať zrovnoprávnenie víkendových škôl so školami v SR a zakomponovať toto zrovnoprávnenie čím skôr do novely školského zákona.

Jarmila BUCHOVÁ
ISEIA, Nemecko

Posuny a vývojové trendy vo vzdelávaní

Dobrý deň prajem,

v mene našej sekcie ISEIA srdečne ďakujeme za pozvanie na konferenciu a za celú organizáciu tejto akcie.

Konferencia je veľmi inšpiratívna a priniesla nám opäť mnoho nových kontaktov a stretnutí.

Naše závery, ktoré by sme poprosili zahrnúť v oblasti školstva v západnej Európe a zámorí:

1. vyriešiť postavenie učiteľa vo vzdelávacích centrách (finančné ohodnotenie, stabilita a uznávanie rokov odučených v zahraničí do pedagogickej praxe)
2. metodické školenia pre učiteľov;
3. financovanie školského roka pred začatím školského roka (dlhodobé dotačné plány)
4. financovanie a získavanie priestorov na vyučovanie (pomoc konzulátov a ministerstva školstva)
5. učebnice a didaktický materiál pre centra
6. zjednotiť komisionálne skúšky (predmety a otázky) a začleňovanie detí zo zahraničia do vyučovacieho procesu

Srdečne ešte raz ďakujeme a tešíme sa na ďalšie stretnutia.

Karin KOŠTIALOVÁ
Slovak School Warwick, Veľká Británia

Podpora slovenskej komunity Warwick

Začiatky slovenskej víkendovej školy vo Warwicku sú od septembra 2020. Vzdelávacie centrum vzniklo aj napriek pandemickej situácii a hlavným dôvodom bolo vytvorenie centra na nielen vzdelávanie novej generácie Slovákov žijúcich v okolí Warwicku, ale zároveň umožnenia synergie medzi anglickou a slovenskou komunitou. Slovenská víkendová škola bola vytvorená za účelom propagácie a uchovania slovenskej kultúry, jazyka a národnej identity Slovákov žijúcich v okolí Warwicku, ktorý sa nachádza v strede Anglicka. Výučba prebieha hravou formou a kladie sa dôraz na pozitívny vzťah k slovenskému jazyku a spontánne zapojenie sa dieťaťa do rôznych aktivít v slovenskom jazyku.

Škola je súčasťou česko-slovenského klubu England (Czech and Slovak Club England CIC), ktorý je registrovaný ako nezisková organizácia v Anglicku. V septembri 2022 sa škola rozrástla aj na škôlku a herňu. Vyučovanie je cez víkend, v nedeľu v čase od 10.30 do 13.30 hodiny a dáva príležitosť na spoločné stretnutia krajanov, Slovákov, ako aj vytvára priestor na prelinkovanie medzi anglickou komunitou a Slovákami. Eventy sú reklamované na sociálnych sieťach ako Facebook a Instagram a pozvanie zúčastniť sa akcií je otvorené pre širokú anglickú verejnosť.

Na vedení klubu sa podieľajú tri riaditeľky, dve za českú časť a jedna za slovenskú. Pracovný tím tvoria pedagogickí pracovníci-učiteľky školy, škôlky, dobrovoľníci z radu rodičov, ale aj Slováci, ktorí už desaťročia žijú vo Veľkej Británii a sú hrdí na svoje slovenské dedičstvo. Plány rozvoja klubu sú vzdelávanie dospelých a vyučovanie slovenského jazyka aj pre anglickú verejnosť, ako aj založenie folklórneho tanečného súboru na udržanie slovenskej kultúry a vzbudenie národného povedomia krajanov, Slovákov. Vzdelávací proces je obohatený aj spoluprácou s anglickými inštitúciami ako aktivity s požiarnikmi, lekármi, policajtmi, vojskom atď. Miestna komunita sa tak môže dozvedieť o existencii slovenskej

komunity v ich okolí, ale zároveň sa aj oboznámia s tradíciami Slovákov žijúcich v Anglicku. Pre mladú generáciu Slovákov je takéto prepojenie kultúr dvoch národov veľmi dôležité a podporuje rešpekt voči iným národnostným menšinám. Mestské zastupiteľstvo podporuje integráciu národnostných menšín so slovným zvratom “ You are here to stay” v preklade ‘Zostávate tu’.

Oporu má škola a aj klub v spolupráci s miestnou školou, kde sa prenajímajú priestory, miestny klub na organizáciu spoločenských akcií, ktorí vychádzajú v ústrety a podporujú slovenskú komunitu. Vďaka patrí aj Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí za finančnú pomoc pri organizácii kultúrnych akcií, materiálneho zabezpečenia školských učebných pomôcok a atď. Účasť na verejných akciách podporil aj Veľvyslanec a predstavenstvo Slovenskej Ambasády v Londýne, ktorí propagovali slovenské dejiny pri spomienkových slávnostiach, výročiach padlých vojakov druhej svetovej vojny.

Spolu v odborným dozorom podstatnou súčasťou sú aj dobrovoľníci, ktorí pomáhajú pri organizácii verejných podujatí ako napríklad Mikulášska besiedka, Fašiangový Karneval v maskách, diskotéka pre rodičov s deťmi aj pre dospelých, pravidelné stretnutia Česi a Slováci pri pivku pre dospelých, slovenské tradície ako Veľká Noc, výroba adventných vencov, Medzinárodný Deň Detí a mnohé iné. Rodinné stretnutia ako stanovačka, opekačka, stretnutie s Bielou Pani v lese, Cesta Rozprávkovým lesom sa stali neodmysliteľnou súčasťou nášho klubu a na tieto eventy sa s radosťou prihlasujú aj anglické rodiny s deťmi. Zaujímajú sa o slovenskú kultúru, vyskúšajú slovenské jedlo a pitie, zažívajú oslavy a tradície slovenského národa na pôde Spojeného Kráľovstva Severného Írska a Veľkej Británie. Naši mladí Slováci s hrdosťou vysvetľujú naše slovenské zvyky a tradície a to je to zánietenie pre Slovensko a slovenskú kultúru, ktoré si musíme udržať aj pre ďalšie generácie.

Cieľom slovenského klubu je zachovať slovenskú identitu, budovať a rozvíjať hrdosť Slovákov a ich detí žijúcich v Anglicku v zmiešaných rodinách a povzbudzovať slovenské národné povedomie, kultúru, tradície a slovenský jazyk.

Dagmar SZABÓ

Sunray for Children - Lúč pre Dieťa
Taunton, Veľká Británia

Charita Sunray for Children - Lúč pre Dieťa, Veľká Británia

Veľa Slovákov po otvorení pracovného trhu a štúdia v zahraničí odchádza žiť dlhodobo mimo Slovenskej republiky. Naša organizácia Lúč pre Dieťa sa od roku 2015 ako jediná špecializuje na slovenské deti žijúce v zahraničí a ich návrat do svojej vlasti. Taktiež na návratové konania po premiestnení dieťaťa.

- V niektorých krajinách má sociálna služba veľkú právomoc. Môže odobrať dieťa na základe možného rizika a až následne prebieha dokazovanie
- Každý prípad je iný, preto je dôležité pristupovať individuálne
- V rámci EÚ a mimo EÚ je dôležité zistiť aké sú dohody medzi danou krajinou v ktorej sa daný prípad stal a Slovenskou republikou
- Súdny proces by mal prebiehať podľa medzinárodného práva
- Našou úlohou je vysvetliť možnosti pri riešení prípadu
- Kontaktovať ambasádu v danej krajine
- Kontaktovať CIPC a požiadať o vstup do konania
- Vysvetliť detaily ohľadne spolupráce sociálnej služby v danej krajine s rodičmi.

Vzhľadom na naše dlhoročné skúsenosti sme prišli k riešeniu väčšiny prípadov. Vznikajú zmiešané manželstvá rôznych kultúr a národností. Zistili sme, že chýba informovanosť. Najlepším riešením by boli pravidelné prednášky a workshopy pre rodičov a budúcich rodičov žijúcich v krajine a meste, kde sa nachádzajú. Tieto prednášky upozornia na rozdiely o návšteve školy, lekára, ohľadne bývania. Kedy a ako postupovať v prípade obete psychického alebo fyzického týrania. Aké je dôležité učiť sa jazyk, ktorý je v danej krajine. Spolupracujeme dlhodobo a sme v kontakte s centrami, komunitami, spolkami a vzdelávacími centrami po celom svete čo nám umožňuje všetky prednášky si vopred naplánovať a zároveň cielene sa sústrediť na tie krajiny, mestá, kde najviac dochádza k odobratiu detí. Kde je najviac odobratých slovenských detí, kde máme klientov, ktorí sú týraní, a deti tak isto. Úzko spolupracujeme s úradom komisára pre deti, ministerstvom úradu práce a rodiny, CIPCom a ďalšími neziskovými organizáciami.

Každá krajina má svoj právny systém. Svoje zákony, ktoré sú odlišné od našich slovenských zákonov. Zároveň, každá krajina má svoj sociálny systém. Svoje pravidlá a kritéria ohľadne života detí a rodiny. Naším cieľom je predísť problémom, znížiť riziká. Je dôležité pomáhať a chrániť zraniteľných. Zabezpečiť, aby deti žili vo svojej biologickej rodine alebo pri svojich príbuzných, so svojím rodným jazykom a tradíciami. To je dôvod, aby sme mohli požiadať o podporu z vášho úradu, aby o nás vedeli naši krajanovia na celom svete, že sme tu pre nich v ich zložitej situácii. Teraz pomáhame z vlastných zdrojov, čo je dlhodobo neudržateľné.

Helena AZIRI

Asociácia slovenských zdravotníkov,
Veľká Británia

Asociácia slovenských zdravotníkov vo Veľkej Británii

Asociácia slovenských zdravotníkov vo Veľkej Británii bola založená v marci 2022 na základe organizácie českých a slovenských lekárov, ktorá vznikla počas covidovej pandémie v roku 2020. Začali sme sa vtedy stretávať prostredníctvom platformy Zoom s cieľom vzájomnej podpory počas izolácie v tzv.lockdowne. Postupne sme sa rozhodli organizovať formálne, a tak sme nadviazali spoluprácu s Veľvyslanectvom Slovenskej republiky v Londýne, ktoré nás oficiálne zastrešuje. Podporuje nás aj Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí.

Asociácia je “domovom” nielen pre lekárov, ale, ako napovedá názov, všetkých zdravotníkov, ošetrovateľov, sestier, psychológov, zubárov, fyzioterapeutov, ale i študentov. Mnohí z nás sa po príchode do Veľkej Británie museli naučiť prostredníctvom vlastných skúseností, ako si poradiť v zamestnaní, s bývaním a podobne. Existencia takéhoto profesijného krajanského združenia by mala ľuďom uľahčiť takéto začiatky v cudzine. Navyiac spolu s našimi kolegami na Slovensku plánujeme diskusie na rôzne odborné témy, kde by sme sa mohli podeliť o naše profesionálne skúsenosti a pohľad zo zahraničia.

Z pôvodnej myšlienky nášho podporného profesijného združenia sme sa rozhodli rozšíriť naše aktivity aj pre verejnosť a chystáme vzdelávacie programy, ktoré majú slúžiť na všeobecnú podporu našich krajanov žijúcich vo Veľkej Británii, ktorí majú často problém zorientovať sa v odlišnom systéme zdravotnej starostlivosti. Naši občania mnohokrát nevedia, na koho sa obrátiť, napríklad v prípade otázok duševného zdravia a najmä kvôli jazykovej bariére nemôžu naplno využiť služby dostupné v zahraničí. Tu sme napríklad nadviazali spoluprácu s už existujúcimi organizáciami a platformami, cez ktoré sa takáto pomoc dá sprostredkovať a zabezpečiť v slovenskom jazyku.

Naše prvé oficiálne podujatie sa konalo 23. septembra v Londýne, za účasti Veľvyslanca Slovenskej Republiky vo Veľkej Británii, Dr Roberta Ondrejcsáka. V priebehu nasledujúceho roka plánujeme viacero podujatí, ako osobných, tak aj on-line, aby sa na nich mali možnosť zúčastniť aj kolegovia zo Slovenska, a širšia verejnosť. Viac informácií sa dá nájsť na našej webstránke www.ashcpuk.org.

Alžbeta Hollerová Račková
Celoštátna slovenská samospráva,
Maďarsko

Starostlivosť o Slovákov žijúcich v Maďarsku v kontexte Konceptie štátnej politiky Slovenskej republiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí

Starostlivosť o krajanov cez okuliare Slovákov v Maďarsku

1. Krátke predstavenie slovenskej národnosti v Maďarsku

- a) Počty - Počet osôb hlásiacich sa k slovenskej národnosti v roku 2011 - 35 208
- b) Spolky – 4 celoštátne, 2 regionálne, miestne s právnou subjektivitou - 40, kolektívy bez právnej subjektivity
- c) Slovenské národnostné samosprávy – voľby 2019 - 110 miestnych, 5 župných, CSSM
- d) Inštitúcie
 - kultúrne – obecné samosprávy, slovenské samosprávy, CSSM
 - výchovno-vzdelávacie – štátny prevádzkovateľ, cirkvi, slovenské samosprávy
 - obchodné spoločnosti – SlovakUm, Čabianski Slováci s.r.o. – Dom slovenskej kultúry
- e) Zastúpenie v Parlamente – voľby na jar 2022

2. Starostlivosť o hmotné kultúrne dedičstvo

- a) „Oblasť domy” – 65 národopisných zbierok po celom Maďarsku
Národopisná zbierka zemplínskych Slovákov – majiteľ CSSM
Odborná pomoc pre národopisné zbierky – Ústav kultúry Slovákov v Maďarsku – Oddelenie kultúrneho dedičstva – odborné konferencie
- b) Rekonštrukcia historických budov a ich naplnenie novým obsahom
 - Kúria Dessewffyovcov v novohradsej obci Veňarec – na základe zmluvy s obecnou samosprávou užívateľ CSSM
 - Bývalý slovenský evanjelický kostol v Pešti – majetok CSSM
- c) Múzeum Slovákov v Maďarsku – materiály v maďarských archívoch a múzeách

3. Slovenské národnostné školy

Koncepcia rozvoja slovenského národnostného školstva v Maďarsku – strategický dokument schválený VZ CSSM pred 5 rokmi, akčné plány

- I. Ciele a zásady
- II. Slovenská výchova v materských školách
- III. Slovenská výučba na základných školách
- IV. Slovenská výučba na stredných školách
- V. Príprava pedagógov a slovenskej inteligencie

- VI. Pomoc Slovenskej republiky
- a) Aktivity pre žiakov a pedagógov – MŠ SR
 - b) Vysielanie lektorov a učiteľov do slovenských národnostných škôl – MŠ
Lektori na vysokoškolských katedrách slovakistiky – Segedín a Budapešť
Vyslaní učelia - Sarvaš – 3 učiteľky, Békešská Čaba a Budapešť – po 2 učiteľky,
Slovenský Komlós a Nové Mesto pod Šiatrom – po 1 učiteľke, Jášč – 1 učiteľka
Problémy – spôsob výberu učiteľov, počet vyslaných učiteľov, podmienky
zamestnávania
 - c) Poskytovanie štipendií pre vysokoškolákov študujúcich na Slovensku
 - d) Škola v prírode „Poznaj svoje korene” – Verejnoprospešná nadácia ZSM
 - e) Dotácie Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí

Jozef Schwarz

Matica slovenská, Slovensko

Niektoré námety na implementáciu Koncepce štátnej politiky SR vo vzťahu k Slovákom žijúcim v Maďarsku

Tento príspevok, ktorý vypracoval Mgr. Jozef Schwarz sociológ, matičiar a pravidelný účastník Stálej konferencie za spolupráce Bc. Daniela Tótha politológa, potomka presídlených Slovákov z Maďarska, sa venuje predovšetkým možnostiam zlepšovania situácie v národnom povedomí Slovákov v Maďarsku z pohľadu dobrovoľných aktivistov. Konceptia štátnej politiky na roky 2022 – 2026 vytvára základný rámec činností zameraných „na zachovanie a rozvoj národného povedomia a kultúrnej identity Slovákov žijúcich v zahraničí, na podporu ich inštitúcií zriadených na dosiahnutie tohto účelu a na podporu ich vzťahov so Slovenskom“. Slováci v Maďarsku (tak ako v Chorvátsku, Srbsku, Rumunsku, na Ukrajine a v Poľsku) sa ocitli v zahraničí migráciou hraníc, najmä zánikom Uhorska. Preto sú pôvodná národnostná menšina. Súhlasíme so záverom, že „aktuálna situácia autochtónnych národnostných menšín je charakterizovaná tým, že dochádza k ich silnej asimilácii. Deje sa to pod tlakom väčšinového okolia, v niektorých prípadoch aj v dôsledku politiky domovskej krajiny a v dôsledku demografických zmien“.

Spoluautor príspevku z vlastných skúseností identifikuje na maďarskej strane tieto príčiny dnešnej asimilácie Slovákov v Maďarsku:

- a) Osobitosť maďarského prístupu k národnostnej politike. V pospolitom povedomí pretrváva latentná sebastrednosť maďarského sveta, ktorá (zjednodušene) považuje všetkých obyvateľov Maďarska za Maďarov, a celkovo slabší význam, ktorý sa pripisuje národnostiam v Maďarsku prispieva k asimilácii. To znamená, že „maďarstvo“ sa stalo kvázi globálnou kultúrou v rámci Maďarska. Pre Slovákov v Maďarsku je konformnejšie prijať túto globálnu kultúru. Preto ak Slováci v Maďarsku chcú prežiť musia aktívne sami "vykonávať" svoje slovenstvo. To znamená zhovárať sa doma po slovensky, naučiť aj vnukov, počúvať slovenský rozhlas, dožadovať sa dvojjazyčnosti v nápisoch, oznamoch mestského úradu a pod....
- b) K asimilácii Slovákov v Maďarsku prispievajú aj tieto historické momenty:
 - Výmena obyvateľstva v r. 1946-47, vtedy sa veľmi oslabili miestne väzby, z dedín sa vysídlilo 20-70% Slovákov. Prišli namiesto nich Maďari.
 - Zrušenie čisto slovenského školstva v 60. rokoch a nahradenie len formálnymi dvojjazyčnými, národnostnými a podobne nazývanými školami kde slovenčina nie je vyučovacím jazykom.

- Značný nezáujem Slovenska o Slovákov v Maďarsku (nemožnosť prijímať TV stanice, rozhlas, žiadna distribúcia kníh, novín, časopisov, nejaké iniciatívy sú - letné tábory, školy v prírode a pod...).

Celkovo podpora je slabá, doteraz neexistuje ucelená koncepcia či už z ÚSŽZ alebo Matice slovenskej - pozor týka sa to len konkrétnej práce so Slovákami v Maďarsku! (Preto vítame navrhované zmeny v novej Koncepcii...) Tým určitú mieru zodpovednosti za postupujúcu asimiláciu pričítame aj materskej krajine – Slovenskej republike a tým nemyslíme len štátne orgány. Naplňovať základný strategický cieľ - vytvárať podmienky pre priaznivú spoluprácu s krajinami, krajanskými komunitami a slovenskými národnostnými menšinami, zachovať a rozvíjať ich jazykovú, kultúrnu a národnú identitu môžu aj neštátne inštitúcie, samosprávy, občianske združenia ale i jednotlivci. K tomu sa hlásia aj autori tohto príspevku. Pri spolupráci so Slovákami v Maďarsku odporúčame orientovať všetkých realizátorov Koncepcie ... na zvyšovanie prítomnosti slovenského slova a slovenskosti na verejnosti v slovenských osadách v Maďarsku. Priestor na aktivity Matice slovenskej v práci so zahraničnými Slovákami vyplývajú zo zákona o MS, kde sú zadefinované aj tieto úlohy:

- upevňovať slovenské vlastenectvo;
- zvyšovať národné povedomie Slovákov na jazykovo zmiešaných územiach Slovenskej republiky (skúsenosti najmä z južného Slovenska je možné aplikovať aj na prácu so slovenskými menšinami na územiach k nim priliehajúcich;
- podporovať propagáciu Slovenskej republiky aj vlastnými informačnými a kultúrnymi strediskami utvorenými v zahraničí (doteraz málo využívaná);
- zakladať doma i v zahraničí nadácie a fondy na podporu národného a kultúrneho života Slovákov a na oceňovanie najvýznamnejších tvorcov z vymedzených oblastí tvorivej činnosti (neprihliadame na všeobecnú finančnú podvýživu Matice slovenskej).

Pre Slovákov zo Slovenskej republiky (štátnych orgánov, spoločenských i verejnoprávnych inštitúcií, súkromného sektoru ale aj jednotlivcov) vidíme priestor sebarealizácie pri dôslednom napomáhaní a vytváraní podmienok pre existenciu každodenného spoločenského života Slovákov v Maďarsku (cirkev, štátna a verejná správa, škola obec, rodina) v slovenčine. To predpokladá:

- umožnenie trvalého, kvalitného a cenovo dostupného sledovania slovenských médií na akýchkoľvek nosičoch. (Napríklad rokovať s maďarskou stranou o možnosti zaradenia STV2 do štátneho televízneho multiplexu v rámci MTVA, samozrejme s možnosťou recipročne zaradiť DUNA TV do nášho verejnoprávneho multiplexu. Zaviesť pravidelnú reláciu na RTVS, ktorá by sa publicisticky venovala politickému a kultúrnemu životu Slovákov v Maďarsku, Srbsku, Rumunsku, Chorvátsku, Poľsku a na Ukrajine s cieľom upevniť povedomie občanov o našich menšinách v týchto štátoch.
- systematické podporovanie výchovy a vzdelávania v slovenčine medzi slovenskou menšinou v Maďarsku. (Napríklad posilať všetkým národnostným slovenským škôlkam v Maďarsku na DVD naše kreslené rozprávky (Jánošík, Deduško Večerníček, Maťko a Kubko a pod.) Intenzívne pracovať pri organizovaní detských táborov, výmenných študijných pobytov už od ZŠ.)

- systémové podporovanie kultúry (hudobných, speváckych a dramatických súborov) Slovákov v Maďarsku. Ale tiež dovoz a prezentovanie slovenskej kultúry z materskej krajiny medzi Slovákami v Maďarsku.

- zlepšovanie a rozširovanie vydavateľskej a publicistickej činnosti doma i v Maďarsku. (Publikácie o slovenských osadách a slovenských postavách vydávať aj maďarsky a tak šíriť slovenský pohľad na spoločné dejiny. Pomerne slušná je autorská i vydavateľská činnosť Slovákov v Maďarsku. Preto treba podporovať ich ďalšie tvorivé „počiny“, vydávanie ale tiež ich distribúciu na Slovensku. Nielen matičné kníhkupectvo, matičné domy, matičné odbory by mali šíriť literatúru Slovákov v Maďarsku a o Slovákoch v Maďarsku. Pomohlo by to finančne ale aj zlepšeniu znalosti Slovákov o svojich súkmeňovcoch v Maďarsku. Týka sa to aj ich časopisov a elektronických médií.

- spracovanie a vydanie reprezentačnej encyklopédie Slovákov v Maďarsku.

- zvýraznenie prezentácie histórie Slovákov v Maďarsku. Rozšírenie laickej vlastivednej činnosti Slovákov Maďarsku v spolupráci s materskou krajinou. Dobrým príkladom sú práce mládeže pri objavovaní svojich koreňov i genealogické výskumy.

- orientovanie cestovného ruchu „slovenských oblastí“ v Maďarsku aj na materskú krajinu. Prilákať návštevníkov zo Slovenska s predpokladaným dvojakým úžitkom: prílev financií a príchod slovenského slova. Nadväzovať „družbu“ matičných odborov a celých dedín s dedinami Slovákov v Maďarsku. Toto v značnej miere aj existuje, ale načím zvýrazniť trvalejší a účinnejší charakter. Podporovať cestovný ruch zo Slovenska za Slovákami a slovenským v Maďarsku. Májový výstup na Piliš, júlový na Matru. V spolupráci s domácimi prehliť tradičnú Blatnohradského stretnutia. Podobne zvýšiť slovenskú účasť na rozličných podujatiach Slovákov v Maďarsku po celý rok. K tomu vydať kalendár (a nielen ten) podujatí Slovákov v Maďarsku a v slovenských médiách ich propagovať

Na záver uvádzame dve zásadné prístupy k prehlbovaniu slovenského povedomia Slovákov v Maďarsku, ktoré sú nadčasové a nad sily jednotlivcov či spolkov. Ich iniciácia by mala vychádzať predovšetkým zhora.

Prvou je urobiť Slovensko a slovenskosť atraktívnou pre každého a všetkých. Aj pre Slovákov v Maďarsku. Treba začať od Slovákov v materskej krajine. Samozrejme to predpokladá prijať štátnu doktrínu Slovenskej republiky a zadefinovať zmysel existencie slovenskej štátnosti. Poučiť sa od Maďarov.

Druhé. Nestačí saturovať podporu slovenských národnostných menšín a ostatných krajanov len cez Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Navrhujeme založiť konkrétne štátne (a iné) nadácie orientované na Slovákov v Maďarsku s vlastným atraktívnym konceptom, programom, napr. Nadácia Samuela Tešedíka, Nadácia Jána Kollára, Nadácia Ľudovíta Štúra, a pod., ktoré by sa venovali rozvoju, financovaniu a podpore konkrétnych aktivít. Napríklad jedna pre zachovanie a rozvoj folklórnych aktivít, druhá pre rozvoj a podporu vzdelávania (štipendiá, učiteľské programy), tretia by organizovala spoločné detské tábory či už v Maďarsku, alebo na Slovensku, v spolupráci s cirkvami, výmenné pobyty žiakov už od základnej školy a pod. Opäť poučiť sa od Maďarov.

Zdôrazňujeme, že nositeľmi a realizátormi všetkých spomenutých námetov na implementáciu Koncepcie štátnej politiky Slovenskej republiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v Maďarsku a z nich vyplývajúce úlohy sú Slováci z materskej krajiny – Slovenskej republiky. Určite za úzkej spolupráce so Slovákami v Maďarsku.

Andrej Dan Bárdoš

Obec Slovákov v Českej republike, z.s.,
Česká republika

Implementácia Konceptie štátnej politiky SR vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí na obdobie 2022 – 2026

Vážené dámy a páni,

stojíme pri tvorbe konceptie politiky voči Slovákom v zahraničí v budúcom období. Ihneď v úvode je dobré si jasne vymedziť priority vlády (a to tak súčasnej, ako aj budúcej, lebo táto „konceptia“ sa stane dedičstvom aj pre budúcu vládu.) A čo je v danej ekonomicky náročnej dobe stanoviť za prioritu? No predovšetkým tú ekonomickú stránku celej „konceptie“. Mať koncepciu je ako mať recept na výborné jedlo, ale ak v recepte zameníte ingrediencie, najmä z finančných dôvodov, nečakajte, že to bude mať identickú chuť ako pôvodný recept.

Podpora a rozvoj tradične prítomných cirkví v prostredí Slovákov žijúcich v zahraničí ako pilierov slovenskosti – je názov jednej z kapitol dokumentu, ktorý sme všetci obdržali. Položme si preto ihneď v úvode otázku, aká by to mala byť podpora k rozvoju? Na pojem podpora by sme sa mohli pozrieť ako na význam odmena ... Def.: Odmena je časť platu, na ktorú nie je nárok. Cieľom je motivovať k lepšej práci. Odmena môže byť finančná alebo morálna (peniaze, diplom, čestné uznanie,...)

Autor konceptie vidí z hľadiska náboženskej oblasti cieľ pre „Zachovanie národného povedomia Slovákov žijúcich v zahraničí úzko súvisí s pôsobením cirkevných zborov, kresťanských misií a farností. Náboženstvo a národnosť majú určité spoločné elementy, ktorým v súčasnosti patrí pevné a opodstatnené miesto v súbore kolektívnych identít. Vďaka nim sme ako indivíduá usmerňovaní spoznávať hodnoty, historický kontext, symboly, sviatky, osobnosti, rituály a ceremónie, svojrázny kódex správania, v ktorom platia humánne pravidlá a zásady.“ Toto si dovoľím tvrdiť, že je hodnotenie spoločnosti na podklade eticky-filozofickom, pohľad kulturológa – etnografa.

Ale čo je v skutočnosti naším základným nedostatkom, alebo potrebou v náboženskej oblasti za hranicami vlasti. Aj po 30. rokoch od nežnej revolúcie sa musíme pozrieť na skutočné vnímanie cirkvi, cirkevného spoločenstva na východe a na západe. Toto konštatovanie úzko súvisí s pojmom ako ekonomika, donátorstvo, dobrovoľníctvo, a pod. Krajiny západnej Európy nikdy nepoznali v rámci verejných financií aktivity ako sú „dotácie“, preto všetky svoje aktivity museli stavať najmä na „hľadaní sponzorov“. Druhá stránka „sponzorstva“ je zviazaná najmä s tým, že poskytnutý „dar“ si môžu odpočítať od daní, ale najmä s tým, že „donátor“ takýto „sponzor“ alebo „dobrovoľníctvo“ považuje za vrchol svojej morálnej povinnosti. Východný, alebo inak povedané post komunistický blok, žiadnu takúto formu

„donátorstva“ nepoznal. Už len v samotnej výchove mojej generácie, sa „dobrovoľníctvo“ často hodnotilo slovami a zdarma? Si blbý? Prečo by som to robil?

Druhú bariéru v rámci Implementácie Koncepce ja osobne vidím v jazykovej forme. A znovu je potreba povedať, že všetko so všetkým súvisí ... Jazyk, komunikácia v rodnom jazyku, a to už či v cirkevnom alebo svetskom spoločenstve. Obraz histórie vývoja slovenského jazyka nám jasne reflektuje dobu, kedy sa, najmä pre svoju vzdelanosť predstavitelia cirkvi, začali zasadzovať o udržanie a rozvoj „rodného jazyka“, „jazyka ľudu“. Slovenský jazyk nielen pred svojim uzákonením, ale často aj po uzákonení, sa stretával s odmietavým postojom, aký mnoho jazykových skupín vo svojom vývoji nezažilo.

Skôr než začneme uvažovať o nových možnostiach implementácie Koncepce štátnej politiky cestou cirkví a náboženských spoločností, bolo by vhodné sa na túto implementáciu pozrieť zo širšieho uhlu pohľadu. A to, čo urobilo duchovenstvo v minulosti preto, aby nedošlo k tzv. plnej integrácii nového obyvateľstva krajiny do majoritnej spoločnosti. Príklady môžeme nájsť v Amerike a Kanade, ale i v Európe. Zakladanie nových farností je spojené s vysťahovalectvom, kedy odchádzajú aj kňazi z východného Slovenska a Podkarpatska. Položme si otázku, prečo? V prvom rade im aj naďalej leží na srdci, „Boží ľud zverený do jurisdikcie“. A čo je výsledkom tejto obetavej práce? Zachovanie jazyka, zvyklostí, tradícií. Etnografické prvky v rámci tejto skupiny prisťahovalcov, môžeme nakoniec pozorovať dodnes.

Autor Koncepce v bode Podpora a rozvoj tradične prítomných cirkví uvádza, že „Na tento účel je dôležitou existujúca spolupráca s Radou pre Slovákov v zahraničí pri Konferencii biskupov Slovenska, Rímskokatolíckou cirkvou na Slovensku, Gréckokatolíckou cirkvou na Slovensku, Evanjelickou cirkvou a. v. na Slovensku, Pravoslávnu cirkvou na Slovensku a Ekumenickou radou cirkví na Slovensku. Predmetom tejto spolupráce je najmä vzájomné informovanie sa o potrebe zvýšenia počtu slovenských duchovných v zahraničí a podpora činnosti slovenských kňazov s dôrazom na prehlbovanie znalostí slovenského jazyka a kultúry medzi krajanmi všade tam, kde pôsobia. Dôležitá je napríklad aj osveta prostredníctvom kňazov vyslaných do zahraničia, ktorých pastoračné územie zahŕňa viacero miest s komunitami Slovákov a podpora organizovania slovenských bohoslužobných obradov aj v lokalitách, kde v tomto jazyku už neprebiehajú, no s ohľadom na pôvod, identitu obyvateľov a znalosť slovenského jazyka by takáto aktivita znamenala oživenie miestneho menšinového spoločenstva. V tejto súvislosti je potrebné aj zo strany štátu podieľať sa na vytváraní materiálno-technických podmienok pre pôsobenie cirkví medzi Slovákami žijúcimi v zahraničí v tradičných a novovznikajúcich komunitách vrátane zakladania nových misií a cirkevných zborov s ohľadom na ich činnosť zameranú na zachovanie a rozvoj slovenskosti, ako aj podporovať spoluprácu a družobné aktivity medzi cirkevnými spoločenstvami (najmä tradičnými zbormi a farnosťami) Slovákov žijúcich v zahraničí a na Slovensku.“ Čo ma tu zaujalo? Že autor sa v tejto kapitole vôbec nevyjadruje v medziach cirkevného práva, ktoré je v mnohých oblastiach iné ako tzv. svetské právo, alebo štátne právo. Z toho aj pramení už dávno zabudnutý význam slova JUDr. - juris utriusque doctor, teda doktor oboch práv (rímskeho i kanonického).

Verifikácia mojich nasledujúcich tvrdení je možná na základe niekoľkých právnických zdrojov ako je napr. Kanonické právo, Vestníky Evanjelickej cirkvi, Východné právo (to sa nemyslí zemepisne východ ... ale plné znenie je Codex Canonici Ecelsia Orientalis).

V globále pre založenie nového cirkevného spoločenstva, ktoré by sme chceli deklarovať ako

„slovenské cirkevné spoločenstvo“ a to už či farnosť, kult zbožnosti v danom jazyku, alebo ako sa uvádza v texte ... vznik spoločenstva na základe misie ... vždy platí, že „súhlas“ musí najprv vydať „duchovný správca tej ktorej cirkevnej provincie, na koho území sa to bude diať“. A tu nastáva ten základný problém ... že z druhej strany často nie je záujem o „podporu“ tej či onej jazykovej skupiny ...

Teraz niekoľko príkladov zo života, u ktorých som osobne bol prítomný:

1/ aj kde sa nejednalo o slovenčinu ale o nemčinu, v Bratislave žiadal jeden františkán z Nemecka povolenie slúžiť verejne aj v nemeckom jazyku. Nebolo možné zájsť súhlas od cirkevnej vrchnosti, pretože veď by naši ľudia odišli do „iného kostola“ a stratili by sme aj určité financie. ...

2/ v Prahe som roky bojoval za „verejnú“ slovenčinu vo farnosti, nie aby sa tam slúžilo po slovensky len preto, že miestny farár je Slovák, a jazykovo „komolí“ češtinu ... Nakoniec to skončilo na tom, že sme ako Slováci zistili, že väčšiu silu k presadeniu svojich nárokov mali Maďari žijúci v Prahe, než Slováci. Takže kňaz z južného Slovenska dnes slúži aj Slovenské omše, ale srdcom je v Maďarsku.

Základné podmienky pre možnú Implementáciu...

1) Jazyková vybavenosť. Slovenskú farnosť môžeme zakladať vždy len v zhode s miestnou cirkevnou hierarchiou. Z toho plynie, že Slovenská cirkevná provincia síce vyšle duchovného, pretože má na tom záujem, ale druhá strana nemá vždy záujem... Preto miestne komunity Slovákov, musia všetkými možnými cestami sa dožadovať svojho práva.

2) Ekonomické zabezpečenie musí predovšetkým plynúť zo záujmu Úradu o splnenie tohto predsavzatia, o ktorom dnes tu hovoríme – ak myslíme slovo „implementácia“ vážne, a to cestou cirkevných zborov, musí Úrad stanoviť svoje priority pri financovaní jednotlivých „projektov“. Financovanie by malo odrážať „skutočný záujem a reprezentáciu Slovákov, slovenskej kultúry a prehlbovanie vzdelanosti najmä v jazykovej a etnografickej forme.

3) Odporúčam, aby sa „dotácie“ hodnotili podľa obsahu a významu pre slovenskú komunitu v danej lokalite s cieľom reprezentácie slovenskej menšiny v danej lokalite. Predsa organizačné zabezpečenie akcie, ktorej dramaturgia predstavuje prehliadku folklóru jednotlivých menšín žijúcich v danej lokalite, nemôže byť cieľom podpory. Ekonomické zabezpečenie takejto „folklórnej“ prehliadky patrí lokálnemu kultúrnemu odboru.

4) Rôzne detské či mládežnícke tanečné, dramatické skupiny zapálených ľudí pre udržanie a pestovanie jazykového povedomia, ktoré pôsobia pri rôznych cirkevných zborech, tie už nedostanú žiadnu podporu ... lebo vlastne nezapadajú do vopred nie stanovených kritérií... ale do nalinajkovaných šuplíkov ... Prečo? Lebo ako skupina nemajú svoju vlastnú evidenciu, a farnosť zase nedostane peniaze, lebo je to farnosť a nie organizácia s kultúrnym zameraním.

Čo je moje vlastné odporúčenie plynúce z dlhoročných skúseností v tejto oblasti:

- Zmapujme koľko kde máme Slovenských cirkevných zborov,
- Kde všade sa v rámci náboženského kultu využíva a môže využívať Slovenčina ako jazyk pre záchranu jazykového povedomia
- Aké iné aktivity sa konajú v danom spoločenstve, zbore, farnosti a ako ich môžeme podporiť

Záver:

Zadefinujme si pojem Implementácia Koncepcie štátnej politiky Slovenskej republiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí na obdobie 2022 – 2026.“ Kto je vlastne Slovák?

- Podľa jazyka, podľa miesta narodenia, podľa štátnej príslušnosti?

- Ale na území Slovenskej republiky nie je jediný jazyk „slovenčina“ ktorým sa hovorí
- Takže človek, ktorý má uvedené miesto narodenia Slovenská republika, ale pochádza z národnostne zmiešaného územia, už nie je Slovák? Košice, Humenné ... Takže tieto skupiny „Slovákov“ už nebudeme podporovať?
- Čo ak práve oni, „slovenské“ tradície prezentujú, šíria v majoritnej spoločnosti, ale v inom jazyku ako v slovenčine ... Kam s tým všetkým smerujem... Chcem upozorniť, že najmä v Českej republike vplyvom najmä ekonomickej situácie a pracovných príležitostí na Slovensku sa v poslednej dobe ocitlo veľa ľudí z východu, ktorých liturgickým jazykom nie je práve spisovná slovenčina, ale starocirkevnoslovenčina ... to nie je ani ukrajinčina, ani kodifikovaná rusínština ... A oni nemajú právo na podporu zo Slovenskej strany? Oni už nie sú Slováci žijúci v zahraničí?

Ďakujem za pozornosť.

Sandra Kralj Vukšić

Slovenské kultúrne centrum Našice,
Chorvátsko

K problematike starostlivosti o krajanov prostredníctvom Koncepcie štátnej politiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí na obdobie rokov 2022 – 2026

Na úvod do problematiky starostlivosti o krajanov uvádzam údaje číselného a percentuálneho vyjadrenia počtu slovenského obyvateľstva v rámci Chorvátska podľa sčítania obyvateľstva, a najmä údaje z posledného sčítania z roku 2021, kedy sa k slovenskej národnosti hlásilo 3 688 občanov, teda o 22% menej ako v predošlom sčítaní obyvateľstva v roku 2011. Práve tento údaj o klesajúcom trende, ktorý je kontinuálne prítomný medzi Slovákami v Chorvátsku, ale iste aj v iných tradičných krajinách najmä na Dolnej zemi, potvrdzuje, že intenzívne zaoberanie sa starostlivosťou o krajanov je stále páčivou témou.

Číselné a percentuálne vyjadrenie počtu slovenského obyvateľstva v rámci Chorvátska podľa sčítania obyvateľov:

Rok sčítania	1948	1953	1961	1971	1991	2001	2011	2021
Počet Slovákov	10 097	9 570	8 128	6 483	5 606	4 712	4 753	3 688
Slovákov v %	0,3	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1

V oblasti starostlivosti o slovenskú menšinu v Chorvátsku má, okrem novej vlasti, značný prínos aj rodisko predkov, Slovenská republika, predovšetkým prostredníctvom Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí, Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky, Krajanského múzea Matice slovenskej a Veľvyslanectva Slovenskej republiky v Záhrebe. S cieľom prospešnejšej starostlivosti v niekoľkých bodoch poukážeme na potrebu spresnenia stanovených cieľov Koncepcie štátnej politiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí na obdobie rokov 2022 – 2026, ktoré navrhujeme zapracovať do práve pripravovaného Akčného plánu.

1. Koncepcia štátnej politiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí na obdobie rokov 2022 – 2026 v stati 3 Úloha štátnej politiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí uvádza: „Významným zdrojom na uskutočnenie cieľov aktuálnej koncepcie budú „finančné prostriedky vo výške cca 7,2 mil. USD, ktoré sú spojené s realizáciou dohody medzi vládami Slovenskej republiky a Srbskej republiky o úhrade tzv. clearingového dlhu zo strany Srbska. Tieto zdroje by mali pomôcť vybudovať centrá slovenského kultúrneho života v Srbsku,

Maďarsku, Rumunsku a Chorvátsku, ako aj v štátoch západnej Európy a zámoria, kde sú vytvorené životaschopné vzdelávacie centrá s veľkým počtom detí.“

V súvislosti s uvedeným by bolo vhodné spresniť, o ktorú inštitúciu v ktorej krajine ide, aby sa toto spresnenie zapracovalo do Akčného plánu, a ďalej sa mohlo rozpracovať časové rozpätie pre už vymedzené jednotlivé centrá, v ktorom by každé centrum malo byť. Vieme, že aktuálne investičné projekty sú v tomto roku pozastavené, avšak veríme, že iba dočasne.

2. V kapitole 3.1 Vzdelávanie, veda a výskum je napísané: *„Dôležitým nástrojom na nadviazanie a realizáciu konkrétnej spolupráce sú, v závislosti od disponibilných finančných prostriedkov, ako aj súhlasu oboch zmluvných strán, najmä rezortné zmluvy s novými krajinami, do ktorých je v prípade opodstatnenosti potrebné vyslať učiteľov a lektorov slovenského jazyka, ako aj úpravu existujúcich zmlúv s krajinami, kde je v prípade opodstatnenosti potrebné zvýšiť počet vyslaných učiteľov a lektorov slovenského jazyka. Súčasne je potrebné aktívnejšie presadzovať požiadavky na vzdelávanie detí v slovenskom jazyku aj v rámci už vytvorených orgánov (napr. zmiešané medzivládne komisie a pod.).“*

V súvislosti so vzdelávaním mládeže v slovenskom jazyku, čo je aj v Koncepcii definované ako priorita, využívame možnosť sprostredkovať informáciu o aktuálnych aktivitách súvisiacich s prípravou Programu spolupráce medzi Ministerstvom vedy a vzdelávania Chorvátskej republiky a Ministerstvom vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky na obdobie rokov 2023 – 2027. Z dôvodu nedostatku učiteľov slovenského jazyka v Chorvátsku, pripravuje sa rozšírenie textu Programu spolupráce medzi Ministerstvom vedy a vzdelávania Chorvátskej republiky a Ministerstvom vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky na obdobie rokov 2018 - 2022, aby v novom programe bolo zakotvené právo na vyslanie učiteľa slovenského jazyka hlavne na základné školy, čím by sa zamedzilo zániku výučby slovenského jazyka v jednotlivých školách.

3. V kapitole 3.2 Kultúra je uvedené: *„Je potrebné vytvoriť podmienky pre vybudovanie multifunkčného centra pre Slovákov žijúcich v zahraničí, ktoré by bolo sídlom ÚSZZ a zároveň by disponovalo priestormi na spoločenské podujatia, konferencie, verejné prezentácie, výstavnú a knižničnú činnosť. Rovnako je potrebné vybudovať pamätník a múzeum slovenského vysťahovalectva.“*

V texte koncepcie je potreba realizácie troch kapitálových investícií rozpracovaná dvoma vetami, čomu je iste potrebné venovať väčšiu pozornosť. V prvom rade by bolo potrebné určiť priority, pre prípad, že nebude možné súbežne financovať bežné činnosti krajanov, budovať ich infraštruktúru, a k tomu aj výstavbu troch komplexných inštitúcií, k čomu, okrem financií, bude potrebné zabezpečiť aj ďalšie podklady a podmienky.

Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí aj v súčasnosti pracuje na viacerých adresách a od začiatku svojho pôsobenia sa niekoľkokrát sťahoval. Keďže ide o už zažitú inštitúciu, ktorá má vlastnú štruktúru, presne vymedzené ciele a právomoci, vybudovaním sídla by sa aj kvalita služieb krajanom zvýšila. Tento projekt možno definovať ako prioritný.

Pamätník slovenského vysťahovalectva svojím spôsobom symbolicky existuje už dlhé roky, a to v Sade Janka Kráľa, avšak jeho realizácia do finálnej podoby zatiaľ nebola uskutočnená. Múzeum slovenského vysťahovalectva je istotne najkomplexnejším projektom, ak hodnotíme uvedené tri projekty výstavby na Slovensku. Čo si však vyžaduje detailnejšie rozpracovanie/diskusiu s účasťou krajanov. Je dôležité, aby sa tento zámer dostal do povedomia krajanov, ako je významný spôsob a miera zainteresovanosti krajanov

do prevádzky a udržateľnosti takejto inštitúcie. Domnievam sa, že múzeum slovenského vyst'ahovalectva nebude priamo vplývať na udržateľnosť menšiny v jej konkrétnom prostredí, skôr by takéto inštitúcie mali byť vybudované/podporované medzi krajanmi, a tie by potom mohli byť prepájacím ohnivkom medzi krajanmi a múzeom na Slovensku. V neposlednom rade je potrebné definovať zdroje, z ktorých by sa tieto investície realizovali, aby sa tak nestalo na úkor pomoci krajanom.

4. V stati 3.2.1 Ochrana hmotného a nehmotného kultúrneho dedičstva Slovákov žijúcich v zahraničí a jeho aktívne prepojenie s inštitúciami na Slovensku, je na záver uvedené: *„V rámci kultúrnej osvety je potrebné pokračovať v podpore zintenzívnenia prezentácie krajanských zbierok v súčasných pamäťových inštitúciách na Slovensku s cieľom podstatného zvýšenia povedomia o problematike Slovákov žijúcich v zahraničí na Slovensku.“*

Ukazuje sa, že povedomie o zahraničných Slovákoch ako integrálnej a prospešnej súčasti slovenského národa je vo všeobecnosti na nízkej úrovni. Iniciatíva na vytvorenie predmetu o zahraničných Slovákoch, ako voliteľného predmetu na Slovensku je preto vítaná, a v tomto smere je vyvíjané konkrétne úsilie zo strany Slovákov z tradičných krajín. V procese riešenia tejto otázky by svoje miesto mali nájsť nielen Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky, ale aj Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí, Matica slovenská a krajanské organizácie v zahraničí.

5. V stati 3.2.2 Vytváranie podmienok na vznik a rozvoj tvorivej činnosti Slovákov žijúcich v zahraničí vo všetkých odvetviach umenia a kultúry je jasne klasifikovaná ochotnícka a profesionálna úroveň produktívnej kultúry. Ochotníctvo je v realite dobre podchytené, avšak chýba kontakt a aktívna komunikácia s Ministerstvom kultúry, keďže ide o kultúrne produkty či pôsobenie profesionálnych umelcov. Pravda je, že takých obsahov je podstatne menej, ak ich porovnáme s ochotníctvom, čo neznamená, že nie je čo afirmovať.

6. V súvislosti s mediálnou oblasťou, ktorá je v koncepcii vyznačená ako stat' 3.4. Médiá, je jasné, že prezentáciu krajanskej kultúry a pôsobenia Slovákov v novom prostredí na Slovensku je potrebné umožniť nielen na folklórnych festivaloch a podujatiach alebo konferenciách, ale aj priamo v televíznych reláciách venovaných výlučne krajanskej problematike, čo je zakotvené v programe Koncepcie. Avšak v oblasti informovania by bolo vhodné umožniť sledovanie slovenských televízií, ako je to napr. v Srbsku. Nekódované vysielanie slovenskej televízie v zahraničí by prispelo nielen k lepšej informovanosti o dianí na Slovensku, ale aj k zvýšeniu jazykových kompetencií krajanov.

Slovensko a Slováci v zahraničí majú pred sebou dôležitú a ťažkú úlohu definovania a uplatňovania svojich práv vo väčšej miere, čo si žiada aktívnejší prístup pri utváraní legislatívnych aktov a následne pri ich uplatňovaní od všetkých zainteresovaných nielen zo Slovenska, ale aj od krajanov

Claude Baláž

Nadácia Národný pamätník slovenského
vyst'ahovalectva

Združenie nezávislých expertov pre otázky
dejín a života zahraničných Slovákov,
Slovensko

Múzeum a pamätník slovenského vyst'ahovalectva v kontexte štátnej politiky SR vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí 2022 – 2026

(Za Nadáciu Národný pamätník slovenského vyst'ahovalectva)

Dejiny ľudstva sú od svojich začiatkov spojené s fenoménom migrácie ako základným faktorom svojej existencie. Slovenská migrácia má svoj vnútorný i vonkajší rozmer, ktorý je súčasťou vyst'ahovaleckých vln od 18.storočia až po súčasnosť a je neoddeliteľnou súčasťou slovenských národných dejín.

Väčšina emigračných a imigračných štátov venuje osobitnú pozornosť budovaniu a existencii pamätníkov venovaných tejto problematike, ktoré majú tieto základné podoby: architektonickú, výtvarnú, sochársku, múzejnú a inštitucionálnu. Vo svete jestvujú také pamätníky v Argentíne, Austrálii, Brazílii, Belgicku, Česku, Dánsku, Francúzsku, Írsku, Izraeli, Japonsku, Kanade, Malte, Nemecku, Nórsku, San Marine, Sev. Írsku, Spojených štátov amerických, Španielsku, Švédsku, Poľsku, Portugalsku, Taliansku, Veľkej Británii. Slovenskú diaspóru vo svete ešte i dnes predstavuje 1 milión dvesto tisíc Slovákov a ich potomkov, ale Slovenská republika napriek všetkým doterajším snahám a pokusom takéto múzeum nemá. Prehľad doterajších aktivít a snáh môžete nájsť v osobitnej štúdii uverejnenej na webových stránkach našej nadácie.

Výrazný posun v týchto snahách predstavuje uznesenie vlády SR č.387 z 8. júna 2022 ku Koncepcii štátnej politiky Slovenskej republiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí na obdobie rokov 2022 – 2026. Predmetné uznesenie definuje konkrétnu zodpovednosť, finančné krytie a termíny na zriadenie Múzea slovenského vyst'ahovalectva a realizáciu Pamätníka slovenského vyst'ahovalectva v Bratislave.¹ Koncepcia štátnej politiky Slovenskej republiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí na obdobie rokov 2022 – 2026 uvádza (s.17), že ku kľúčovými podujatiami a aktivitami pre prezentáciu krajanov na Slovensku patrí vybudovanie Pamätníka slovenského vyst'ahovalectva.

Na pôde Národnej rady Slovenskej republiky v zasadačke Ústavnoprávneho výboru sa dňa 6. septembra 2022 konal 11. Okrúhly stôl s názvom „SLOVENSKÁ DIASPÓRA VO SVETE A JEJ STÁLA PREZENTÁCIA V SLOVENSKEJ REPUBLIKE“. Podujatie organizačne zabezpečila mimovládna organizácia Združenie nezávislých expertov pre otázky dejín a života zahraničných Slovákov v spolupráci s Nadáciou Národný pamätník slovenského vyst'ahovalectva a mimovládnu organizáciu Migrácia SK. Ústrednou témou boli otázky spojené s prípravou a realizáciou múzea a pamätníka slovenského vyst'ahovalectva v Slovenskej republike. Pracovného rokovania sa zúčastnili zástupcovia relevantných štátnych

orgánov a inštitúcií, domáci a zahraniční odborníci. Na záver podujatia bolo prijaté vyhlásenie:

Berieme na vedomie a podporujeme :

A/ uznesenie vlády Slovenskej republiky č.387/2022 k návrhu nelegislatívneho všeobecného materiálu Koncepcia štátnej politiky Slovenskej republiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí na obdobie rokov 2022 – 2026 v bodoch ktoré sa týkajú zriadenia múzea vysťahovalectva a realizácie pamätníka slovenského vysťahovalectva.

Odporúčame:

B/ využiť výsledky tohto rokovania pri príprave a realizácii múzea a pamätníka slovenského vysťahovalectva,

C/ aby, projekt múzea a pamätníka slovenského vysťahovalectva sa realizoval v gescii Ministerstva kultúry SR

D/ Slovenskému národnému múzeu a Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí, aby príprava koncepcie a jeho realizácie sa realizovala aj za účasti externých odborníkov.

Múzeum

Novovytvorené Múzeum slovenského vysťahovalectva a života Slovákov vo svete by malo byť špecializovaným múzeom s osobitným a samostatným štatútom v rámci organizačnej štruktúry SNM, ktoré bude komplexne dokumentovať dejiny a život Slovákov vo svete. Pamäťová činnosť múzea by mala mať odraz aj v jeho organizačnej štruktúre. Za kľúčové považujeme vedecko-výskumnú, archívno-dokumentačnú, výstavnú (stála expozícia, tematické výstavy, galéria), akvizičnú(zbierkotvornú) spojenú so záchranou kultúrneho dedičstva slovenskej diaspóry, jeho ochranou, spracovaním a sprístupňovaním laickej i odbornej verejnosti, vzdelávaciu, edičnú a vydateľskú činnosť. Osobitnú časť by mala tvoriť spolupráca s pamäťovými inštitúciami slovenského zahraničia a medzinárodná spolupráca s obdobnými múzeami vo svete.

Naša predstava má dlhodobý kontinuálny charakter, ktorý sa nemení pod vplyvom rôznych negatívnych a tendenčných názorov. O jej obsahu svedčí aj návrh koncepcie Múzeum slovenského vysťahovalectva a Slovákov v zahraničí, ktorú v novembri 2000 vypracoval Sekretariát splnomocnenca vlády Slovenskej republiky pre zahraničných Slovákov a predložil relevantným inštitúciám na pripomienkové konanie. Najrozsiahlejšie bolo stanovisko Historického múzea Slovenského národného múzea (SNM) z 8.januára 2001. V ňom sa okrem iného písalo: „Problematika slovenského vysťahovalectva a Slovákov v zahraničí doposiaľ bola a zrejme bude aj naďalej predmetom záujmu rôznych rezortov a inštitúcií. Za takýchto okolností je účelné aby fungovala aj ustanovizeň so špeciálnym múzejným zameraním, orientovaným na systematickú a komplexnú dokumentáciu dejín vysťahovalectva, ako aj dokumentáciu najrozličnejších stránok života Slovákov v zahraničí.“ V stanovisku sa ďalej uvádza, že doterajšia situácia a viackoľajnosť je nevyhovujúca, že súčasnú konfliktnú a bezperspektívnu situáciu treba riešiť uvoľnením štátnych fondov spravovaných dočasne matičným Krajanským múzeom pre vytvorené centrálné Múzeum slovenského vysťahovalectva, aby zriaďovateľom tohto múzea bolo Ministerstvo kultúry a začlenené bolo pod správu SNM. Sme presvedčení si, že uvedené stanovisko je aktuálne aj dnes a plne korešponduje aj s našim stanoviskom.

Pamätník

Budúci pamätník slovenského vysťahovalectva by mal plniť funkciu živého objektu pre všetkých obyvateľov Slovenskej republiky, zároveň byť súčasťou celosvetovej siete migračných pamätníkov v zahraničí a v kontexte tvorby politik Európskej únie v neposlednej miere súčasťou vo vzťahu k fenoménu Európania vo svete. Pamätník by mal byť nielen

vyjadrením trvalých národných hodnôt, ale aj postojami parlamentu a vlády v súčasných migračných trendoch v Slovenskej republike.

Podľa nášho návrhu by sa mal pamätník skladať z troch častí: architektonickej, sochárskej resp. i výtvarnej a pamätavej (ad aeternam memoriam, ako Pamäť slovenskej diaspóry vo svete), ktoré sa budú navzájom dopĺňať. Architektonická a sochárska by mali byť predmetom medzinárodnej súťaže. Pre sochárske stvárnenie samotného umeleckého solitéru je otvorený široký priestor, od figurálnej až po reliéfnu podobu.

Na ochranu pamätníka a pred zmiernením hluku ako aj znečisťovaním exhalátmi od frekventovaných cestných komunikácií, navrhujeme vybudovať stavebnú ochranu, ktorá by mohla zároveň plniť funkčnú stránku tzv. Národného Múru vystaľovalcov. Táto súčasť architektonického stvárnenia pamätníka z interiérovej strany by panoramaticky slúžila na postupné umiestňovanie pamätných tabúl pripomínajúcich významné historické udalosti, život a skutky osobností, súkromné verejné a poďakovania či mená donátorov. Tu sa môžeme inšpirovať príkladom z pamätného Imigračného areálu na Ellis Islande v New Yorku, Basilique du Sacré-Coeur de Montmartre, Stena komunardov (fr. Mur des Fédérés) na Cimetière du Père-Lachaise, Lurdskej jaskyne na Hlbokej ceste v Bratislave alebo na iných miestach.

Po dobudovaní pamätníka ho navrhujeme ako kultúrnu pamiatku celoštátneho významu vyhlásiť za národnú kultúrnu pamiatku. Pamätník bude pripomínať aj nasledujúcim generáciám, že ich pôvodnú vlasť od osemnásteho storočia vo väčších i mohutných vystaľovaleckých vlnách opustilo už niekoľko miliónov synov a dcér, ktorí sa rozprchli po celom svete, ale ani zo srdca ich potomkov nikdy nevymizla láska k slovenskému kraju. Pamätník slovenského vystaľovalectva sa svojím putom s minulosťou i prítomnosťou stane živým odkazom aj pre budúce generácie. A mal by sa stať akousi vstupnou bránou putovania zahraničných Slovákov po ich pôvodnej vlasti a zároveň styčným bodom pre ľudí, ktorí v našom štáte hľadajú svoje korene.

Budúci Pamätník slovenského vystaľovalectva – pamätník migrácie, má ambíciu, aby jeho realizáciou vzniklo hodnotné spoločenské a kultúrne centrum pre obyvateľov a návštevníkov Slovenskej republiky a hlavné mesto SR Bratislavu jej nový symbol. Uvedené riešenie počíta s prepojením v duchovnej oblasti i ekumenicky v podobe samostatnej zvonice, aby boli uspokojené aj predstavy a potreby všetkých veriacich a tým súčasne potvrdené tradície slovenských vystaľovalcov, ktorí s týmto dedičstvom svojich predkov odchádzali do širšieho sveta.

¹ Uvedené uznesenie vlády okrem iného ukladá:

predsedovi Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí

B.1. v spolupráci s primátorom hlavného mesta SR Bratislava a generálnym riaditeľom Slovenského národného múzea vybudovať Pamätník slovenského vystaľovalectva v Bratislave a zabezpečiť jeho financovanie z rozpočtovej podkapitoly Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí do 31. decembra 2028
ministerke kultúry

B.6. predložiť na rokovanie vlády návrh na zriadenie Múzea slovenského vystaľovalectva do 31. decembra 2022

B.7. zriadiť dokumentačné centrum budúceho Múzea slovenského vystaľovalectva v Bratislave a zabezpečiť finančné prostriedky na jeho fungovanie v rámci rozpočtovej kapitoly Ministerstva kultúry SR každoročne vo výške 100 000 eur až do začiatku fungovania múzea
od 1. júla 2022

B.8. zabezpečiť vypracovanie projektovej dokumentácie, uskutočnenie architektonickej súťaže a uzavretie zmluvy s dodávateľom na výstavbu Múzea slovenského vystaľovalectva v Bratislave
v termínoch upravených v Memorande o porozumení medzi Ministerstvom kultúry SR a Metropolitným inštitútom Bratislavy

B.9. v spolupráci s predsedom Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí, ministrom vnútra, primátorom hlavného mesta SR Bratislava a generálnym riaditeľom Slovenského národného múzea zabezpečiť vybudovanie Múzea slovenského vyst'ahovalectva v Bratislave ako samostatného múzea v rámci organizačnej štruktúry Slovenského národného múzea a uplatňovať pri návrhu rozpočtu verejnej správy na príslušné kalendárne roky zabezpečenie finančných prostriedkov v štátnom rozpočte na tieto účely vo výške uvedenej vládou schválenom návrhu podľa bodu B.6 tohto uznesenia

priebežne do 31. decembra 2028

B.10. uplatňovať pri návrhu rozpočtu verejnej správy na príslušné kalendárne roky zabezpečenie finančných prostriedkov v štátnom rozpočte na fungovanie Múzea slovenského vyst'ahovalectva v Bratislave v celkovej výške 1 mil. eur ročne

priebežne od 1. januára 2029

O tzv. „novej diaspóre“ v Konceptii štátnej politiky Slovenskej republiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí na obdobie 2022 – 2026

(Za Združenie nezávislých expertov pre otázky dejín a života zahraničných Slovákov)

V koncepcii sa objavil nový doteraz nepoužívaný termín „tzv. nová diaspóra“. Ide o vykonštruované, zavádzajúce, škodlivé a neodborné terminologické pomenovanie súčasnej slovenskej emigrácie, ktoré je len akýmsi politikárčením, smerujúcim k rozdeľovaniu a vyvolávaniu rozkolu v slovenskej diaspóre vo svete.

Koncepcia, bod 6. s.21. Nová slovenská diaspóra:

„V dôsledku spoločenských zmien sa vytvorila nová migračná vlna a začala sa tvoriť tretia skupina zložená z migrujúcich občanov Slovenskej republiky krátkodobo alebo dlhodobo sa usadzujúcich v zahraničí. Táto skupina vytvára tzv. novú slovenskú diaspóru, ktorá je svojím zložením a charakterom odlišná od dovtedy existujúcich autochtónnych menšín v okolitých krajinách a slovenských tradičných komunit v krajinách západnej Európy a zámoria. ...“.

1. Poznáme len jeden typ národnej diaspóry, židovskú, nemeckú, taliansku, francúzsku, českú, poľskú a ďalšie, žiadne staré a nové. Tak ako nepoznáme starý a nový slovenský národ, ale len jeden slovenský národ, tak poznáme aj len jednu jedinú slovenskú diaspóru vo svete, žiadna tzv. stará a nová slovenská diaspóra nejestvuje. Diaspóra sa člení teritoriálne a každá má svoju vnútornú periodizáciu a regionálne členenie.

2. Osobitný zmysel má termín tzv. nová slovenská diaspóra. Ide o vlastné spochybnenie, lebo podľa Krátkeho slovníka slovenského jazyka význam slova takzvaný pejoratívne znamená [nepravý](#), [klamný](#), [falošný](#). Takže tento termín navodzuje situáciu, ako keby jestvovala pravá a nepravá slovenská diaspóra, resp. falošná slovenská diaspóra.

3. Tvrdenie, že tzv. nová slovenská diaspóra je svojím zložením a charakterom odlišná od dovtedy existujúcich autochtónnych menšín v okolitých krajinách a slovenských tradičných komunit v krajinách západnej Európy a zámoria je ďalším nezmyslom. Veď slovenská diaspóra nemôže a nie odlišná od svojej súčasť ktorou prirodzene a súbežne sú slovenské národnostné menšiny a komunity vo svete. Slovenská diaspóra vo svete predstavuje homogénny celok s chronologicky heterogénnymi prvkami.

4. O vzniku novej diaspóre ba sme mohli hovoriť len vtedy, keby žiadna iná predtým neexistovala.

5. Dnes vedci uznávajú len dva druhy národnej diaspóry: nútenú a dobrovoľnú. Nútená diaspóra často vzniká z traumatických udalostí, ako sú vojny, imperialistické

dobývanie alebo otroctvo, alebo z prírodných katastrof, ako je hladomor alebo rozsiahle sucho. Na rozdiel od toho je dobrovoľná diaspóra spoločenstvom ľudí, ktorí opustili svoju vlasť, aby hľadali ekonomickú príležitosť. Medzinárodná organizácia pre migráciu IOM používa pre súčasnú migráciu pojem „moderná migrácia“, ktorý si osvojil aj Migračný úrad MV SR.

6. Napokon ani prvý summit európskych diaspór, ktorý sa uskutočnil pod záštitou gréckeho predsedníctva Európskej únie v Solúne (Thessaloniki) 2003, nepozná termín stará a tzv. nová diaspóra. Svoju pozornosť zamerlal na význam diaspór Európy a na podnietenie procesu vytvorenia pevnejších väzieb medzi EÚ a jej diaspórami. Veľké skupiny zahraničnej diaspóry sú dnes prirodzeným fenoménom života spoločnosti väčšiny krajín sveta.

7. Podľa Deklarácie Národnej rady Slovenskej republiky k Slovákom žijúcim v zahraničí z roku 1999 *„Slovensko a Slovenská republika vždy považovali a považujú slovenskú diaspóru vo svete za integrálnu národnú súčasť, jej život a dejiny za súčasť slovenských národných dejín a jej kultúru za súčasť národného kultúrneho dedičstva.“* Túto zásadu, nesmie žiadny Slovák akýmkoľvek spôsobom spochybňovať.

Zlatko Šimák

miestny ombudsman okresu Kovačica,
Srbsko

Výstavba Slovenského centra v Novom Sade

Ctené excelencie, úctyhodný pán predseda Úradu Slovákov žijúcich v zahraničí, vážené Slovenky a Slováci zo všetkých kútov sveta!

Dovoľte mi najprv sa poďakovať Slovenskej republiky a všetkým aktérom, ktorí vytvorili koncepciu štátnej politiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí na obdobie rokov 2022 – 2026, ktorej implementácia je aj téma dnešnej konferencie.

Pre nás Slovákov žijúcich v Srbsku to má nesmierny význam a verím, že aj pre slovenské komunity vo svete. Vďační sme za úlohy, ktoré si vytýčila Slovenská republika ako úlohy štátnej politiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí.

Významným zdrojom na uskutočnenie cieľov aktuálnej koncepcie ku Slovákom žijúcim v zahraničí, Slovenská republika naplánovala, aby to boli finančné prostriedky vo výške cca 7,2 mil. USD, ktoré sú spojené s realizáciou dohody medzi vládami Slovenskej republiky a Srbskej republiky o úhrade tzv. Clearingového dlhu zo strany Srbska. Tieto zdroje pomôžu vybudovať centrum slovenského kultúrneho života v Srbsku ako aj v iných krajinách.

Vedení týmto rozhodnutím, slovenská komunita v Srbsku v počte cca 50.000 členov už viac ako dva roky pracuje na príprave stavby Slovenského domu v Novom Sade – Dom Dr. Jozefa Miloslava Hurbana. Tu budú sídliť všetky naše významné slovenské inštitúcie: Cirkevný zbor Nový Sad Slovenskej evanjelickej augsburského vyznania cirkvi, Národnostná rada Slovenskej národnostnej menšiny v Srbsku, Novinovo-vydavateľská ustanovizeň Hlas Ľudu, Ústav pre kultúru Vojvodinských Slovákov v Srbsku, Kultúrno-umelecký spolok Šafárik z Nového Sadu, miestny odbor Matice slovenskej v Novom Sade a iné podľa potreby. Všetky hore uvedené inštitúcie sa aj vyjadrili, že súhlasia aby nositeľom projektu bola Slovenská evanjelická augsburského vyznania cirkev v Srbsku, ako aj vlastníkom nádejne novovybudovanej stavby. Za uplynulé dva roky po vyhodnotení niekoľko možností a odstránení nesprávnych riešení sa dospelo ku niektorým spoločným a konečným uzáverom.

Plánovaná výstavba Domu by sa mala uskutočniť na pozemku v centre Nového Sadu na adrese ul. Vuka Karadžića č. 2A neďaleko mestskej radnice. Pozemok je vo vlastníctve Slovenskej evanjelickej augsburského vyznania cirkvi, čo zaručuje, že majetok zostane vo vlastníctve slovenského subjektu. Lokácia taktiež zaručuje reprezentatívnosť slovenskej menšiny a zviditeľňuje Slovenskú komunitu v Srbsku na najvyšší spôsob. Rovnocenne rešpektuje Slovákov teritoriálne, ktorí žijú v troch oblastiach Vojvodiny: Báčka, Banát, Srijem.

Projekt vyčíslený na sumu v hodnote 5.000.000 EUR. Z toho cirkevný zbor participuje s pozemkom v hodnote 1.200.000 EUR, a v hotovosti 300.000 EUR. Slovenská republika ako hlavný donátor v hodnote 3.500.000 EUR. V takomto finančnom pláne sa dá na tom pozemku vystavať stavba Po+P+3+Pk (pivnica, prízemie + 3 poschodia + podkrovia) s 1840 m² netto. Očakávaný čas realizácie je približne tri roky: 6 mesiacov príprava a 10 – 14 mesiacov výstavba a ostatné mesiace čakanie na ďalšie papiere.

Na ministerstve zahraničných vecí a európskych záležitostí bol projekt prezentovaný a na stretnutí štátny tajomník pán Martin Klus, vyjadril podporu a záujem na realizácii nášho projektu, ako aj na posune celkového riešenia a zdôraznil, že slovenskej strane záleží na urýchlennom postupe a konkrétne riešenie ďalšieho postupu. Napomenul tiež, že financie sú na slovenskej strane zabezpečené, a preto je potrebné ukončiť proces, ktorý zabezpečí ich poskytnutie a využitie v súlade s legislatívou Slovenskej republiky.

Veríme, že tento projekt bude prínosom pre našu slovenskú enklávu v Srbsku a pre zachovanie ľubozvučného slovenského jazyka, písma a kultúry našich slovenských predkoch, ktorí na týchto vojvodinských brázdach odovzdali nám nesmierne bohatstvo a ktoré sme my povinní chrániť si ako zrenicu nášho oka a odovzdať naším deťom.

Michal Spevák

Slováci a spolužitie, Srbsko

Skutky, nie reči / Res, non verba

Súčasný návrh koncepcie potvrdzuje aktuálne princípy štátnej politiky SR vo vzťahu ku Slovákom žijúcim v zahraničí. Koncepcia je rozdelená do siedmych tematických častí. Ale my národ slovenský žijúci mimo územia SR sa najviac zaujímame o implementáciu.

Koncepcia štátnej politiky Slovenskej republiky by mala v prvom rade riešiť autochtónne menšiny a tradičné komunity, ktoré sú pod asimilačným tlakom a skúsiť zastaviť cválajúcu asimiláciu. Dôvod negatívneho trendu: vymierame, vysoká mortalita, nízka natalita a k tomu migrácie mladých rodín s deťmi na Slovensko resp. do krajín Európskej únie. Samozrejme efektívnosť a účinnosť výkonu štátnej politiky SR závisí aj od politických, ekonomických, legislatívnych a spoločensko – kultúrnych podmienok tých štátov, v ktorých krajanovia žijú, a tiež aj od dodržiavania príslušných medzinárodnoprávných dokumentov a úrovne ľudských a menšinových práv.

Keď ide o Slovákov v Srbsku údaje o ich počte budú sprístupnené po uskutočnenom sčítaní obyvateľstva, ktoré sa má konať v októbri 2022. Koľko obyvateľov Srbska sa prihlási do slovenskej komunity je otázne, medzi tamojšími Slovákami v tejto otázke panujú veľké obavy.

V Srbsku je Zákomom o Národnostných radách národnostných menšín stanovené, v článku 9, že ak menšina klesne pod 50 tisíc duší, tým pádom vo voľbách do „Slovenského parlamentu“ resp. „slovenskej samosprávy“, ako autonómneho samosprávneho orgánu, ktorý sa nazýva Národnostná rada slovenskej národnostnej menšiny - NRSNM bude sa voliť nie 29 delegátov ale iba 23. Asimilácia na počte vedie k slabnutiu inštitúcií a vplyvu. Ako nás učí slovo Božie: „Všetko čo vedie k hriechu je hriech“.

Lineárne, zmenšením počtu Slovákov žijúcich v Srbsku sa zmenší aj finančná podpora, ktorú NRSNM dostáva zo zákona z rozpočtu vlády Srbska na svoju činnosť. Zákon nepustí. Zákomom je stanovené a tvrdosť tohto zákona je neoblomná. Tým pádom môžu byť ohrozené aktivity, ktoré NRSNM má vo svojej kompetencii. Zmenšený rozpočet môže sa negatívne odzrkadliť aj na jej vplyv v radoch slovenskej národnostnej menšiny.

Voľby do slovenskej samosprávy, by mali byť uskutočnené na jeseň 2022. Predvolebná kampaň spravidla bude špinavá, nečestná a nebude o výsledkoch a plánoch. V roku 2004 sa vyberali delegáti formou elektorov a tentoraz budú už štvrté priame voľby (2010, 2014, 2018).

Charakteristika a súčasný stav.

Ako príklad asimilačných trendov v ČR aj v Srbsku uvádzam tieto tabuľky:

Tabuľka číslo 1. Počty Slovákov v ČR:

	1991	2001	2011
ČR	375 000	193 000	148 000

Tabuľka číslo 2. Počty Slovákov v Srbsku

	1990	2003	2012
Srbsko	63 941	59 021	52 750

Asimilácia sa zastaviť nedá, ale spoločnými silami ju môžeme spomaliť.

V Česku počet Slovákov klesol viac než o polovicu (v percentách : 60%), v Srbsku, čiže vo Vojvodine ten úpadok činí takmer jednu pätinu (v percentách 17,50 %), v Čiernej Hore nás je menej o pätinu (17%). V absolútnych číslach - za dve desaťročia v ČR nás je menej o 227 000 a v Srbsku o 11 191 duší. Alarmujúci vývoj si vyžaduje konkrétne kroky relevantných orgánov a inštitúcií Slovenskej republiky. Ak sa v tomto negatívnom trende bude pokračovať, otázka je či v budúcnosti bude ešte komu pomáhať? Prvý predseda Matice slovenskej v Juhoslávii Dr. Janko Bulík povedal: „*Málo nás je a tak nemôžeme tu zavážiť počtom ale svojou kvalitou!*“.

A výzva novej Koncepcie a predošlých koncepcií (táto 2022-2026 je už tretia v poradí, mali sme prvú Koncepciu na obdobie 2008-2015, druhú Koncepciu 2016-2020) do budúcnosti bude, robiť politiku ku zahraničným Slovákom tak, aby sa malo ešte komu pomáhať.

Na jar 2023 v Petrovci budú oslavy storočnice založenia Slovenského športového klubu (SŠK). Málo je športových klubov Slovákov v zahraničí a ešte menej s takou dlhou tradíciou. Tento projekt by si zaslúžil patričnú pozornosť orgánov zo Slovenskej republiky. SŠK pri založení mal dvojkríž a trojvršie a dnes taký veľmi podobný erb má Tatra Kysáč a ŠK Slovan Bratislava. Skupina autorov pripravuje publikáciu k storočnici založeniu SŠK. Tento projekt je významný pre zvyšovanie povedomia o kultúre Slovákov žijúcich v zahraničí (v Koncepcii 3.2.3), ale aj pre ochranu hmotného a nehmotného kultúrneho dedičstva Slovákov žijúcich v zahraničí (v Koncepcii 3.2.1).

Sto rokov nie je málo, a čo bude v nasledovnej storočnici? Bude ešte komu pomáhať?
Res, non verba.

Michal Spevák ml.,
novinár, publicista, poradca ministra,
Čierna Hora

Zložité hľadanie riešení

V úvode Konceptie štátnej politiky Slovenskej republiky sa píše, že „Podporu uchovania národnej, kultúrnej a jazykovej identity Slovákov žijúcich v zahraničí koncepcia nechápe len ako jednostranný akt štátnej starostlivosti, ale ako spoločné úsilie a spoluprácu.“ Chcem zdôrazniť, že by to malo byť v prvom rade spoločné úsilie viacerých orgánov štátnej správy a inštitúcií, ktoré následne posilní aj význam aj zodpovednosť krajanových spolkov, organizácií a osôb.

Akčný plán (AP) realizácie Konceptie štátnej politiky SR vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí na obdobie rokov 2022-2026 je dobrá vec, lebo cez formu mechanizmu politika AP sa stane predvídateľná a transparentná. AP bude rozpracovaný a mal by určiť konkrétne úlohy pre jednotlivé orgány štátnej správy na naplnenie cieľov štátnej politiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí. Pri tvorení obsahu konkrétne terminovaných úloh by mali byť aj krajanovia, totiž predstavitelia krajanov. Aby to nebolo o nás bez nás. Keď sa vytvorí návrh konkrétne terminovaných úloh AP – s ním oboznámiť krajanovú komunitu a požiadať o pripomienkovanie. Zasadzujem sa za priamu demokraciu. O veciach, ktoré sa týkajú nás všetkých - krajanov, rozhodovať by nemal len veľmi úzky okruh ľudí, ale širšie grémium.

Rada vlády pre krajanové otázky (RVKO) keď bude rokovať o návrhu Akčného plánu (AP) by mala prizvať aj krajanov na objasnenie priorít tej danej komunity a zvážiť spoločnými silami hospodársky rozmer spolupráce. Implementácia bude úspešná, ak sa do procesu rozhodovania aktívne zapoja krajanovia, aby mohli vplývať na tých čo rozhodujú (ang. Decesion maker). Predovšetkým pri tvorbe AP treba dať priestor krajanom, napr. prizvať ich na poradu RVKO, alebo aj na iné miesta kde sa bude rokovať o AP, samozrejme za účasti predstaviteľa ÚSZZ a poradkyne predsedu vlády pre Slovákov v zahraničí (Úrad Vlády SR). Krajanovia musia byť za rokovacím stolom a tým pádom sa vyhneme anomáliám a strategickým chybám. Vyhneme sa tak zbytočným chybám a ušetríme čas. Čas nie je naším spojencom, lebo asimilácia nás rýchlo a brutálne valcuje. Zapojením krajanov ako „stakeholderov“ do procesu tvorby AP, priamo od krajanov z rôznych štátov zistíme informácie, aké sú ich potreby a vízie. Tie potreby sa môžu rozlišovať. Právne postavenie krajanov v jednotlivých štátoch sa formálne rozlišuje, napríklad v niektorých štátoch majú krajanovia zo zákona status národnostnej menšiny (Srbsko, Chorvátsko), ale v niektorých štátoch kvôli malému počtu majú status etnickej skupiny (Čierna Hora, Bosna a Hercegovina), kým v niektorých štátoch hlavne v západnej Európe a v zámorí postavenie krajanov v zákone vôbec nie je regulované. Veľký je rozdiel medzi statusom štátom uznanej národnostnej menšiny a statusom etnickej skupiny. Avšak krajanovia sú aj občania Slovenskej republiky, ale aj etnickí Slováci

bez slovenského štátneho občianstva, žijúci za hranicami Slovenskej republiky. Teda medzi krajanov patria Slováci, ktorí si v zahraničí vytvorili autochtónne komunity, ale aj krajanovia, ktorí si vytvorili krajanské spoločenstvo v európskych štátoch, alebo v zámorí v dôsledku ekonomických migrácií. A preto implementáciu treba robiť citlivo, vypočuť si tep nášho národa vonku, za hranicami SR, predovšetkým pri infraštruktúrnych projektoch (rekonštrukcia domov, resp. výstavba, alebo kúpa nových objektov). Od augusta Roku Pána 2012 Slováci vo Vojvodine márne čakajú na Slovenský dom, ktorý im sľúbili spoločne dvaja ministri zahraničných vecí. Do dnes sa s tým nepohlo. A čas neúprosne letí. Akokoľvek, keď ten čas príde na vybudovanie multifunkčných centier potrebné je konzultovať krajanské spolky a predstaviteľov krajanov a konať, až keď sa dosiahne jednomyselné stanovisko. Po dosiahnutí konsenzu treba urýchlene konať. Uvažujem, že možno by riešením mohlo byť formovanie medzištátnej slovensko-srbskej komisie pre národnostné menšiny, ktorá by vznikla na základe medzirezortnej dohody MZVEZ SR a MZV Srbska. Bola by to platforma pre dialóg o otázkach súvisiacich s postavením národnostných menšín v oboch krajinách. Podobná komisia existuje, Srbsko ju má už s Maďarskom, Rumunskom a Chorvátskom. Slovensko ju má zatiaľ s Maďarskom a Ukrajinou. Je to bežný mechanizmus pre medzištátny dialóg o otvorených otázkach o postavení národnostných menšín.

V čase písania tohto textu, dňa 5. septembra 2022 - máme zložitú a nedobрую politickú situáciu na Slovensku. Krajanovia iste sledujú, takže vedia, že je to celé tesne pred pádom. Škoda, malo to celé potenciál.

Netreba, aby sme sa my krajanovia delili a oddeľovali. Málo nás je, aby sme sa delili. Mali by sme držať spolu, my čo sme v zahraničí zostali, aby sme sa zachránili a potom, daj Bože, aby nás bolo viac. Lebo nás je málo, a ak sa budeme deliť, veľmi rýchlo zanikneme. Potrebná je jednota a svornosť a s pomocou SR ťahať za jeden povraz, je možné urobiť dobré veci. Cieľom konania kompetentných orgánov Slovenskej republiky ako aj predstaviteľov krajanov vo všetkých kútoch sveta, kde žijú Slováci, by malo byť: robíme to pre Slovákov, pre budúcnosť našej komunity, a tým pádom aj pre budúcnosť našich detí.

Som stále idealista. Všetko ide, len treba chcieť. Lebo to čo urobíme dnes a ak urobíme dobre, to zostane naším potomkom.

Juraj Červenák

Národnostná rada, Matica slovenská,
Srbsko

Slováci v zahraničí – menšina v parlamente

Slováci ako menšina (v Srbsku) majú rovnaké práva ako väčšinový národ Srbi. Slováci ako „najzelenjšia vetva v zahraničí“ sú veľmi vítaní v Slovenskej republike... Lenže v skutočnosti nie vždy je tak. Väčšinový národ, Slováci na Slovensku, ťažko môže pochopiť, čo je to menšina, lebo v tej pozícii nikdy nebol a zdanlivo nie je žiadny rozdiel. V každodennom živote rozdiel je obrovský. Slováci ako menšinový národ (národnostná menšina) v Srbsku (a aj v niektorých bývalých krajinách Uhorska) sa nemôžu dostať do parlamentu, na to miesto, kde sa o nich rozhoduje a kde sa tvoria podmienky na ich fungovanie ako národa. Hoci Slováci žijúci v Srbsku sú v srbskom parlamente ako predstavitelia politických strán, kde väčšinu tvoria Srbi a kde musia plniť politický program strany a nie program slovenského národa. Program strany je zameraný na inú problematiku, nie na problematiku menšinových národov, teda ten Slováčik v parlamente viac-menej musí čušať, eventuálne za rečníckym pultom parlamentu po slovensky zablahoželať Nový rok.

Rokmi už rozprávam, že Slováci ako menšinový národ si majú zo zákona voliť svojho predstaviteľa (v Chorvátsku je taký prípad), ktorý takým spôsobom zvolený, bude plniť program svojho národa – Slovákov. Takúto zákonnú legislatívu poznajú v mnohých európskych štátoch, v Srbsku neexistuje politická vôľa, aby taký zákon bol schválený, dôvod je jednoduchý. Taký Slováčik by bol neposlušný a oni potrebujú poslušných Slovákov. Politici v Slovenskej republike a veľvyslanec nám v tom absolútne nepomáhajú, ba naopak, keď majú kontakt so srbskou exekutívou, namiesto toho, aby to pripomínali, oni ďakujú, že nás Srbi tu trpia...

Na Slovensku, v materskom štáte (to je naša srdcová záležitosť), tiež sme potrební iba ako zelená vetva, hoci storočiami tam (v bývalom Uhorsku) sme ambasádormi Slovenskej republiky. Ani Slovenská republika nás nechce do svojho parlamentu, neexistuje politická vôľa, boja sa toho jedného slovenského poslanca zo zahraničia, akoby ich mohol 150 prehlasovať. Vraj, neexistuje spôsob. Ako existuje v chorvátskom sabore? Veľmi ľahko by sa to mohlo zorganizovať, zahraničný poslanec by sa mohol vybrať prostredníctvom Združenia pre Slovákov žijúcich v zahraničí, keby bola politická vôľa. Ten jeden poslanec by nám veľa znamenal, v parlamente Slovenskej republiky by nastoľoval našu problematiku. Komu to vadí. O nás prevláda mienka, že mi na Slovensko chodíme iba pýtať peniaze, nie vždy je to tak!!!

Katarína Király

Ústav kultúry Slovákov v Maďarsku,
Maďarsko

Národopisné zbierky- spoločenský priestor

Abstrakt

Práca sa zameriava na prechod funkcie oblastných domov v rámci slovenskej komunity a o možnostiach vytvorenia spoločenského priestoru. Časový rozsah skúmaného obdobia je v texte vymedzený na 1970. roky až po súčasnosť. Autorka vychádza z odborných štúdií a zároveň sa opiera o odbornú literatúru. Cieľom štúdie je poskytnúť dôležité informácie o úlohe národopisných zbierok v lokalitách obývaných Slovákami a upriamiť pozornosť čitateľa na potrebu vytvoriť spoločenské priestory ako zázemia pre pravidelnú činnosť členov slovenskej komunity.

Kľúčové výrazy: oblastný dom, spoločenský priestor, interiér, odovzdávanie vedomostí, zážitok

Úvod

Oblastné domy či etnodomy sú na pôvodnom mieste, v tradičnom prostredí zachované, obnovené a zariadené stavebné objekty s ľudovými architektonickými hodnotami, zároveň poskytujú najcharakteristickejšie spomienky na miestnu ľudovú kultúru v rámci kraja. Sú to národopisné zbierky pod holým nebom, ktoré sú zväčša komplexy budov – obytné, hospodárske, výrobné, kultové, komunikačné atď. – vyhlásené za pamiatky alebo patria pod miestnu ochranu.

Oblastné domy vo svojich expozíciách predstavujú verejnosti tradičnú objektovú kultúru danej lokality alebo krajinného celku podľa určitého vymedzeného časového úseku, ktorý je určený na základe na mieste zozbieraných a uchovaných predmetov. K tomu, aby objekt bol zaradený medzi oblastné domy, musí zodpovedať rôznym kritériám. Musí byť v ňom zariadená aspoň jedna determinujúca miestnosť ako interiér. So svojím materiálnym svetom a vedomosťami, ktoré sú súčasťou oblastného domu, je to miesto, ktoré sprostredkuje vedomosti a slúži k vzdelávaniu, a je spoločenským priestorom vhodným pre uchovávanie, spoznávanie a znovu prežívanie tradícií.

Tvorcami oblastných domov v 18. a 19. storočí boli samotní užívatelia, ktorí prácu vykonávali sami a zároveň sa opierali o zručnosť špecializovaných stavebných remeselníkov (tesár, stolár, murár, kamenár). Pri stavbe využívali miestne prírodné materiály – drevo, hlinu, slamu, kameň – a pridržovali sa k tradícii ustálených technologicko-konštrukčných, funkčných a estetických noriem. Prvky slohovej architektúry v jednotlivých regiónoch sa

lišia. V dôsledku vyššie uvedených vznikla pestrá škála regionálnych podôb tradičných stavieb. Na objektoch tradičného staviteľstva dominovala však predovšetkým účelovosť.

V Maďarsku je v súčasnosti približne 600 oblastných domov, z toho 65 slovenských, väčšina ktorých je chránená ľudová pamiatka alebo patrí pod miestnu ochranu. Takmer 200 z nich je múzejný objekt, ako aj Národopisná zbierka zemplínskych Slovákov (2006), ktorú prevádzkuje Ústav kultúry Slovákov v Maďarsku. Oblastné domy v Maďarsku zoskupuje Zväz oblastných domov (2002), odbornú prácu napomáha aj Generálne riaditeľstvo pre oblastné domy v Maďarsku (2017).

V Maďarsku môžeme za prvý oblastný či pamätný dom označiť rodný dom maďarského básnika so slovenským pôvodom, Sándora Petőfiho v Malom Kereši, na ktorom bola v roku 1861 umiestnená pamätná tabuľa. V roku 1896 v Mestskom parku v Budapešti pri príležitosti milénia postavili na pomerne krátku dobu, iba na niekoľko mesiacov, dočasnú roľnícku usadlosť Etnografickú dedinu Celoštátnej miléniovej výstavy (kurátor: János Jankó), kde návštevníci mali sprístupnenú architektúru (24 objektov), interiér, predmety (10.000 ks) roľníckej kultúry. Tento materiál sa dostal do Etnografického múzea a tvoril základ neskoršej národopisnej zbierky.

Uchovávanie a rozvoj

V čom sa líši oblastný dom 21. storočia od objektu založenia? Predstava bežného človeka o oblastných domoch je zhruba nasledovná: V oblastnom dome sú zoskupené staré predmety, časom sa na nich usadila vrstva prachu, sú zaujímavé iba pre tých ľudí, ktorí ich pozbierali a pre dedinských učiteľov. Je tam všetko zastaruté a neosloví človeka dnešnej doby. V súčasnosti je dôležité, aby sa oblastný dom stal živou múzejnou zbierkou. K tomu je potrebné, aby sa popri pekne zariadenom interieri niečo vždy dialo v dome alebo na dvore, aby sa vytvoril v návštevníkovi citový vzťah. Popri odbornej prevádzke je dobré, ak zbierka nabáda návštevníka k aktivite a vyvolá v ňom túžbu k získaniu vedomostí, aby po návšteve alebo z podujatia odchádzal obohatený o zážitky, ba prežil takú návštevu, že sa mu chce vrátiť aj nabudúce. Nevyhnutnou podmienkou toho všetkého je moderné a zážitkové odovzdávanie vedomostí, k čomu sú potrebné rôzne predpoklady. Nie je všetko jedno, že ako je oblečený človek, ktorý predstaví zbierku, ako hovorí, aké príhody o dome sprostredkuje návštevníkovi, a či dokáže upútať jeho pozornosť. K tomu je potrebné, aby sa sprievodca výstavy pravidelne vzdelával, aby sa stal manažérom oblastného domu, ktorý zastupuje. Návštevníkovi záleží na tom, aby mohol expozíciu zažiť so všetkými zmyslami, nie iba zrakom. Preto je dôležité, aby mohol veci, o ktorých sa hovorilo počas prehliadky, priamo na mieste si vyskúšať. K tomu je potrebné mať v zbierke demonštratívne predmety, ktoré si návštevník môže brať do rúk. Národopisná zbierka sa môže stať živou, ak prevádzkovateľ pravidelne organizuje programy, zamestnania pre všetky vekové skupiny. Východiskom však musí byť vždy miestna tradičná kultúra. Napr. lámanie kukurice, varenie lekváru, páranie peria, detská dielňa, rozprávkové popoludnie, oživovanie starých remesiel, môže sa zapojiť do lokálnych podujatí (Deň dediny, tradičná svadba) ako jedno miesto udalosti.

Na Zozname svetového dedičstva

Systém oblastných domov v Maďarsku bol v roku 2000 zaradený do vybraných lokalít, ktoré čakajú na zápis do Zoznamu kultúrneho dedičstva. Na tomto zozname sú iba tie oblastné domy, ktoré zodpovedajú všetkým predpisom: budova nie je zanedbávaná, expozícia je na vysokej úrovni, objekt patrí pod pamiatkovú ochranu, predmety sú reštaurované a národopisná zbierka má povolenie k činnosti múzejného inštitútu. Medzi navrhnuté artefakty sa systém oblastných domov mohol dostať preto, lebo v dôsledku radikálnej zmeny

spôsobu života na dedinách v súvislosti so spoločensko-ekonomickými zmenami sa takéto objekty už nevznikajú, preto patria pod ochranu. Je dokázané, že živé národopisné zbierky, v ktorých sa konajú podujatia, zamestnania, zohrávajú dokonca významnú úlohu pri udržiavaní národnej a menšinovej identity.

Spoločenský priestor

Po druhej svetovej vojne starostlivosť o objekty oblastných domov zabezpečil pamiatkový zákon z roku 1949. Za pomoci etnografov, spolupracovníkov župných múzeí vznikli v 1970. rokoch rad radom zariadené oblastné domy. Boli župy, napr. Peštianska župa, kde župný výbor vydal uznesenie (1976), na základe ktorého župné múzeá museli sa povinne odborne starať o oblastné domy. Etnografovia pomáhali miestnym ochotníkom, učiteľom predovšetkým pri zbieraní predmetov. Po odovzdaní oblastného domu objekt fungoval ako výstavný priestor. Neorganizovali vlastné podujatia, a tak záujem miestneho obyvateľstva časom ochabol. Starostlivosť župných múzeí následkom nedostatku financií v 1990. rokoch prestala fungovať. Samosprávny zákon radikálne zmenil vlastnícke a prevádzkové vzťahy na poli múzejníctva, a tak väčšina oblastných domov sa do roku 2012 dostala do kompetencie miestnych samospráv. Vo viacerých lokalitách, kde oblastné domy prevádzkovalo miestne družstvo, zánikom odbornej múzejnej starostlivosti ochabol aj záujem prevádzkovateľa. Budovy zanedbávali, často krát sa vlámalo do objektu, predmety rozkrádali, alebo práve prevádzkovateľ chcel sa zbaviť zodpovednosti a chcel predať oblastný dom. V prípade Slovenského oblastného domu v Sarvaši miestna slovenská samospráva hľadala a našla riešenie. Dnes oblastný dom je už v jej vlastníctve a podarilo sa opäť získať povolenie k činnosti.

Koncom 90. rokov 20. storočia vznikol systém oblastných domov, ktoré mali povolenie k múzejnej činnosti. Na tejto báze tesne po založení celoštátnej organizácie oblastných domov v Maďarsku (Zväz oblastných domov v Maďarsku, 2002). Celoštátna slovenská samospráva založila spoločnosť Legatum (2003), ktorá mala poskytovať odbornú pomoc slovenským oblastným domom, organizovať celoštátne stretnutia a zabezpečiť odborníkov k príprave dokumentácie. Od apríla r. 2017 pri Múzeu v prírode v Senondreji funguje Ústredné riaditeľstvo pre oblastné domy v Maďarsku, ktoré ako inštitúcia zabezpečuje odborné zázemie k fungovaniu občianskeho združenia, je poradným orgánom, popri doškoľovaní organizuje ústredné podujatia a buduje databázu oblastných domov. Nedostatok odborníkov – muzeológ, etnograf, múzejný pedagóg – sa snaží preklenúť formou akreditovaného doškoľovania vedúcich oblastných domov.

Menšinové samosprávy, ktoré v 21. storočí prevádzkujú národopisné zbierky, pomerne rýchlo si uvedomili, že k realizácii kultúrnej autonómie je potrebné, aby nie len ovládali miestnu tradičnú kultúru, ale aby sa snažili o prepojenie medzi generáciami a odovzdávanie vedomostí nastupujúcej generácie. K tomu bol potrebný priestor, kde sa môžu schádzať Slováci. Obyčajne v každej dedine už v 60. rokoch minulého storočia postavili dom kultúry, ktorý mal slúžiť všetkým občanom obce. Po vzniku slovenských národnostných samospráv v polovici 90. rokov Slováci hľadali miesto, ktoré patrí iba im. Z ekonomických dôvodov najpraktickejšie bolo mať zvlášť kanceláriu pre fungovanie zvoleného zboru a spoločenský priestor, kde môžu usporiadať podujatia. Najvhodnejším miestom pre slovenské programy sa stal niekdajší dom slovenských predkov, tzv. oblastný dom, kde bolo možné stretávať sa so známymi, zúčastniť sa na zamestnaniach, združovať príslušníkov jednotlivých generácií, sprostredkovať vedomosti a vytvárať súdržné spoločenstvo.

Spoločenský priestor znamená viac ako dom kultúry, kde sa miestni obyvatelia, členovia jednotlivých spolkov, občianskych združení snažia zorganizovať podujatia podľa nárokov

a žiadostí miestnych ľudí. Podľa osvetového zákona č. 140 (1997) k prevádzkovaniu spoločenského priestoru je potrebných päť faktorov. Po prvé, aby bol zabezpečený vhodný priestor, kde je možné stretávať sa. Po druhé dôležitejší ako vlastníctvo je kruh prevádzkovateľov, ktorý tvoria členovia a občianska sféra miestnej spoločnosti. Po tretie miestne zdroje, potenciál, na ktorých stavíme a na ktoré sa spoliehame, sú dôležitejšie ako podmienky infraštruktúry. Ďalej nesmieme zabudnúť ani na funkciu spoločenského priestoru a ponuku spoločenských služieb. So zapojením komunity je potrebné zisťovať potreby lokality, preskúmať už poskytované služby a vytvoriť spoluprácu v oblastiach, ktoré je možné integrovať do činnosti. Musíme sa snažiť v čo najširšom kruhu osloviť a zapojiť obyvateľov lokality a poskytnúť príležitosť verejným iniciatívam. Ak dáme jednotlivcom dôveru a príležitosť, budú aktívni a snažia sa zodpovedne robiť veci, lebo vedia, že to robia pre seba, pre svoje užšie a širšie okolie a tak sa sami stanú generátormi služieb. Nesmieme však zabudnúť, že v tomto procese je nevyhnutný dobrý odborník, ktorý dokáže riadiť procesy.

Kultúra

Úrad Slovákov žijúcich v zahraničí považuje za svoje priority aj infraštruktúrne projekty (rekonštrukciu existujúcich domov, resp. výstavbu alebo kúpu nových objektov), ktoré budú účelovo plniť funkciu multifunkčných centier pre organizované formy činnosti Slovákov žijúcich v zahraničí. Cieľom bude poskytnutím podpory zabezpečiť systémové riešenie fungovania slovenských centier v zahraničí, aby slúžili celej slovenskej komunite a aby ich činnosť a naplnenie účelu poskytnutia dotácie bolo možné kontrolovať a objektívne vyhodnocovať.

3.2.1 Ochrana hmotného a nehmotného kultúrneho dedičstva Slovákov žijúcich v zahraničí a jeho aktívne prepojenie s inštitúciami na Slovensku

Hmotné a nehmotné kultúrne dedičstvo Slovákov žijúcich v zahraničí je trvalou súčasťou historických hodnôt slovenskej kultúrnej identity, a z tohto dôvodu je nevyhnutná podpora ochrany a uchovávania hodnôt hmotného a nehmotného kultúrneho dedičstva slovenských národnostných menšín a krajanských komunit v celom spektre žánrov v súlade s príslušnými dohovormi UNESCO. Je preto potrebné podporovať zhromažďovanie, ochranu, dokumentáciu, spracovanie, triedenie a vystavovanie muzeálnych, archívnych, galerijných, knižničných a iných artefaktov zo života Slovákov žijúcich v zahraničí, ako aj zakladanie a činnosť pamätných domov, ľudových národopisných zbierok, archívov, múzeí, galérií, knižníc, výrobu a umiestňovanie pamätných tabúl, búst a sôch ako pamiatku na významné osobnosti a udalosti zo slovenských dejín, osobitne slovenského vysťahovalectva.

3.2.2 Vytváranie podmienok na vznik a rozvoj tvorivej činnosti Slovákov žijúcich v zahraničí vo všetkých odvetviach umenia a kultúry

Pod pojmom produktívna kultúra rozumieme súbor činností, ktoré vznikajú v súčasnosti naprieč všetkými umeleckými odvetviami od ochotníckej po profesionálnu úroveň a majú za cieľ zveľaďovať a rozvíjať slovenskú kultúru vo svete. Na tento účel je potrebné naďalej podporovať zachovávanie slovenských obyčajových tradícií, osobitne ich prenos na mladú generáciu a podporovať podujatia zamerané na prezentáciu slovenského folklóru, ľudových tancov, ľudového spevu a hudby a ľudového odevu; podporovať výskum obyčajovej kultúry a jej zachovávanie v rámci kultúrno-umeleckých spolkov a tiež podporovať ľudovoumelecké aktivity, najmä tradičné remeslá, výrobu krojov a hudobných nástrojov, tvorivé dielne a výstavy.

Použitá literatúra:

Beke, Pál: Művelődési intézmények közösségi kézben. In. *Szín*, 8/4 2003.

Bereczki, Ibolya: A kulturális örökség intézményei– a tájházak. In. *Néprajzi 1x1*, 2021

Mjartan, J.: Staviteľstvo. In: *Slovensko – Ľud II.*, Bratislava 1975.

Monostori, Éva: Köz – közösség – közösségi tér. Parola, 2019

Marta Demjénová

Slovenská samospráva v Mlynkoch,
Maďarsko

Efektivita a modernizácia štátnej podpory Slovákov žijúcich v zahraničí z hľadiska Slovákov žijúcich v Maďarsku

Slováci žijúci v Maďarsku – charakteristika a súčasný stav

Prvé slovenské rodiny sa na území Maďarska usadili približne pred 300 rokmi. Vytvorili sa slovenské komunity vo viacerých oblastiach Maďarska, ktoré žili relatívne uzatvorene a dokázali zachovať svoju materinskú reč a slovenskú kultúru počas troch stáročí. Následkom spoločenských, demografických a politických zmien, a nie v poslednom rade technického rozvoja, ktoré sa odohrávali v minulom storočí, sa však uzatvorené komunity otvorili, začala sa silná asimilácia, ktorá nielenže trvá až dodnes, ale stále sa stupňuje. Príslušníci slovenskej národnosti strácajú základ svojho národnostného bytia – slovenský materinský jazyk. Súčasný stav je taký, že v každodennom živote slovenčinu používajú väčšinou len staršie generácie. Čím sú generácie mladšie, tým menej používajú a ovládajú slovenčinu. Tento proces len stupňujú miešané manželstvá, kde v rodine každodenným hovorovým jazykom sa stala maďarčina. Príslušník slovenskej národnosti musí byť veľmi uvedomelý, aby v takomto rodinnom prostredí odovzdal svoju materinskú reč svojim deťom a, bohužiaľ, aj staršia generácia, ktorá ešte ovláda slovenčinu, sa prispôsobila k tejto situácii a s tým rodina, ako prvoradé dejisko v zachovaní slovenského jazyka a vytvorení národnostnej identity stratila svoju prednosť. Túto úlohu by mali prevziať vzdelávacie inštitúcie - škôlky a školy, ale to sa nie vždy podarí. Bohužiaľ v mnohých inštitúciách uprednostňujú jednoduché prezentovanie slovenských jazykových vedomostí – vo forme pesničiek a básničiek, čo je oveľa atraktívnejšie a ľahšie - ako dosiahnuť, aby deti naozaj ovládali slovenčinu. Tento proces je charakteristický nielen pre vzdelávacie inštitúcie, ale aj v iných oblastiach nášho národnostného života. Prezentujeme sa deťmi, ktoré na javisku krásne spievajú a recitujú, ale nevedia, o čom hovoria. Reprezentujeme našimi slovenskými tradíciami na rôznych podujatiach, folklórnymi skupinami a ani si nevšimneme, že ten základ – slovenský jazyk – sa objavuje už len na javisku. Reprezentujeme našimi inštitúciami, samosprávami, civilnými organizáciami a nezbadáme, že pri veľkom množstve organizačných prác a iných záujmov sa stráca podstata našej úlohy – zachovať a používať slovenský jazyk a hlavne odovzdávať mladším generáciám. Bojujeme za politické zastúpenie slovenskej národnosti v parlamente, ale pritom si neuvedomujeme, že riešenie našich problémov nenájde v parlamente, ale ho musíme hľadať medzi sebou, medzi ľuďmi – na dedinách, v školách, škôlkach, rôznych organizáciách a inštitúciách – lebo parlamentný poslanec nenaučí deti hovoriť po slovensky.

Zmena motivácií a efektívita štátnej podpory

Spoločenské zmeny, ktoré sa odohrávajú na celom svete, samozrejme ovplyvňujú aj našu slovenskú komunitu. Motivácie, ktoré fungovali pred 50 rokmi, nemusia fungovať aj dnes. Kým pred niekoľkými desaťročiami deti boli nadšené zo slovenského folklóru, terajšiu mládež zaujíma skôr modernejšia hudba a tanec. Kým pred niekoľkými desaťročiami hrala ešte dôležitú úlohu cirkev a vedela motivovať ľudí, dnes cirkev stráca zo svojej sily a ovplyvňuje hlavne staršiu generáciu. Terajšia mládež sa dá motivovať skôr praktickými ako duševnými vecami a ak chceme, aby štátna podpora bola naozaj efektívna, aj so štruktúrou aj cieľmi štátnej podpory sa musíme prispôbovať k týmto zmenám, lebo v opačnom prípade sa rýchlosť asimilácie môže zvýšiť.

Štátna podpora by teda mala pomáhať riešiť nasledujúce problémy v Maďarsku:

- pokles počtu príslušníkov slovenskej národnosti
- pokles slovenských jazykových vedomostí mladších generácií
- slabnutie slovenskej národnostnej identity
- slabnutie a zmena motivácií pedagógov a mládeže

Hlavnou otázkou je, či cieľom štátnej podpory je zachrániť aspoň tú staršiu generáciu, ktorá ešte ovláda slovenčinu ako materinský jazyk a má silnú slovenskú národnostnú identitu, čiže zakonzervovať terajší stav, alebo podporovať predstavy, metódy, aktivity, ktoré smerujú k rozvíjaniu jazykovej, kultúrnej a národnej identity mladšej generácie, aby naša národnosť mala nielen minulosť ale aj budúcnosť.

Osobne si myslím, že každý národ, ktorý chce mať budúcnosť, musí vynaložiť stále viacej úsilia na zachránenie mládeže a poskytnúť efektívnu pomoc ich fyzickému a duševnému rozvoju – a tu je dôraz na efektívite pomoci, aby úsilia a finančná pomoc neboli len zbytočné. Určite by sa oplatilo dôkladne prezrieť a zrevidovať starú dohodu medzi vládou Slovenskej a Maďarskej republiky z r. 2004, vytýčené ciele a používané metódy a prispôbiť ich k zmeneným okolnostiam a zvýšiť ich efektivitu.

Vzdelávanie, školstvo

Základom národa a národnosti je jazyk. Ťažko sa môže niekto cítiť Slovákom, keď vôbec neovláda slovenský jazyk. Následkom hore uvedených spoločenských zmien, v tejto oblasti majú najväčšiu úlohu a najväčšiu zodpovednosť vzdelávacie inštitúcie. Práve tieto inštitúcie by mohli byť stredobodom štátnej podpory, lebo základy slovenského povedomia sa môžu vytvoriť práve na materských a základných školách a k tomu potrebujeme motivovaných učiteľov, ktorí ovládajú slovenčinu na vysokej úrovni.

Školstvo dostáva aj veľkú finančnú podporu, ale je otázna jej efektivita. Ako ju spochybňovať, keď sa zo štátnej podpory vydávajú slovenské učebnice a deti sa očividne nenaučia po slovensky ani za 8 rokov? Nemáme spochybňovať, či sú podpory efektívne použité, keď sa podporujú rôzne spevácke a recitačné súťaže, a pritom deti nevedia, čo spievajú? Nemáme spochybňovať efektivitu finančnej podpory takzvaných slovenských táborov, kde deti z Maďarska – síce na Slovensku, ale – celý týždeň trávajú medzi sebou a medzi sebou komunikujú len po maďarsky? Nebolo by efektívnejšie podporovať slovenské tábory, kde medzi slovenské deti by prijali naše deti z Maďarska a boli by nútené celý deň komunikovať po slovensky?

Bohužiaľ skoro všetky vzdelávacie inštitúcie trpia nedostatkom slovenských učiteľov.

Z hľadiska zachovania slovenského jazyka, ako základu slovenskej národnostnej identity, štátna podpora by sa tu mohla využiť najefektívnejšie, lebo keby deti ovládali slovenčinu, dostali by sa bližšie aj k slovenskej kultúre, nemali by problém prečítať knihy, nejaký článok v časopisoch alebo na internete resp. navštíviť divadlo. Najrýchlejšia pomoc zo strany materskej krajiny by bola podporovať učiteľov zo Slovenska, ktorí by boli ochotní prísť vyučovať do Maďarska. Takto by sme vedeli riešiť viacero problémov existujúcich v slovenských národnostných školách:

- pomocou učiteľov zo Slovenska aj naši učitelia by sa zdokonaľovali v slovenčine
- aj žiaci, aj učitelia by sa dostali do kontaktu s dnešným, živým slovenským jazykom
- aj žiaci, aj učitelia by spoznali každodenný život na Slovensku
- okrem folklóru by sa žiaci mohli oboznámiť aj s inými oblasťami umenia, spoznali by známe osobnosti umenia, športu a spoločenského života. Takto by sa materská krajina stala oveľa bližšou k ich srdciam.
- učitelia by mohli zaviesť iné, možno efektívnejšie metódy vo výučbe slovenského jazyka

V koncepcii štátnej podpory je skoncipovaná myšlienka „Zo sociologického hľadiska je potrebné hľadať a identifikovať príčiny znižovania záujmu krajanov o slovenské národnostné školy a výučbu ich detí v slovenskom jazyku.“ Na túto myšlienku by sme mohli odpovedať otázkou: „Prečo mali deti záujem o slovenské národnostné školy pred niekoľkými desaťročiami?“ Vtedy na prvom mieste stáli asi emocionálne faktory, ale aj to je fakt, že po skončení základnej školy, každý žiak vedel hovoriť po slovensky, poznal nespočetne mnoho slovenských piesní a celá slovenská kultúra mu stála blízko pri srdci.

Svet sa však zmenil. Dnes tie emocionálne odpovede má už len málo detí a rodičov. Dnes by sme na túto myšlienku mohli odpovedať celkom inou otázkou: „Aké výhody bude mať žiak z toho, ak sa prihlási do národnostnej slovenskej školy?“ Mohli by sme povedať, že sa bude o jeden jazyk bohatší, ale bohužiaľ v skutočnosti vidíme niečo celkom iné a v hlave rodičov právom vznikne myšlienka: slovenčinu sa učili deti osem rokov a nenaučili sa po slovensky, tak ten čas, čo sa učili po slovensky je vyhodенý čas. Keby sa po slovensky boli naučili, mohli by pokračovať na slovenskej strednej škole a neskôr na vysokej škole, prípadne aj na Slovensku a po skončení štúdií na pracovnom trhu by nielenže mohli mať isté výhody, ale mohli by byť neoficiálnymi hospodárskymi veľvyslancami v slovensko-maďarských hospodárskych vzťahoch.

Riešenie vidím v dôkladnom zrevidovaní vyučovania slovenského jazyka a v tejto činnosti by nám mohli pomôcť učitelia zo Slovenska so štátnou podporou, nakoľko cieľom materskej krajiny je udržať slovenskú komunitu v Maďarsku ešte za dlhý čas.

Kultúra

Keď rozprávame o slovenskej kultúre v Maďarsku, to znamená, že sa rozprávame o folklórnom živote, ktorý za dlhé desaťročia motivoval mladých, aby sa aktívne zúčastnili národnostných akcií. Ale svet sa zmenil a folklór pre mladých už nie je až takým príťažlivým prvkom ich národnostnej identity. Tento jav sa pekne odzrkadľuje aj na jednotlivých národnostných podujatiach, kde účasť mladej generácie je veľmi nízka, takže ak chceme získať mladých pre našu národnosť, tak musíme porozmýšľať o tom, s akými novými modernými oblasťami kultúry oboznámime mladšiu generáciu? Tu sa zase môžeme vrátiť do oblasti vzdelávania, lebo školy majú najlepšiu možnosť na to, aby predstavovali žiakom aj iné oblasti kultúrneho života Slovenska. V tejto činnosti by mohla pomáhať aj štátna podpora

s tým, že okrem folklórnych podujatí by podporovala aj organizáciu alebo účasť na hudobných podujatiach modernej hudby, poskytla možnosť našim výtvarným umelcom prezentovať sa na Slovensku, alebo umožniť, aby sa stretávali s umelcami zo Slovenska.

Pri podpore kultúry musíme zase vyzdvihnúť efektivitu podpôr, či sa napr. oplatí podporovať zo štátnych peňazí podujatia, kde okrem názvu podujatia neodzní ani jedno slovenské slovo? Čo sa týka efektivity podpory, tu by som spomenula aj investície do rôznych historických nehnuteľností, pamätných tabúl, kostolov a búst. Koľko mladých získame pre našu komunitu s jednou bustou alebo jedným kostolom? Ani jedného, skôr postavíme svoj vlastný pomník ako nejaké memento. Tieto veci sú veľmi dôstojné, ale ešte stále som tej mienky, že viacej sa oplatí investovať do budúcnosti ako do minulosti. Namiesto pomníkov slovenskej národnosti financujme jazykový kurz alebo štúdium na Slovensku dvoch mladých a pre našu komunitu získame oveľa viac.

Taktiež by som nezanedbávala šport. Účasť úspešných športovcov na pretekoch na Slovensku alebo spoločné slovensko-maďarské športové podujatia môžu mať pre mladých veľkú efektivitu.

A musíme spomenúť ešte literatúru, film, divadlo, televízne vysielania – ktoré veľmi prospejú aj rozvíjaniu jazykových znalostí ako aj zosilneniu národnostnej identity. Jediný problém je, že tieto veci si môžeme užívať len vtedy, ak už ovládame slovenský jazyk, takže zase sa musíme vrátiť ku školám. Musíme najprv podporiť školy, aby sa mladí naučili po slovensky a potom môžu čítať a chodiť do divadla a pozerať filmy v televízii.

Hospodárstvo

Ako som to už spomenula, pre dnešnú mládež znamenajú väčšiu motiváciu praktické, užitočné veci, z ktorých môžu mať v živote nejaké výhody, preto by som spomenula ešte podporu podnikateľov slovenskej národnosti v Maďarsku, hlavne keď spolupracujú so slovenskými firmami. Takéto podnikania môžu byť jednak vzorom pre mladých, aké výhody môžu mať, ak budú vedieť po slovensky. Ďalej môžu poskytnúť pracovné miesta pre príslušníkov slovenskej komunity a nie v poslednom rade z ekonomického hľadiska môžu byť užitočné tak pre Maďarsko ako aj pre Slovensko.

Na záver

Keby som chcela zadefinovať podstatu mojej práce, povedala by som, že efektivita štátnej podpory je oveľa dôležitejšia ako suma podpory.

Vladimír Mlynar
RSKS a SOVA, Rakúsko

Viedenský Slováci a spolok SOVA

Slovenská etnická skupina (Volksgruppe) v rámci rakúskych politických podmienok

Spôsob, akým štát pristupuje k menšinám, je dôležitým ukazovateľom kvality demokratických systémov - tolerancie, spravodlivosti a ochoty spolupracovať, najmä voči etnickým menšinám. Rakúska politika voči etnickým skupinám sa v posledných desaťročiach vyvíjala rozporuplne a priniesla len malý pokrok. Menšinovú politiku v 70. a 80. rokoch 20. storočia zatienil konflikt v korutánskych lokalitách v otázke zemepisných názvov, preto nebolo možné vytvoriť politiku zameranú na široké etnické skupiny. Až politická dohoda v tejto otázke a prijatie zákona o etnických skupinách v roku 1976 priniesli nový status etnickej politiky.

Internacionalizácia alebo europeizácia ochrany menšín, ku ktorej došlo v posledných rokoch, spôsobila, že menšinové právo nie je vnútornou záležitosťou národných štátov, ale viedla k vytvoreniu siete medzinárodných štruktúr. Hoci štáty zostávajú hlavnými nositeľmi zodpovednosti za svoje menšiny, sú začlenené do medzinárodného systému osobitnej zodpovednosti.

V porovnaní s aktivitami Európskej rady je pokrok Európskej únie v oblasti ochrany menšín pomerne skromný. Európsky súdny dvor už v roku 1958 rozhodol, že ochrana menšín musí byť rešpektovaná ako "legitímny cieľ" práva Spoločenstva. A v Zmluve o EÚ sa v článku 2 spomínajú hodnoty Európskej únie, medzi ktoré patrí "dodržiavanie ľudských práv vrátane práv osôb patriacich k menšinám". Podobne aj v prípade novoprijatých štátov do EÚ sa táto hodnota uvádza ako podmienka vstupu. Odmietnutie zakotvenia zásad práv menšín v diskusiách o Charte základných práv Európskej únie, ktoré sa uskutočnili v roku 2000, bolo sklamaním. Bývalá prezidentka rakúskeho parlamentu Barbara Pammer, ktorá svojou činnosťou výrazne ovplyvnila chápanie etnických skupín v Rakúsku povedala: "Kvalita demokracií sa meria podľa práv, ktoré sú menšinám priznané v demokratickom rozhodovacom procese."

Postavenie Slovákov vo Viedni sa v priebehu rokov zhoršilo, hoci počet Slovákov (najmä v pohraničí) výrazne vzrástol až na 50.000. Podľa definície však títo Slováci nepatria do autochtónnej skupiny (Slováci boli uznaní ako „etnická skupina vo Viedni“ v roku 1992). Definícia autochtónnej skupiny je historicky zastaraná a príliš úzka. Namiesto súčasnej definície "bydliska niekoľkých generácií" v "konkrétnej oblasti osídlenia" a zastaranej koncepcie "vlastnej národnosti" by sa mala zaviesť moderná definícia, ktorá by vychádzala z "vlastnej kultúry so spoločným materinským jazykom" a zohľadňovala mobilitu ľudí v rámci Rakúska. V pohraničných oblastiach, kde sa usadila posledná vlna Slovákov, vznikajú

niekedy trenice, ktoré nevedú ku konsolidácii etnika, ale skôr ku konfliktným situáciám. Nie všade sa stretávame s pochopením väčšinového obyvateľstva.

Paralelne s menšinovými školskými zákonmi pre Burgenland a Korutánsko by sa mali prijať menšinové školské zákony aj pre Viedeň, ktoré by zaručili základnú dvojazyčnosť vyučovania - vrátane opatrovateľskej časti - vo verejnom vzdelávacom systéme "od materskej školy až po ukončenie vyššieho sekundárneho stupňa" pre autochtónne skupiny žijúce vo Viedni čiže aj pre Slovákov.

Terajšia (Volkspartei/Grüne-) vláda po 25 rokoch zvýšila dotácie pre autochtónne skupiny, čo bola jedna z dlhodobých hlavných požiadaviek poradných rád. Ministerka Susanne Raabová sa vyjadrila k zvýšeniu finančných prostriedkov: "Je to mliečnik pre uznané etnické skupiny v Rakúsku a silný signál spolkovej vlády, že autochtónnym skupinám v Rakúsku pripisujeme vysokú hodnotu. Toto zvýšenie je nielen prejavom uznania, ale aj vyjadrením historickej zodpovednosti Rakúska za to, aby etnické skupiny v Rakúsku naďalej existovali a mohli sa rozvíjať vo všetkých oblastiach života a spoločnosti." Je tiež potešujúce, že sa zvýšila viditeľnosť národnostných menšín v ORF – od tohto roku je ďalšia televízna relácia „Wir“ alebo po slovensky „My“.

Slovenský školský spolok SOVA

Pri založení si Slovenský školský spolok SOVA dal za cieľ čeliť asimilácii a vytvárať lepšie podmienky pre učenie slovenčiny ako materinského jazyka. Budúci rok slávime 20. výročie spolku, čo sa nám podarilo a čo nie? Možnosť zaviesť výučbu slovenčiny ako nepovinného predmetu na rôznych školách vychádzala z dopytu slovenských rodín poskytnúť pre deti pravidelné hodiny slovenčiny. Iniciatíva v Mödlingu po niekoľkých rokoch skončila s nedostatkom nových žiakov. Správna koncepcia je kontinuálne poskytovanie slovenčiny od materskej školy až po strednú školu – ako to má česká menšina na škole Komenský vo Viedni. Slováci nemajú vlastnú materskú školu, a tak chýba systematická jazyková starostlivosť od najmenších. Mnohých mladých rodičov musíme sklamať, pretože im nemôžeme ponúknuť výuku v materinskom jazyku. Tlak a asimilácia je v rakúskej spoločnosti veľmi vysoká. Často sa slovenský jazyk úplne stratil už v druhej generácii.

SOVA ponúka raz týždenne v spolkových priestoroch výučbu materinského jazyka pre deti materských škôl a žiakov základných škôl v troch skupinách. Vlastná škola v blízkej budúcnosti je nereálna kvôli právnym predpisom a tiež finančnej situácii. Dlhodobá kooperácia so školou Komenský ponúka slovenským rodinám výuku v slovenčine. Pre deti to znamená, že musia ovládať aj češtinu, ktorá je na škole dominantná. Táto situácia nie je vždy jednoduchá.

Jedným z prostriedkov na dosiahnutie cieľa spolku je aj vydávanie publikácií a časopisov pre učiteľov, žiakov, rodičov a priateľov spolku. Za posledné roky sme vydali niekoľko učebných materiálov pre materské a základné školy na podporu výučby slovenčiny. Posledné 2 roky vydávame časopis BUBO a tento rok sme vydali knižku „Zázračná truhlička“.

SOVA organizuje širokú škálu rôznych aktivít pre všetky cieľové skupiny. Konajú sa divadelné, hudobné a umelecké podujatia v našom spolku, ako aj výlety do okolia a na Slovensko. Veľký záujem je o letné jazykové tábory pre deti, ktoré v posledných rokoch organizujeme sami. V minulosti nám bolo poskytnutých úradom 10-15 miest, tento rok to boli 3 miesta. Komunikácia termínu bola veľmi neskoro, to nám nepomôže.

Zavedením stránky www.slovaci.at sme vytvorili portál pre všetkých Slovákov v Rakúsku. Nielen pre RSKS a SOVA, ktoré sú prevádzkovateľmi stránok, ale aj s cieľom ponúknuť platformu pre všetkých Slovákov v Rakúsku, kde môžu propagovať svoje vlastné podujatia alebo podporovať vzájomnú výmenu a komunikáciu. Vysoká frekvencia prístupov poukazuje na vysokú akceptáciu platformy a potrebu komunikácie v rámci etnickej skupiny prostredníctvom sociálnych médií.

Mladí ľudia hľadajú možnosť študujú na niektorej z rakúskych univerzít, niektorí denne dochádzajú z Bratislavy a okolia. Veľká skupina Slovákov pracuje na turnusy v oblasti starostlivosti o staršej generácie. Naproti tomu počet príslušníkov slovenského etnika v Rakúsku v organizácii podujatí je pomerne skromný. Slovenské spolky pracujú už roky s cieľom čeliť asimilácii a zachovať jazyk ako hlavný identifikačný znak etnickej skupiny.

To nás vracia k otázke - bude slovenská autochtónna skupina skutočne schopná zmysluplnými opatreniami a s podporou väčšinového obyvateľstva odvrátiť asimilačné tendencie?

Nakoniec musím zopakovať apel na zachovanie detských letných táborov a investovať viac do opatrení pre deti. Každé euro investované do našich detí sa vráti 100krát naspäť. Myslím si, že naše deti stratia záujem pre krajinu, keď ju nepoznajú. Zároveň s každým stretnutím spoznávajú svojich slovenských rovesníkov z iných krajín – však žijeme v „globálnej dedine“. Nenechajme si túto šancu ujsť a investujme do budúcnosti, do našich detí. Ďakujem za pozornosť.

Ingrid KONRÁD

Rakúsko-slovenský kultúrny spolok,
Rakúsko

Rakúsko – slovenský spolok vo Viedni jubiluje

Píše sa rok 1972, 29. október... Dnes presne pred 50 rokmi sa konalo zakladajúce valné zhromaždenie slovenského kultúrneho spolku vo Viedni, ktorý po desiatkach rokov nadviazal na predvojnovú tradíciu slovenských spolkov v hlavnom meste Rakúsko-Uhorska. K viedenským rodákom slovenského pôvodu pribudli v 50. rokoch a po roku 1968 z bývalého Československa silné vlny utečencov. Slovenská komunita sa spojila pod vedením 1. predsedu architekta Jána Kočího a postavila na nohy novú viedenskú kultúrnu inštitúciu Rakúsko-slovenský kultúrny spolok.

Kultúru vnímali viedenský Slováci ako svoju silu a spoločného menovateľa, od začiatku ponúkal spolok hodnotný kultúrny, vzdelávací i zábavný program. História spolku je svedectvom úsilia o zachovanie slovenského jazyka a kultúry vo Viedni. Sú to fenomény, ktoré po páde železnej opony vďaka blízkemu živému kontaktu so slovenskou kultúrou a jej jazykom dodnes prinášajú aj aktuálne kultúrne posolstvá a obrazy o Slovensku, jeho histórii a súčasnom kultúrnom dianí. História spolku je aj o priateľstvách, o tom, čo nás spája, o dobrovoľníckych aktivitách a radoosti z nich.

Významným medzníkom pre rozvoj činnosti viedenských Slovákov bolo ich oficiálne uznanie za jednu zo šiestich rakúskych autochtónnych národnostných skupín Rakúskej republiky popri Čechoch, Maďaroch, Chorvátach, Slovincach a Rómoch v roku 1992. Vďaka finančnej podpore úradu spolkového kancelára si Slováci prenajali spolkové priestory a činnosť spolku sa sprofesionalizovala. Dnes sa môžeme pochváliť veľmi čulou spoluprácou s ostatnými národnostnými skupinami, priniesla nielen nové priateľstvá, ale potvrdila jedno staré slovenské príslovie „v jednote je sila“. Vzájomná podpora národnostných skupín priniesla svoje ovocie pri presadzovaní záujmov menšín, napr. pri podpore činnosti spolkov či prezentácii menšín v rakúskych verejnoprávnych médiách ORF v ich menšinovom jazyku s titulkami v nemčine. Budovanie mostov medzi slovenskou a ostatnými národnostnými skupinami a majoritným nemecky hovoriacim obyvateľstvom považujeme za prioritné kultúrne posolstvo, ktoré obohacuje každú krajinu. Dvojazyčnosť so sebou prináša kultúrne bohatstvo, porozumenie a spoznávanie iných kultúr, pomáha odbúravať predsudky. Je významným prínosom nielen pre mnohorakosť a pestrosť kultúry, ale aj pre hospodárstvo krajiny. Starostlivosť o ňu je v jednotlivých krajinách zjednotenej Európy veľkou výzvou.

Rakúski Slováci zakladali na Slovensku po otvorení hraníc pobočky rakúskych firiem, mnohé medzinárodne pôsobiace spoločnosti dosiahli úspech práve na základe dvojazyčnosti rakúskych občanov z národnostných skupín, známa je napríklad autobusová spoločnosť

Blaguss a iné.

O činnosti RSKS

Nosné podujatia Rakúsko-slovenského spolku vo Viedni v slovenskom jazyku ako kultúrne klubové večery, divadelné predstavenia a koncerty prispievajú k zachovaniu slovenského jazyka a identity, prispievajú k zachovaniu prirodzenej dvojjazyčnosti. Naši členovia, priatelia RSKS a hostia majú možnosť zoznámiť sa s pestrou ponukou domácej slovenskej kultúrnej scény rakúskych Slovákov a ale aj zo Slovenska sme privítali rad umelcov, autorov, sólistov, hercov, hudobníkov. Slovenských umelcov sa dá v spolkových priestoroch nielen zažiť, ale doslova „ohmatať“ pri neformálnej čaši vína, srdečnom rozhovore po predstavení, koncerte, divadle, besede, pri ktorej sme mali možnosť ich vyspovedať. A to je jedna z našich špecifik, kúzlom našich kultúrnych podujatí spočíva aj v priamom kontakte s umelcami po predstavení, mnohokrát aj počas neho.

Významné sú podujatia nad rámec spolku poriadané s viedenskými inštitúciami, RSKS predstavil vo Viedni špičkových hudobných umelcov na koncertoch organizovaných v spolupráci s vedením mestskej časti Mariahilf, kde slovenské spolky od roku 1993 pôsobia. S divadlom Freie Bühne Wieden založil dlhoročnú spoluprácu s nitrianskym Divadlom Andreja Bagara. Na tradičných slovenských plesoch vo Viedni sa stretávajú rakúski a slovenskí politici, umelci a zástupcovia hospodárskeho spektra pôsobiaceho v oboch krajinách. O kvalitu tanečných kreácií viedenských Slovákov sa zaslúžila slovenská tanečná škola pri RSKS. Intenzívne nácviky si v spolkových priestoroch na Otto-Bauer-Gasse vyžiadali aj nové parkety... Otto-Bauer-Gasse sa stala aj sídlom slovenského filmového klubu, kde mladí i starí spoznávajú slovenskú kinematografiu. Ich súčasťou bývajú aj návštevy filmových tvorcov a následné debaty o filme, či slovenské filmové festivaly s ukážkami toho najlepšieho z oblasti, hraného, animovaného ale aj dokumentárneho filmu.

Čoraz obľúbenejší je najmladší formát podujatí - žánrové večery, ktoré zaujali pestrými témami a hosťami a najmä odlišnou neformálnou atmosférou podujatí. Podujatia CHILL OUT PO SLOVENSKY reflektujú ďalšie, často úplne obyčajné každodenné spektrá života v rakúskej metropole. Prilákali mladé publikum, reflektujú záujmy a problémy mladých ľudí.

Autochtónne národnostné skupiny predstavujú neoddeliteľnú súčasť histórie, kultúry a vzdelávania a hospodárstva krajiny. Spolkové tematické prechádzky po stopách Slovákov v Rakúsku sú veľmi obľúbenou súčasťou našich podujatí. Iniciátorkou, autorkou, organizátorkou a aktérkou tematických prechádzok po Viedni či iných zaujímavých lokalitách v Rakúsku spätých s históriou Slovenska a so Slovákami je profesionálna turistická sprievodkyňa Jana Gregor-Rogler. Organizuje aj tradičné púte našich členov a priateľov RSKS do rakúskych pútnických miest alebo na Slovensko.

Kultúrna komunita Slovákov pestuje aj šport. Že aj šport spája a rúca jazykové bariéry netreba pripomínať. Slávke Vančovej sa podarilo postaviť na nohy najväčší slovenský tenisový turnaj vo Viedni s medzinárodnou účasťou Danube Challenge Tennis Cup a 10-ročnou tradíciou. Obľúbené sú turistické výlety po vlastných alebo na bicykli, najnovšie so známymi severskými paličkami.

Pozornosť si zaslúži periodikum Slovákov vo Viedni POHLADY/ ANSICHTEN, časopis, ktorý dnes vychádza 3x do roka a je zasielaný na vyše 1000 adries do celého sveta. Šírený je spolu s ďalšími informáciami aj na webovom portáli www.slováci.at. Časopis vychádza v slovenčine s nemeckým prehľadom.

Za našou činnosťou sú ľudia. Ľudia, ktorí si vezmú čas nielen na samotnú organizáciu podujatí, ale tvorivo prispievajú do pestrosti kultúrnej ponuky spolku. Keď som písala kroniky spolku, každú jednu udalosť som vnímala nielen ako spomienku, ale aj ocenenie úsilia, ktorú Slováci vo Viedni ako jednotlivci alebo spoločne venovali príprave, propagácii a priebehu každého podujatia. Každé z nich si zaslúžilo pár riadkov.

“Da Capo al Fine”

Na záver malé zamyslenie. Ja som si so sebou zo Slovenska pri mojej emigrácii v roku 1986 nepriniesla veľa. Oveľa viac ako v kufri bolo toho v hlave, napr. príslovie „spolky čertove volky“. Keď ma presviedčali pracovať pre RSKS, moc som nechápala, o čo ide... Myšlienku „spolky čertove volky“ som mala implantovanú v duši ako „ako sa do hory volá, tak sa z hory ozýva“ alebo „kto druhému jamu kope, sám do nej padne“. Po rokoch poznania toho vtedajšieho sveta za železnou oponou a súvislostí, ktoré spoznáваме celý život, musím konštatovať neuveriteľnú spiatočnícku silu daného „príslovia“, ktoré nám žiaľ vstúpili aj za komunistického režimu len zo strachu zo slobodného spolčovania sa, slobodnej dobrovoľníckej činnosti, lebo aj tú nám chceli len „oni“ nariaďovať. Mňa to stálo čas sa vyvinúť a pochopiť, čo ako slobodný človek môžem robiť a čím môžem prispieť k tomu spoločnému v slobodnej civilnej spoločnosti...

V Rakúsko-slovenskom kultúrnom spolku mám okolo seba skvelých ľudí, každý z nich ma niečomu naučil, každý z nich je súčasťou našich snáh a oporou slovenskej národnostnej skupiny vo Viedni. Tvorí a združujú okolo seba komunitu Slovákov za hranicami rodnej krajiny. V Rakúsku je dobrovoľnícka spolková činnosť hodnotená s veľkou úctou. O Slovákoch a slovenskosti som mala možnosť diskutovať s vysokými politikmi či úradníkmi - až v cudzine som si jasne uvedomila, odkiaľ pochádzam a že som Slovenka aj preto, že som svoj pôvod a jazyk nespočetne razy vysvetľovala.

Viera KUČEROVÁ
BONA FIDE, z.s., Česká republika

Médiá – rozhlas pre krajanov

Milé dámy, vážení páni, milí priatelia,

som veľmi rada že sa môžem tu na Stálej konferencii SR a Slováci žijúci v zahraničí s Vami stretnúť osobne, pretože osobné stretnutia považujem za nenahraditeľné. Život však prináša situácie, kedy to nie je možné a vtedy sme vďační aj za sprostredkované stretnutia, ktoré nám umožňuje literatúra, médiá či nové technológie.

Už dvanásť rokov sa venujem tvorbe slovenských rozhlasových relácií, v ktorých sa stretávam s výnimočnými ľuďmi a práve prostredníctvom médiá môžem tieto stretnutia sprostredkovať aj širokej verejnosti.

Témou môjho príspevku na túto konferenciu je:

Rozhlasové vysielanie krajanov ako prostriedok k vzájomnému poznávaniu sa. Rozhlasová relácia Slovenská mozaika k takémuto spoznávaní prispieva jednak tým, že sa vysiela na celoplošnom Rádiu Z v ČR a taktiež aj uchovaním a archivovaním relácií na webových stránkach BONA FIDE <http://www.bonafideos.cz/slovenska-mozaika>.

Za 12 rokov tvorby relácie som spoznala nesmierne veľa významných osobností a stretnutie s nimi ma veľmi ovplyvnilo a inšpirovalo. Veľa z nich už nie je medzi nami – Ivan Kadlečík, Ladislav Ballek, Milan Lasica, Albert Marenčín, Agneša Kalinová či Miro Žbirka a ja som si uvedomila aj iný, nenahraditeľný rozmer týchto nahrávok - autentický audio záznam v danej chvíli a v danom čase. Vybrala som si pre vás kratučký zostrih štyroch osobností ktorými sú hudobný skladateľ, spisovateľ, vedec a novinár. Každý z nich je iný, výnimočný a aj keď každý prežil svoj život niekde inde a inak, majú všetci slovenské korene. Niektorých poznáte, s niektorými sa zoznámite práve teraz.

Anna HORVÁTOVÁ

redaktorka Hlasu ľudu,
predsedníčka Výboru pre informovanie
a podpredsedníčka Matice slovenskej,
Srbsko

Prečo je dôležité prevedenie podpory pre krajskú oblasť médií v Srbsku alebo podpora jazykovej oblasti

V dobe neustáleho prísunu informácií, ktoré majú čo najrýchlejšie doraziť po konzumentov, pričom mediálne a informačné ustanovizne priam zápasia o to, aby práve ony boli tie, ktoré správu zverejnia prvé, a s nárastom krízových situácií vhod príde každý druh podpory. Zvlášť oblasť médií a oblasť informatiky krajských ustanovizní robí si nároky na podporu. Je to aj samozrejmé, lebo krajsania a krajské médiá mimo materského štátu potrebujú nielen držať krok s dobou, ale aj, a najviac sa to týka bilingválnych prostredí, zdokonaľovať svoje jazykové schopnosti. Vo vydavateľskej činnosti krajanov alebo odborných zamestnancov v masmediálnych ustanovizniach, samozrejme, aj rozvíjať či skvalitniť žurnalistické zručnosti.

Práve dotačný systém Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí pre projekty ustanovizní, inštitúcií, spolkov, združení i jednotlivcov zo slovenských komunít vo svete a pre nás najmä dôležité v Srbsku, užšie vo Vojvodine, je neraz jediným zdrojom podpory významných aktivít, podporujúcich a zabezpečujúcich zachovanie i ďalšie zveľádovanie slovenskosti. Pre zachovanie slovenskosti je jednou zo zásadných častok zdokonalenie materinského jazyka ako závažná zložka na prebudenie slovenského povedomia. Lebo čím viac znalosť jazyka klesá, reflexne klesá aj národnostné povedomie. V našom prípade, teda ide o vojvodinských Slovákov, od materskej krajiny odlúčených takmer tristo rokov a akoby zakonzervovaných a jasná vec, prispôsobujúcich sa tunajším životným podmienkam, lebo našou vlasťou je vlastne srbské územie, je až moc narušená jazyková kultúra, skleslá úroveň jazyka, nie ani nárečia, ale svojráznej srboslovenčiny, miešanej slovenských slov so srbskými či kalkov pri nesprávnom a neodbornom poslovenčení, či skomolení srbských slov prifarbením dĺžňov a mäkčeňov do slovenskej podoby.

Roky cítiť u bežných konzumentov slovenského jazyka úpadok jazykovej kultúry, najmä u mladšej populácie, nielen pod vplyvom hudobnej „psychológie“ či piesní, ale aj ako následok voľby navštevovať stredné školy v nematerinskom jazyku, čiže jazyku väčšinového národa a omnoho pútavejšieho, dominantnejšieho a populárnejšieho srbského jazyka. A tým prichádza k narúšaniu čistoty spisovnej slovenčiny, čoraz viac k znehodnocovaniu, lebo s poľutovaním môžeme konštatovať, že tých prehreškov voči slovenskému jazyku je čoraz viac a zdá sa, akoby sme v zastavení tej zlej praxe boli bezmocní. Mediálne ustanovizne síce vysielajú relácie v našom materinskom jazyku, avšak otázne je, koľko sú sledovateľné, či si príslušníci slovenského jazykového spoločenstva vôbec povšimnú nepravidielnosti!

Pozoruhodnú snahu vynakladá aj redakcia týždenníka Hlas ľudu, rovnomennej novinovo-vydavateľskej ustanovizne, ktorý je najstarším printovým vydaním medzi krajanskými Slovákmí. Z vôle národa začal vychádzať ešte v revolučnom vojnovom roku 1944 a nepretržite dodnes týždeň čo týždeň novinári a redaktori neúnavne ukladajú riadky z nespočetných udalostí. Ako ochrancovia slovenskej identity svojimi príspevkami mapujú život a aktivity vojvodinských Slovákov, tiež prostredníctvom rubriky Jazykové omyly, ktorá je zastúpenou takmer v každom čísle týždenníka, čitateľom ponúkajú poučky na zdokonalenie materinského jazyka a na nápravu prehreškov, ktorými veľmi krivdíme nielen jazyku, ale aj sami sebe, tiež našim predkom a veľkej trojke, kodifikátorom spisovného jazyka. Lebo spisovný jazyk je len jeden. My tunajší vojvodinskí Slováci si nemôžeme kodifikovať svoj jazyk, ani meniť pravidlá, preto sústavne treba pestovať jazykovú kultúru aj prostredníctvom médií.

Ako dosahovať výsledky v náprave celkovej situácie?

V útlom veku či ešte v materských školách deťom vštepovať cit pre materinský jazyk, učiť ich správnej výslovnosti cez jazykové cvičenia, cez obrázkové knižky, leporelá. V školskom veku organizovať pre nich dielne, kurzy či kvízy, kde by si cibrili jazyk, obohacovali slovnú zásobu a zoznamovali sa so slovenskými termínmi. Ako na to? Nuž práve tá implementácia podpory zo strany Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí v mnohom pomôže. Vítaná je každá zásielka knižných vydání, organizovanie dielní, semináre a workshopy v slovenských reáliách. Je pravda, že prostredníctvom grantov si zadovážujeme didaktické pomôcky, cez Národnostnú radu slovenskej národnostnej menšiny a Výbor pre informovanie realizujeme tvorivé dielne, ale akoby v terénnom prieskume sledované, nepostačovalo celkom na budovanie slovenského povedomia. Jasné nám je všetkým, že veľkú úlohu zohráva aj domáca výchova, lebo keď rodič zaujme odmietavý postoj či zanevrie na svoje korene a materinský jazyk pociťuje ako záťaž a nepodstatnú zbytočnosť vo svojom živote, sotva, že si deti vytvoria iné stanovisko. Avšak správnym prístupom vo výchovno-vzdelávacej oblasti je šanca na obrat k lepšiemu. A práve v tom veľkú úlohu zohrávajú hlavne médiá, ktoré by mali byť nositeľmi spisovnej slovenčiny a významne prispievať k zachovaniu spisovnosti. Žiaľ, aj tu sa stretávame s neodbornými pracovníkmi, ktorí sa zrejme nevedome vymkávajú z úzu spisovnej slovenčiny a samým tým aj negatívne ovplyvňujú príslušníkov jazykového spoločenstva.

Treba si však posvietiť aj na žiakov vyšších tried, stredoškolákov, totižto udržiavať kontinuitu od predškolského veku po ten tínedžerský. A pre toto obdobie v posledných rokoch vo veľkej miere práve tínedžerov zaujali dve vynikajúce dielne Výboru pre informovanie NRSNM – Tvorivá dielňa pre mladých recitátorov a On-line škola žurnalistiky, o ktoré rok čo rok stúpa záujem. Tak pre recitátorov prostriedky z grantu sme získali z Úradu po všetky tri roky organizovania, avšak pre on-line školu sa v tomto roku nedostalo grantových prostriedkov, i keď záujem je obrovský. A rovno to takýmito workshopmi nielenže u mládeže vzbudíme záujem o spoločensko-kultúrne aktivity, ale práve aj ten dôraz na rozvíjanie slovenskosti, pestovanie jazykovej kultúry a osvojovanie si slovensko-slovenského dialógu a obohacovanie slovnnej zásoby či rozlišovanie srbizmov od slovenských ekvivalentov, tiež spisovných slov od nespisovných. Preto by bolo žiaduce, aby sa pre mladých takéto záujmové dielne konali častejšie, samozrejme, bez výhrady za podpory Úradu. Takto získavame aj nové nádeje, z ktorých sa stanú ochrancovia spisovnej slovenčiny.

S akcentom na rozvíjanie slovenskosti, mapovanie života a aktivít Slovákov prostredníctvom prezentácie podujatí a akcií s využívaním a pôsobením novinárskych žánrov, ako aj šírenia informácií dostupnosťou k súčasným multimediálnym technológiám tak Novinovo-

vydavateľská ustanovizeň Hlas ľudu, ako i Matica slovenská v Srbsku a Národnostná rada slovenskej národnostnej menšiny sa rok čo rok uchádzajú o granty na Úrade. Obidva segmenty – teda oblasť médií, ako aj oblasť informačno-vydavateľská sú vzájomne prepojené motivačným myšlienково-obsahovým aspektom. Potvrdzujú to vydania jazykových poučiek Jazykové omyly 1, 2 a 3 v edícii Hlasu ľudu, ako i Jazykové omyly 4, ako vydanie Matice slovenskej v Srbsku za podpory Úradu, tiež JO 2. Kiežby sa dostalo aj ďalšej podpory na vydávanie jazykových poučiek z jazykovej kultúry vojvodinských Slovákov, ktoré sú adresované predovšetkým širokej verejnosti, vlastne všetkým tým, ktorí si chcú skultivovať slovenský jazyk, nie sú ľahostajní voči jazyku svojich predkov, ale – naopak – snažia sa ho chrániť a zanechať budúcim generáciám.

Slovenčina je moderný jazyk, má všetky predpoklady vyjadrovať potreby modernej spoločnosti, avšak modernosť netreba chápať ako odklon od jazykových noriem, opovrhovanie materinským jazykom, zriekanie sa možnosti rozprávať sa v materčine, ale ako tvorivý prístup k najprítomnejšej súčasnosti slovenčiny.

Žiaľ, ani v jednej príručke, a sú teda už štyri, nie sú zachytené ani zďaleka všetky nesprávne a nenáležité slová a tvary. Nie je to ani možné, lebo tých odchýlok od spisovnej podoby je neúrekom. Avšak nádejame sa, že tým výberom prispejeme k náprave v komunikovaní vojvodinských Slovákov. Záujemca si tu nájde v populárnej a zrozumiteľnej podobe odpovede na niektoré jazykové otázky. Chceli by sme však s dobrým úmyslom upozorniť na to, že čoraz viac strácame našu základnú jazykovú orientáciu. Prajeme si preto, aby tieto vydania poslúžili všetkým, ktorí pokladajú materinský jazyk za veľký dar a ešte stále za veľký skvost, ktorí sa nehanbia za svoj pôvod a svoju slovenskú reč. Preto pozitívne hodnoty z oblasti používania materinského jazyka treba v odmalička vštepovať deťom.

Týždenník Hlas ľudu neslúži len ako informačný servis. Áno, je podávateľom informačnej politiky, ale okrem základného poslania – informovanosti slúži na potrebný a žiadaný dialóg krajanov s materskou krajinou, na ukotvenie kultúrno-sociálnych, a čo je veľmi dôležité spomenúť, jazykovo-duchovných cenností, a to je ten správny aspekt, k čomu práve spejeme v tomto článku – čoraz viac podpory na zachovanie jazykovej kultúry, intelektuálnych cenností v sebauvedomení Slovákov nielen v Srbsku, na čom by sa mala zakladať politika Úradu. Deklaruje sa, samozrejme, na finančnej podpore organizačno-kultúrnej činnosti, čo nemožno poprieť pri organizovaní národného sviatku vojvodinských Slovákov – Slovenských národných slávností, i keď sa scvrkáva, čo sa však, môže obrátiť v prospech nás. Tá finančná podpora by prispela k zvyšovaniu národného povedomia, hláseniu sa ku kultúrnemu dedičstvu svojej materskej krajiny, tiež k jazyku a národnej tradícii našich predkov. Práve preto je dôležitá implementácia podpory krajanov vo väčšej miere, nech si môžeme budovať správnych nasledovateľov, aby vyšliapanými chodníkmi mal kto kráčať aj po nás, aby slovenské hodnoty a jazyková uvedomelosť nezanikli.

Svetlana ZOLŇANOVÁ

Národnostná rada slovenskej národnostnej menšiny, Srbsko

Podpora materského štátu pri zachovaní národnostných škôl v Srbsku

Vzdelávanie v slovenskej reči v súčasnej dobe prebieha v Srbsku na úrovni materských, základných škôl, gymnázií, trojročných a štvorročných stredných odborných škôl a vysokoškolských ustanovizní na Univerzite v Novom Sade a Belehrade, kde sa slovenčina môže študovať na Filozofickej, prípadne Filologickej fakulte za účasti dvoch vyslaných lektorov z materskej krajiny.

Počet detí v triedach s vyučovacím jazykom slovenským na úrovni predškolského vzdelávania sa udržiava, lebo sa v jednotlivých lokálnych samosprávach otvárajú mladšie vekové skupiny, a tak sa zdanlivo kvituje stabilná štruktúra a ustálený počet detí v slovenských alebo bilingválnych skupinách. V skupinách, kde vyučovanie prebieha po srbsky a materská škola nemá v ponuke skupiny so slovenskou vyučovacou rečou, Národnostná rada slovenskej národnostnej menšiny v Srbsku (ďalej NRSNM) podporuje a organizuje vyučovanie slovenčiny ako alternatívneho programu v 5. lokálnych samosprávach.

Na základných školách je situácia priam alarmujúca, lebo počet žiakov klesá každoročne o 20-30 detí na úrovni slovenskej menšiny, teda vždy ich je o jednu triedu menej. Takýto stav nás postupne priviedol do nevďačnej situácii, keď sa na národnostných školách zatvárajú triedy a učitelia sú bez úplného alebo čiastočného pracovného úväzku. Aj napriek tomu sa v roku 2021 podarilo znovu otvoriť slovenskú triedu v Erdevíku. No predsa treba konštatovať, že takýto stav sa nekvituje iba medzi menšinovými školami, ale aj pre triedy a školy so srbskou vyučovacou rečou. Súčasne sa ako jednorečové slovenské školy evidujú 4 základné školy, v 7 školách sú paralelné slovenské a srbské triedy, v 6 školách sa vyučuje po slovensky na prvom stupni, kým sa na druhom stupni sa slovenčina vyučuje ako materinský jazyk v 4 školách (s 4-5 hodinami týždenne) a v ďalších dvoch vyučovanie slovenčiny s prvkami národnej kultúry, ako voliteľného programu. Podľa štatistických údajov, počet slovenských detí zapísaných do slovenských tried je však stabilný (zhruba o niečo viac ako 72%). Vyše 40 základných škôl vo Vojvodine každoročne organizuje vyučovanie slovenčiny s prvkami národnej kultúry. Je to voliteľný program, ktorý je súčasťou riadnej školskej dochádzky s dvomi hodinami týždenne a financuje ho ministerstvo. Počet záujemcov o vyučovanie tohto voliteľného programu každoročne stúpa a na hodiny chodia aj žiaci, ktorí nemajú žiadny slovenský pôvod.

Na úrovni stredných škôl sa vyučovanie v slovenskej reči ponúka na gymnáziách v Báčskom Petrovci (vyše 100 rokov), v Kovačici (vyše 50 rokov) a na Strednej zdravotníckej škole v Novom Sade všeobecný odbor (od roku 2012), od roku 2017 aj trojročný kuchársky odbor

v Báčskom Petrovci a od roku 2021 štvorročný odbor elektrotechnika informačných technológií. Pre slovenských žiakov v triedach so srbskou vyučovacou rečou v Kovačici, Starej Pazove, Báčskej Palanke, Novom Sade a Zreňanin sa organizuje fakultatívne vyučovanie slovenčiny za finančnej podpory Národnostnej rady slovenskej národnostnej menšiny. Vzhľadom na veľký odsun obyvateľstva, počet žiakov v slovenských triedach klesá. Len otváraním nových odborov sa udržuje stabilita vyučovania v slovenskej reči na stredných školách.

V súlade s rezortnými zákonmi NRSNM vplýva na otváranie tried s menším počtom žiakov od predpísaného (menej ako 15), sieť materských a základných škôl, otváranie slovenských tried na stredných školách, spravovanie školy, dáva mienku na voľbu riaditeľov škôl, žiackych a študentských domovov, vedúcich fakúlt a Univerzity v Novom Sade. Dáva mienku na výchovné programy škôl, programy žiackych domovov, poradovníky umiestnených žiakov v stredoškolských a študentských zariadeniach, v tých prostrediach, kde sa slovenčina používa v úradnom styku. Na návrh NRSNM sa schvaľujú programy vyučovania a učenia zo slovenčiny ako materinského jazyka a voliteľného predmetu na úrovni základných a stredných škôl. Vypracúvajú sa dodatky k učebným osnovám zo slovenských dejín a kultúry, ktoré sú súčasťou predmetov hudobnej a výtvarnej kultúry, sveta okolo nás, prírody a spoločnosti a dejepisu na úrovni základných a stredných škôl s vyučovacím jazykom slovenským.

Pre žiakov základných škôl sa vypracúvajú autorské učebnice zo slovenského jazyka, jazyka s prvkami národnej kultúry a hudobnej kultúry a dodatky z dejín a kultúry, ktoré sú súčasťou národnej identity Slovákov v Srbsku. Učebnice z ďalších predmetov sa vydávajú ako prekladové v štátnom vydavateľstve alebo v súkromných vydavateľstvách za finančnej podpory ministerstva. Pre gymnáziá sa používajú autorské ale sú príliš zastarané a nezladené s novou reformou. V tomto roku sa na návrh NRSNM za spolupráci súkromných vydavateľstiev, začali prekladať učebnice zo všeobecných predmetov za finančnej podpory ministerstva. Pre odborné predmety na stredných odborných školách sa používajú učebnice, ktoré schválilo ministerstvo Srbska a sú z dovozu z materskej krajiny, čo je v súlade so zákonnými predpismi.

Na návrh NRSNM v roku 2011, v súlade so Zákonom o národnostných radách národnostných menšín z roku 2009, boli Materské školy v Kovačici a Báčskom Petrovci, Základné školy v Báčskom Petrovci, Kovačici, Kysáči, Pivnici, Selenči, Jánošíku, Padine, Hložanoch a Starej Pazove a v roku 2012 aj školy v Kulpíne a Aradáči, vyhlásené za inštitúcie s národnostným významom v oblasti vzdelávania pre slovenskú národnostnú menšinu v Srbsku. Takýto status získalo v roku 2011 aj Gymnázium Jána Kollára v Báčskom Petrovci so žiackym domovom, pre ktoré si od Vlády AP Vojvodiny NRSNM v roku 2012 prebrala aj 50% zakladateľských práv.

Z uvedených dôvodov konštatujem, že obštatie slovenských národnostných škôl v Srbsku si vyžaduje veľkú snahu činiteľov slovenského národa v Srbsku, ale aj podporu materského štátu. Predovšetkým oceňujeme podpísané medzištátne dohody s rezortnými ministerstvami medzi Slovenskou republikou a Republikou Srbsko. Hodne prispieva k skvalitneniu vyučovania aj Kalendár aktivít na každoročnej úrovni, ktorý podporuje Sekcia medzinárodnej spolupráce a európskych záležitostí Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky. Okrem bežných aktivít a spolupráce s univerzitami zaplánovaných kalendárom sa často realizujú aj v rámci priamych kontaktov početné školenia pre učiteľov už či dennou formou alebo prostredníctvom výjazdov a početných platforiem školenia pre učiteľov, tábory

pre žiakov a študentov a školy v prírode v spolupráci s Univerzitou Komenského v Bratislave a Univerzitou Mateja Bela v Banskej Bystrici. Naši žiaci a učelia sa pravidelne zúčastňujú na početných súbehoch a konkurzoch, ktoré vypisujú vzdelávacie a kultúrne inštitúcie, ministerstvo školstva alebo matica z oblasti literárnej a výtvarnej tvorby, ale aj na recitačných, hudobných, divadelných súťažiach a festivaloch v materskom štáte.

Pri ÚSZZ pôsobí Školské komisia, ktorá pomáha zmapovať stav slovenského školstva v zahraničí, vytýčiť si prioritné ciele a podporiť spoluprácu medzi jednotlivými školami a inštitúciami, čo každoročne kvitujeme podporou takmer dvadsiatich spoločných dolnozemskejch projektov medzi Slovákami v Maďarsku, Rumunsku a Srbsku. Všetky uvedené a ďalšie aktivity finančne podporuje Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Za ich podpory sa zabezpečujú učebnice pre žiakov, ktorí sledujú voliteľný program slovenčiny s prvkami národnej kultúry, didaktické pomôcky, nástenné mapy a vzdelávacie softvéry pre slovenské školy, slovníky, encyklopédie a knihy. Podporujú sa početné súťaže, ktoré organizujeme, ako je kvíz vedomostí Poznaj svoju minulosť, súťaž recitátorov, vypracovanie rodokmeňu Poznaj svoje korene a ďalšie. Takýmto spôsobom sa prispieva k zachovaniu slovenskej národnej identity a navýšeniu zápisu detí do slovenských tried.

Z postu členky NRSNM a NOR Srbska, keďže väčšinu svojho pracovného veku venujem zabezpečeniu kvality slovenského národnostného školstva v Srbsku, si dovoľm o gymnázium, ktoré je teda inštitúciou s národnostným významom pre slovenskú menšinu v Srbsku, hovoriť aj z osobného pohľadu. Nebola som absolventkou petrovského gymnázia, tieto dvere som sa naučila otvárať ako mladá riaditeľka, keď som sem chodila na radu. A nie len ja. Gymnázium prihrňalo a prihrňa k sebe riaditeľov základných škôl s vyučovacím jazykom slovenským, aby nám ukázalo správnu cestu vo výchove detí na podklade prebúdzania národného povedomia, vštepovania národnej identity a tradičnej kultúry v každom slovenskom dieťati, aby si ho potom mohlo prebrať pod svoje krídla a vychovať Slovač, na ktorej pleciah zveríme našu národnú hrdosť a odovzdáme žezlo slovenskosti, ktoré sme zdedili od svojich slovenských dolnozemskejch predkov. Slovenská národnostná škola v zahraničí, a teda aj Gymnázia v Petrovci a v Kovačici, to nie sú iba školy, sú to otvorené dvere pre vzdelávanie a školenie našich slovenských učiteľov, je to kolíska Asociácie slovenských pedagógov a početné učiteľské aktivity, miesto, kde zaznamenávame jubileá, spomíname na popredných slovenských dejateľov, prezentujeme mladé talenty, organizujeme súťaže, stretnutia, okrúhle stoly a posedenia.

Žijeme v dobe zložitej, ale o nič jednoduchšie to nemali slovenskí národovci už či pred sto rokmi v Petrovci alebo pred päťdesiatimi rokmi v Kovačici, keď sa rozhodli, že potrebujeme slovenské gymnázium. V Petrovci sa bola vtedy založená aj tlačiareň a začali sa organizovať Slovenské národné slávnosti. Preto my dnes nesieme veľké bremeno zodpovednosti za naše národnostné školy, na ktoré sme právom hrdí.

V roku 1919 založené ako Reálne gymnázium, dnes poznáme ako Gymnázium Jána Kollára so žiackym domovom v Báčskom Petrovci. Prešlo rôznymi obmenami v rámci školských reforiem. Bolo tu aj gymnázium, aj učňovka, aj všeobecná stredná škola, aj odborné školy, vzdelávali sa tu aj učelia, no dnes je to gymnázium všeobecného usmernenia so slovenskou a srbskou vyučovacou rečou, so štvorročným odborom elektrotechnikov informačných technológií a vzdelávajú sa tu aj mladí kuchári. Znovu je naše gymnázium na rázcestí, znovu treba zvoliť tú správnu cestu a pretrvať v čase. Pevne verím, že kolektív školy spolu so svojimi zakladateľmi Vládou APV a NRSNM, ako aj vedenie Obce Báčsky Petrovec bude vedieť oceniť priority doby a záujmy slovenských detí a že gymnázium zostane aj naďalej nosným

stĺpom slovenského školstva pevne čeliac nárazom vetra a búrkam v čase a priestore.

Učitelia, ktorí pracujú na národnostných školách v Srbsku sú povinní poznať jazyk vyučovania, čo musia dokladovať najmenej stredným odborným vzdelaním v menšinovom jazyku, alebo zloženou skúškou z lektorátu. Pre nich sa v menšinovom jazyku organizujú akreditované odborné zdokonaľovania, ako na národnostných školách doma, tak aj v materskej krajine. Byť učiteľom na národnostnej škole vždy znamenalo byť príkladným, vysoko odborným človekom s humanistickým pohľadom na svet. Byť bojovníkom s hlbokým národným presvedčením, odvážnym a ochotným darovať národnej veci kus seba, lebo vkladajúc seba do školy, vkladajú sa kamienky do širokej mozaiky niekoľko tisíc odchovancov, do slovenskej elity, na ktorú sme potom po čase hrdí, lebo je to najväčšie bohatstvo, ktoré sme si počas sto rokov na tomto priestore nahonobili. Preto Gymnázium Jána Kollára so žiackym domovom v Báčskom Petrovci v roku 2019 získalo cenu Národnostnej rady slovenskej národnostnej menšiny, ktorá s právom patrí všetkým jej zamestnancom a dobrodincom, ktorí sa o túto najstaršiu inštitúciu stredoškolského vzdelávania v slovenskej reči mimo hraníc Slovenskej republiky počas týchto sto rokov pričínili.

Záver:

Ak by sme mali zhrnúť pozíciu slovenského národnostného školstva v Srbsku, tak jednoducho konštatujeme, že slovenské národnostné školstvo v Srbsku zaznamenáva v tomto roku 250 rokov vzdelávacej práce v slovenskej reči na ZŠ Jozefa Marčoka Dragutina v Hložanoch. Tiež kvituje 100 rokov nepretržitej vzdelávaco – výchovnej práce v novo vytvorenom štáte, kde sa Slováci stávajú menšinou. Štát menil početné formácie od monarchie, cez socialistické spoločenské zriadenie až po demokratickú spoločnosť. V každom vzdelávacom systéme si slovenské školy našli svoje miesto. V materinskom, slovenskom jazyku sa vzdelávali najprv v štvorročných a šesťročných školách, ktoré potom prerástli na osemročné základné školy. Od roku 1919 sa vzdelávali naši odchovanci vo svojej materinskej reči na slovenskom gymnázium v Báčskom Petrovci a neskôr aj na Gymnázium v Kovačici a od roku 2012 aj na strednej zdravotníckej škole v Novom Sade. Sedemdesiate roky nám priniesli aj výchovu a vzdelávanie v slovenskej reči na 11 Materských školách. Po slovensky je možné študovať aj na univerzitách v Novom Sade a v Belehrade. Naši žiaci nehatene môžu kedykoľvek bez väčších ťažkostí pokračovať vo svojom školení v Slovenskej republike.

V roku 2020 v čase pandémie spôsobené vírusom COVID-19 sme sa bez váhania zapojili do celoštátneho projektu dištančného vzdelávania. Vytvorili sme si nový portál www.vzdelavanie.nrsnm.com, kde je v tomto čase 1 140 ukážkových hodín pre žiakov základných a stredných škôl s vyučovacím jazykom slovenským, didaktické materiály, plány pre učiteľov. Do projektu, ktorý podporila NRSNM a ÚSZZ sa zapojilo 10 základných a 3 stredné školy, spolu 54 učiteľov.

Ideálne? Máme všetko, čo by si Slovák žijúci v zahraničí mohol vyžiadať pre svoje dieťa. Slovenčina sa ako fakultatívny predmet od roku 2018 vyučuje aj na elitnom Gymnázium Jovana Jovanovića Zmaja v Novom Sade, ktoré je vyhlásené spolu s 1. gymnázium v Belehrade za jediné dve školy s celonárodným významom na úrovni Srbska. Slovenčina prenikla aj na tri ďalšie stredné školy v Novom Sade a od roku 2021 sa vyučuje fakultatívne aj na stredných školách v Zreňanine. Teda, dvere sú otvorené. Otázka je, či máme aj naďalej dostatočné národné povedomie a hrdosť, aby sme si svoje dieťa zapísali do slovenskej triedy. Či to všetko čo robíme v rámci NRSNM, Matice slovenskej, Asociácie slovenských pedagógov, kultúrno-umeleckých spolkov, združení... je postačujúce na to, aby sme pretrvali. Či je postačujúca národná hrdosť, entuziazmus, dobrá vôľa a ochota hrstky zánietencov, ktorí sú

pre nedostatok síl a podpory často v nezhode. Či máme dostatočne široké plecia, aby sme si na ne naložili zodpovednosť nahonobenú počas troch storočí. Nachádzame sa na rázcestí s vypätím síl. Budúcnosť pre naše školy je nezvestná. Snáď aj nás nepohlí moderná doba globalizácie, ako väčšinu tradičného. My sa tradícií nesmieme vzdať, lebo bez nich sa vytráca naša kultúrna identita. Na druhej strane, nesmieme stratiť krok s dobou, aby sa naši odchovanci mohli uplatniť v každodennom živote, aby nesplynuli s priemernou väčšinou. Len kvalitou a pracovitosťou dáme o sebe vedieť. Lojalitou si získame rešpekt tých, ktorí si nás potom vážia ako svedomitých, pracovitých, dôsledných a dôstojných, aby si nás všimli, aby nás tolerovali a vnímali ako svojráznych, ale zároveň plnohodnotných. Lebo my vieme kto sme, kam smerujem. Máme cieľ a vieme, ako ho dosiahnuť.

Mária ANDRÁŠIKOVÁ

Asociácia slovenských pedagógov
v Srbsku, predsedníčka

Vyučovanie a pestovanie slovenského spisovného jazyka (ako jedného zo základných činiteľov zachovania identity) na národnostných školách vo Vojvodine

„Rodíme sa so slovenčinou. Je práve taká existenciálna skutočnosť, nezávislá od našej vôle, ako samotné jestvovanie človeka...“

Anton Hykisch

Spisovná slovenčina v národnostnom školstve vo Vojvodine

Netreba osobitne pripomínať, že vzdelávanie je základ každého národa. Je chrbticou aj nášho národnostného spoločenstva. Žijeme vo Vojvodine na historickom území na severe Srbska, na ktorom sa nám zatiaľ podarilo udržať multietnickosť a multikulturálnosť ako súčasť nášho každodenného života. Vo Vojvodine väčšinové obyvateľstvo tvoria Srbi a podľa Ústavy Republiky Srbsko úradným jazykom je srbský jazyk. Pretože na týchto priestoroch žijú aj príslušníci iných spoločenstiev, v Štatúte Autonomnej pokrajiny Vojvodiny (Úradný vestník APV č. 17/91) v článku 6 sa píše, že v úradnom používaní je aj maďarský, slovenský, rumunský a rusínsky jazyk a písmo. Slovenčina je úradným jazykom v 11 obciach a v meste Nový Sad.

Príslušníci slovenskej národnosti, ktorí žijú na území Vojvodiny, uskutočňujú svoje práva zaručené Ústavou, ktoré sa vzťahujú predovšetkým na vzdelávanie a výchovu vo svojom materinskom jazyku. Ak na určitom území žije obyvateľstvo slovenskej národnosti, vtedy sa tam vyučuje v slovenskom spisovnom jazyku. Vyučovanie slovenčiny, ako aj celkové vyučovanie po slovensky, má vo Vojvodine 277-ročnú tradíciu. V súčasnosti slovenské národnostné školstvo vo Vojvodine umožňuje vzdelávanie v slovenskom jazyku cez rôzne úrovne, od predškolskej po najvyššiu, pričom všetky úrovne navzájom súvisia a sú pre slovenské národnostné školstvo podstatné.

Vo Vojvodine nie všetky slovenské deti majú predškolskú výchovu v slovenčine. Treba mať na zreteli, že materská škola má byť miestom, kde sa začínajú kládať základy jazykovej výchovy. Teda s vyučovaním slovenčiny sa musí začať už v materskej škole. To pomôže, aby rodičia pri zapisovaní detí do základnej školy, ľahšie rozhodovali ich zapísať do slovenskej triedy. Preto sa musí v materských školách zabezpečiť neustály kontakt detí so slovenskou

detskou literatúrou, slovenskými detskými filmami a divadelným umením. Potrebné je organizovať pravidelné výlety škôľkarov do tých osád, kde sa nielen v materských školách, ale aj v základných školách vyučuje v slovenskom jazyku, aby spoznali slovenskú kultúru a obvyčaj v tých prostrediach. Vyvrcholením takých návštev by mal byť každoročný odchod škôľkarov na rôzne manifestácie, ktoré sa uskutočňujú vo Vojvodine (Detská svadba v Kovačici, 3xĐ v Starej Pazove, Zlatá brána v Kysáči...). Zákomom by musel byť určený záväzok každej lokálnej samosprávy, aby v materských školách v multietnických prostrediach organizovali záväzné hodiny materinského jazyka.

Predmet slovenský jazyk ako materinský jazyk sa v 17 základných školách vo Vojvodine vyučuje v zhode s demografickým rozmiestnením príslušníkov slovenskej menšiny. Existujú čisto slovenské základné školy (v Padine, Jánošiku, Selenči a v Hložanoch), väčšinovo slovenské školy a sú aj školy, kde existujú triedy od prvej po ôsmu, ale na 2. stupni sa iba polovica predmetov, a niekedy ani toľko vyučuje po slovensky. Taktiež sú školy, v ktorých sú slovenské, buď samostatné alebo kombinované triedy na 1. stupni a žiaci na 2. stupni majú slovenčinu, buď v tvare materinského jazyka, alebo ako voliteľný predmet. Ako špecifikum vyučovania materinského jazyka v multietnickom prostredí, alebo ako osobitná forma školského jazykového vzdelávania vo Vojvodine je tzv. pestovanie materinského jazyka – slovenčina ako fakultatívny predmet čiže slovenský jazyk s prvkami národnej kultúry. Tento predmet sa v zákone veľmi nízko hodnotí, neznámkuje sa a nie je záväzný pre celý cyklus vzdelávania. Záujem žiakov o tento predmet klesá a učitelia si musia nájsť spôsoby ako ich motivovať, priblížiť im slovenčinu. Žiakom sa bezplatne udeľujú učebnice, alebo sa im organizuje odchod na Slovensko do školy v prírode. Bez ohľadu na svoje nepriaznivé postavenie v celom cykle vzdelávania, pestovanie slovenského jazyka pre naše národnostné školstvo má dôležitú úlohu. Vo vojvodinskom multietnickom prostredí vďaka tomuto predmetu žiaci sú spojitom v šírení kultúry v slovenskom jazyku.

Na stredných školách počet slovenských žiakov klesá. V slovenskom jazyku sa vyučuje na gymnáziu v Petrovci a v Kovačici a v Strednej zdravotnej škole v Novom Sade. Na jednej strane počet slovenských žiakov v stredných školách s vyučovacím jazykom slovenským klesá a na druhej strane vzrastá počet slovenských žiakov, ktorí sa zapisujú do srbských stredných škôl. A práve preto by bolo potrebné, aby všetci tí žiaci nestrácali kontakt s materčinou, lebo dnes je už evidentné, že mnohí z nich budú pokračovať v školení na vysokých školách na Slovensku. Preto výučba slovenčiny s prvkami národnej kultúry by sa mala záväzne organizovať aj v stredných školách, kde sa vyučujú slovenskí žiaci.

V súlade so zákonom o univerzite vyučovanie po slovensky na vysokej škole prebieha na Filozofickej fakulte v Novom Sade, ktorá je súčasťou Univerzity v Novom Sade. Výučbu navštevujú študenti, ktorým je slovenčina materinský jazyk. Na úrovni vysokého vzdelávania štúdium slovenčiny prebieha aj na Filologickej fakulte v Belehrade, kde študujú prevažne Neslováci. S prestávkami pôsobilo aj vysunuté slovenské oddelenie somborskej Učiteľskej fakulty v Petrovci. Kádre pre materské školy zabezpečuje Vysoká škola odborových štúdií pre vychovávateľky v Novom Sade, na ktorej študentky slovenčinu majú, žiaľ, iba ako osobitný predmet. Na záver tohto krátkeho prehľadu úrovni v našom národnostnom školstve môžeme konštatovať, že slovenčina vo vojvodinskom prostredí sa vyučuje v tvare materinského a nematerinského jazyka. Obidva tvary sú veľmi dôležité, ale pre udržiavanie a zachovávanie slovenskej svojbytnosti na týchto priestoroch, predsa prvoradá miesto má vyučovanie slovenského jazyka ako materinského. Od neho závisí nielen naša jazyková, ale aj sama etnická budúcnosť.

Na kvalitné vyučovanie v materčine vplyvajú aj učebnice. Vo Vojvodine učebnicová literatúra má dlhú tradíciu. Chvályhodné je, že v súčasnosti učebnice slovenčiny pre všetky úrovne, dokonca aj pre materské školy, zostavujú naši učitelia a univerzitní profesori. Mám na zreteli pôvodné čítanky a gramatiky zo slovenského jazyka pre základné a stredné školy, ktoré vydáva štátne vydavateľstvo Ústav pre učebnice v Belehrade. Ústav sa pri vydávaní učebníc prísne pridrižiava spisovnej normy slovenského jazyka. Táto zásada sa uplatňuje aj pri vydávaní učebníc slovenského jazyka s prvkami národnej kultúry, hudobnej kultúry a pri vydávaní dodatkov od 5.-8. ročník základnej školy z dejepisu a výtvarnej kultúry. Učebnice sú dobre koncipované a prihliadajú na našu jazykovú situáciu. Učebnice pre iné predmety sú prekladové a obstarávajú ich súkromné vydavateľstvá.

Slovensko-srbský bilingvizmus, vplyv srbčiny na slovenčinu a rozkolísané jazykové povedomie

V tejto súvislosti treba spomenúť národné a najmä jazykové povedomie mladých generácií. V súčasnom období v rozkolísaných spoločensko-politických pomeroch nielen u nás, ale aj v celom svete, začína sa meniť i postavenie národností a ich jazykov. Sú to začiatky nového obdobia slovenskej národnosti, keď bude treba hľadať nové cesty, aby vojvodinskí Slováci a ich slovenčina obstáli na tomto území aj v nových podmienkach.

Dnešné mladé generácie sú prirodzení bilingvisti, v ich živote obidva jazyky majú dôležitú úlohu, dokonca srbský jazyk až s tendenciou priority. Genetická príbuznosť slovenčiny a srbčiny prispieva k tomu, že sa slovenskí žiaci ľahko učia srbčinu a na druhej strane v praxi nemôžu rozlišovať hranicu medzi jedným a druhým jazykom. A práve preto v školskej praxe vyučovanie materinského jazyka by malo byť koncipované tak, aby bolo vyučovanie slovenčiny ako materinského jazyka zrovnoprávené s vyučovaním srbského jazyka, ako paralelného dorozumievacieho prostriedku. Dnes je už samozrejmosťou, že naši žiaci bilingvisti majú oslabenú komunikáciu v slovenčine. Taktiež treba mať na zreteli, že vyučovanie slovenského pravopisu je v konkurenčnom vzťahu zo srbským pravopisom. Kvôli tomu naši žiaci vnímajú srbčinu ako ľahší a jednoduchší jazyk na učenie. Evidentné je, že u niektorých žiakov sa prejavuje ľahostajnosť až odmietavý vzťah k slovenčine. Práve preto v budúcnosti sa vo vojvodinských slovenských školách musí pestovať slovenské jazykové povedomie, ale taktiež aj vedomie o našej dvojazyčnosti.

Ľahostajnosť a odmietavý vzťah k slovenčine u našich žiakov je už dlhé roky spôsobené aj rozkolísaným jazykovým povedomím učiteľov. Prejavuje sa to vo výučbe jednotlivých predmetov, pre ktoré učitelia odbornosť získali v srbskom jazyku. Evidentné je, že dnešné generácie mladých učiteľov v súčasných podmienkach vyjadrovanie v spisovnej slovenčine považujú za nepotrebné. Takýto postoj učiteľov k spisovnému slovenskému jazyku negatívne vplyva na jazykové povedomie žiakov. Taktiež na niektorých našich základných alebo stredných školách už rokmi sa cíti nedostatok slovenských učiteľov pre jednotlivé predmety, takže čoraz častejšie v školách s vyučovacím jazykom slovenským vyučujú učitelia Neslováci so slabou, dokonca až s nijakou znalosťou spisovnej slovenčiny, hoci v národnostných školách ako jedna z podmienok pri zamestnávaní zákonom je určená znalosť spisovnej slovenčiny. Buď sa to v jednotlivých školách neuctieva, alebo učitelia Neslováci poľahky získajú certifikát o znalosti spisovnej slovenčiny, jazykové prejavy týchto učiteľov sú príkladom jazykového miešania (slovenčina a srbčina) tzv. „srboslovenčiny“, čo u žiakov podporuje ľahostajný vzťah k spisovnej slovenčine. Možno konštatovať, že slovenčinu si ohrozujeme my sami vlastnou ľahostajnosťou k materinskému jazyku a nedbanlivosťou. Sú to jedny z možných spôsobov našej urýchlenej asimilácie.

Ako získať to, čo chceme, ako si vážiť to, čo máme?

V súčasnosti vojvodinskí slovenskí učitelia každoročne zápasia s úpadkom počtu žiakov v triedach so slovenským vyučovacím jazykom, už či na základných alebo stredných školách, so slabým odoberaním slovenských časopisov, novín... Netreba zabúdať aj na internet, ktorý sa podieľa na ľahostajnosti a na odmietavom vzťahu našich mladých generácií k spisovnej slovenčine. Následne uprednostňovanie srbčiny pred slovenčinou, neprimeraný štýl spisovnej slovenčiny slovenských učiteľov a neovládanie slovenskej terminológie z ich odboru. Zo všetkých týchto napočítaných negatívnych javov nášho národnostného školstva vyplýva národnostná ľahostajnosť, s ktorou sa spája aj otázka jazyka. Teda ako zlepšiť situáciu, kde dominuje srbský jazyk, ako posilniť jazykové povedomie našich žiakov a učiteľov?

V súčasnosti takáto problematika je súčasťou aktivít Ministerstva školstva, vedy a technického rozvoja republiky Srbsko, Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky, Výboru pre vzdelávanie Národnostnej rady slovenskej národnostnej menšiny, profesijného združenia Asociácie slovenských pedagógov, Združenia vychovávateľov osvetových pracovníkov Slovákov Vojvodiny a Osvetovej komisie Matice slovenskej v Srbsku. Silným spojom medzi týmito štátnymi inštitúciami a združeniami je Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí (ÚSŽZ). ÚSŽZ ako štátna inštitúcia pre zabezpečovanie účinnej a vzájomnej spolupráce medzi Slovenskou republikou a Slovákami v zahraničí opodstatnila svoje jestvovanie. V súčasnosti dostala sa na popredné miesto v zabezpečovaní starostlivosti o slovenskú menšinu, čo vidno najmä v oblasti školstva. Vďaka ÚSŽZ dnes existuje priamy kontakt menšinového školstva so školstvom na Slovensku. Tri kľúčové organizácie v Srbsku NRSNM, ASP a MSS spolu s Úradom vytvorili atmosféru vzájomnej dôvery a motivácie.

ASP ako jedna z udržiavateľov národnostného školstva vo Vojvodine v Srbsku za svoju činnosť môže vďačiť práve ÚSŽZ. Vďaka finančným podporám ÚSŽZ ASP dodnes realizovala nespočetné množstvo projektov zameraných na zlepšenie vyučovacieho procesu v slovenskom jazyku na základných a stredných školách, na sústavné odborné zdokonaľovanie učiteľov, na spoluprácu s vládnymi orgánmi na Slovensku.

ÚSŽZ, tak ako bolo doteraz, tak aj do budúcnosti, by mal mať na vedomí, že na prehlbovanie povedomia o svojom materinskom jazyku a zachovávaní etnického povedomia vplyvajú rozsiahle mimoškolské aktivity žiakov a učiteľov, rôzne žiacke krúžky a podujatia, ktoré prispievajú, aby sa slovenský jazyk neučil, iba na hodinách jazyka. Taktiež už zachodené výchovno-vzdelávacie zájazdy do slovenských vojvodinských prostredí, žiacke divadelné zájazdy, zájazdy na Slovensko ako aj do iných krajín, kde žijú Slováci. Petrovská škola realizuje viacročné zmysluplné projekty Asociácie slovenských pedagógov. Nedávno, po šiestykrát v tejto škole bol realizovaný osvedčený projekt s medzinárodnou účasťou slovenských žiakov a učiteľov z Dolnej zeme, projekt, ktorý je zameraný na udržiavanie a rozvoj národného a jazykového povedomia slovenských dolnozemskejších žiakov. Taktiež špecifickosťou je aj trinásť ročníkov stretnutia slovenských žiakov z rôznych vojvodinských škôl s vyučovacím jazykom slovenským, ktoré sú prostriedkom na posilnenie vlastnej identity našich žiakov a jeden zo spôsobov, ako u žiakov pestovať a zachovať jazykové povedomie. Tieto stretnutia sú symbiózou žiackych vedomostí, detskej kreativity, ale aj radosti zo stretnutia a kamarátenia vrstovníkov z viacerých vojvodinských prostredí. Začalo sa to tak, že slovenskí vojvodinskí žiaci sa hrali s vybranými slovami, potom boli novinármi, ktorí spoločnými silami vdýchli život Čaroslovu – zatiaľ jedinečnému časopisu žiakov slovenských

škôl vo Vojvodine. Dnes Čaroslov má internetovú verziu a za sebou 10. ročník a 15 čísel. Potom naši žiaci boli spisovatelia, hudobníci, skladatelia, recitátori a divadelníci, ktorí pre širšiu verejnosť pripravili zaujímavý kultúrno-umelecký program. Neskoršie v podobe príhod, zapísaných rozprávok ich rodičov, starých rodičov zviditeľňovali tajomstvá z minulosti, spoznávali seba, pátrali po minulosti, po svojich koreňoch. O rok neskoršie súťažili v prvom atraktívnom vedomostnom kvíze a vydali sa po literárnych stopách vojvodinských Slovákov, vytvorili bábk a prichystali pre širšiu verejnosť bábkové divadlo, napísali scenár a následne zrežirovali prvý spoločný dokumentárny film slovenských vojvodinských žiakov o živote a tvorbe Jána Čajaka. Svojou aktívnou účasťou v tvorivých dielnach, žiaci sa premiestnili do sveta fantázie a rozprávok - spoločnými silami oživovali rozprávkové bytosti dotváraním maľbou, komiksom, dramatizáciou ako herci a tvorbou jednoduchých moderných rozprávok ako spisovatelia. A potom nasledovalo ďalšie odhaľovanie tajov materčiny. Onedlho v novembri žiaci z rôznych vojvodinských škôl s vyučovacím jazykom slovenským prostredníctvom tvorivých dielní zaznamenajú 125. výročie nedožitých narodenín prvej slovenskej vojvodinskej akademickej maliarky Zuzky Medvedovej. Dnes môžem s radosťou konštatovať, že tieto žiacke semináre vo Vojvodine sú jedinečné a veľmi osožné. Zatiaľ sa učiteľom slovenčinárom darí v zámere prekonať viackilometrovú vzdialenosť a zhromaždiť žiakov základných škôl z rozličných vojvodinských prostredí. Najpodstatnejšie na žiackych seminároch je to, že sú jedným z možných podnetov na upevňovanie a rozvíjanie jazykového a národného povedomia a kultúrnej identity budúcich generácií vojvodinských Slovákov.

Netreba zabúdať aj na jedinečný internetový ČAROSLOV - spoločný časopis žiakov z rozličných vojvodinských škôl s vyučovacím jazykom slovenským, ktorý je miestom na ich sebarealizáciu a na zviditeľňovanie našich školských časopisov. Čaroslov zjednocuje slovenské základné a stredné školy s vyučovacím jazykom slovenským, u základníakov a stredoškôlakov rozvíja, upevňuje ich národné a jazykové povedomie a kultúrnu identitu. Tieto rôzne školské a mimoškolské aktivity, rôzne žiacke a učiteľské podujatia, kultúrne manifestácie, samé jestvovanie a pôsobenie učiteľského združenia sú prostriedkami na to, aby spisovný jazyk Slovákov vo Vojvodine sa dostal do povedomia širšieho kruhu členov nášho jazykového spoločenstva.

Všetky spomínané aktivity sú výsledkom zmysluplných projektov ASP. Finančná podpora a pochopenie ÚSZZ, národnostným učiteľom vo Vojvodine v Srbsku dáva pocit istoty a omnoho väčší význam všetkému, čo robia. Som presvedčená, že v nastávajúcom období ÚSZZ bude pokračovať v pozitívnej praxi a spolupráca ASP a ÚSZZ vďaka vzájomnej dôvere a motivácii bude pokračovať po zabehanom chodníku.

Výhľady do budúcnosti

V budúcnosti naše národnostné školstvo sa bude musieť venovať negatívnym javom, ktoré ohrozujú jeho trvanie. Trvaním slovenského národnostného školstva vo Vojvodine, dokážeme, že sme tu doma a preto aj naďalej mienime tu zostať a pretrvávať. Naše trvanie na týchto priestoroch späť je s otázkou nášho jazyka, lebo dejiny nás učia, že zánik jazyka, znamená i zánik národa, jeho kultúry, tradícií, jeho identity.

Otázkami nášho jazyka vo vojvodinskom multietnickom prostredí sa zaoberali a neustále sa zaoberajú naši osvedčení jazykovedci. Práve Dr. Mária Myjavcová, vynikajúca vojvodinská lingvistka, prekladateľka, esejistka, znalkyňa slovenského jazyka vo vojvodinskom bilingválnom prostredí, autorka mnohých učebníc a príručiek, dlhoročná pedagogická

a vedeckovýskumná pracovníčka a ochrankyňa našej slovenčiny, o slovenčine ako integrujúcom prvku zdôraznila: „Celkovo platí konštatácia, že spisovný slovenský jazyk má v takomto heterogénnom jazykovom spoločenstve, akým je naše enklávne a pritom územne nekompaktné spoločenstvo, silnú integrujúcu úlohu. Túto úlohu spisovná slovenčina spĺňala už v minulosti, a to nielen vďaka slovenským školám, ale aj vďaka relatívne rozvinutému kultúrnemu životu. Slovenská inteligencia v minulosti bola síce ešte menej početná, ale zato zaniietená za slovenskú vec, rozvíjala organizovanú ľudovýchovnú a kultúrno-osvetovú činnosť, kam patrilo aj slovenské tlačene slovo, slovenské divadelníctvo, ľudovýchovné prednášky a publikácie...To všetko boli medziiným aj príležitosti na používanie spisovnej podoby slovenského jazyka, s čím sa priamo spájalo aj pestovanie jazyka.“ (Myjavcová Mária. „Situácia slovenského jazyka v srbskej Vojvodine desaťročia po Jozefovi Štolcovi“. Múcsková Gabriela (ed.). História, súčasný stav a perspektívy dialektologického bádania. Jazykovedné štúdie XXVI. Bratislava: VEDA vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2009: 139.).

Vychádzajúc z týchto povzbudzujúcich slov, môžem uzavrieť: otázka jazyka je i otázka jazyka vzťahu generácií, predkov a potomkov, lebo tak ako sa jazyk získava prenášaním z generácie na generáciu, on súčasne i spája predchádzajúce generácie s dnešnými a dnešné s budúcimi. Budúcnosť slovenského jazyka vo Vojvodine bude čoraz viac závisieť od národného povedomia samých nás, od našej súdržnosti, cieľavedomej starostlivosti o slovenčinu. Hoci niekedy s vojvodinskou slovenčinou nevyzerá to ružovo, predsa treba mať vytrvalosť a sebadôveru. Treba veriť, že máme schopnosť na niečo, a dosiahnuť to za každú cenu. Preto povinnosťou každého nás je rozvíjať svoj rodný alebo materinský jazyk. Musíme sa snažiť používať ho, vážiť si ho, starať sa o jeho zdokonaľovanie a čistotu.

Zuzana DRUGOVÁ

Metodické centrum UMB v Banskej
Bystrici, Slovensko

Metodické centrum UMB a jeho prínos k naplňaniu Koncepcie štátnej politiky Slovenskej republiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí

Metodické centrum pre Slovákov žijúcich v zahraničí je pracoviskom Rektorátu Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. Jeho cieľom je organizačne zabezpečovať činnosti v oblasti vzdelávania žiakov, študentov a pedagógov z radov zahraničných Slovákov, ktoré vychádzajú zo zmluvného vzťahu medzi Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky a Univerzitou Mateja Bela v Banskej Bystrici, ako aj z ďalších dohôd UMB. Aktivity MC UMB zároveň plnia víziu UMB v oblasti internacionalizácie aj prostredníctvom samostatných projektov.

Metodické centrum pre Slovákov žijúcich v zahraničí vzniklo 1. januára 1993 na základe Návrhu koncepcie a profilu kurzov slovenského jazyka pre učiteľov pôsobiach v prostrediach zahraničných Slovákov, ktorý Ministerstvu školstva SR predložil už v novembri roku 1992 prvý rektor UMB Dr. h. c. prof. PhDr. Ján Findra, DrSc. Autorstvo návrhu patrí doc. PhDr. Janke Klinckovej, PdD. a prof. PaedDr. Vladimírovi Patrášovi. CSc. z vtedajšej Katedry slovenského jazyka a literatúry UMB, od roku 1995 centrum viedla PaedDr. Anita Murgašová. Od roku 2016 do súčasnosti je centrum samostatným univerzitným pracoviskom, ktoré priamo riadi prorektorka pre medzinárodnú spoluprácu a celoživotné vzdelávanie doc. PhDr. Katarína Chovancová, PhD. Od roku 2011 v centre pracuje jeho programová manažérka PhDr. Zuzana Drugová.

Pri príležitosti 25. výročia centra bola vypracovaná sumarizácia, z ktorej vyplynulo, že za viac ako 25 rokov pôsobenia vzdelávacie aktivity MC UMB absolvovalo takmer 12000 účastníkov z 28 krajín sveta: Argentína, Austrália, Bahrajn, Belgicko, Cyprus, Chorvátsko, Česko, Estónsko, Fínsko, Francúzsko, Island, Japonsko, Kanada, Maďarsko, Mexiko, Lotyšsko, Nemecko, Poľsko, Rakúsko, Rumunsko, Srbsko, Švajčiarsko, Švédsko, Taliansko, Ukrajina, Veľká Británia, USA a Španielsko. Okrem vzdelávacích aktivít sa MC UMB venuje aj výskumnej, vedeckej, vydavateľskej a prezentačnej činnosti.

Vzdelávacie aktivity organizované MC UMB

Od roku 2008 MC UMB každoročne organizuje niekoľko turnusov školy v prírode. Pôvodne boli určené pre deti z tzv. tradičných krajín, s ktorými má Slovensko podpísané dohody o spolupráci: Chorvátsko, Maďarsko, Poľsko, Rumunsko, Srbsko, Ukrajina. Od roku 2018 na vyžiadanie krajanských organizácií zo západnej Európy a zámoria realizujeme aj turnus pre deti z týchto krajín pod názvom Učíme sa o Slovensku po slovensky. Medzi obľúbené aktivity slovenskej mládeže zo zahraničia patrili špecializované vzdelávacie programy

s tvorivou náplňou, ako sú letná škola bábkového divadla, letná škola ľudového tanca, letná škola ľudových remesiel, súťaž v digitálnej fotografii a krátkom filme, ako aj špecializované tábory pre mladých informatikov, vedcov, výskumníkov, ale aj tábor po lokalitách UNESCO a pod. Špeciálnym podujatím je Detská krajanská univerzita určená pre víťazov súťaží zameraných na slovenský jazyk a jeho využívanie z jednotlivých krajín. Krajanské leto, ktoré realizujeme od roku 2015 v gescii ÚŠZZ, je špecifické rôznorodosťou účastníkov z odlišných krajín a prostredí. Od roku 2022 nás Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí požiadal o realizáciu jeho dvoch turnusov.

Samostatnou kapitolou vzdelávacích podujatí realizovaných našim centrom sa stali on-line turnusy, ktoré naše pracovisko pripravilo a realizovalo v covidových rokoch 2020 – 2022 v gescii ministerstva školstva. On-line turnusmi sme sa snažili nahradiť pôvodne plánované pobyty na Slovensku, trvali spravidla týždeň od pondelka do piatku a cieľom bolo poskytnúť deťom program v čase, keď ich rodičia mali svoje pracovné povinnosti. V období bez možností cestovania sme tak dali ponuku tým deťom, ktoré mali záujem o vzdelávanie o Slovensku v on-line forme. Výsledky ukázali, že prostredia, ktoré boli zvyknuté na pobyty na Slovensku, o on-line vzdelávanie prejavili záujem skôr výnimočne. Mali sme však aj z týchto prostredí pozitívne reakcie od pedagogičiek, ktoré sa on-line vzdelávania zúčastnili spoločne s celou triedou. Pokladáme takúto on-line verziu za vhodnú doplnkovú formu aj v nepandemických podmienkach. On-line turnusmi sme oveľa viac oslovili tie prostredia, z ktorých sa deti z rôznych dôvodov na pobyty na Slovensku nedostali a tie, z ktorých sa deti z rôznych príčin nemôžu alebo nedokážu zúčastňovať aktivít slovenských vzdelávacích centier v krajine ich pobytu – buď v ich krajine takéto centrá nepôsobia, alebo je dochádzanie do nich veľmi vzdialené, alebo existujú ďalšie špecifické dôvody. Naši účastníci on-line turnusov boli nielen z Európy, ale aj z Austrálie i Nového Zélandu, či z opačnej strany zemegule – severnej Ameriky, ale aj z Mexika či Kostariky.

V prostredí týchto minoritných skupín vznikla aj aktuálne realizovaná požiadavka - pravidelné on-line vzdelávanie počas školského roku. V gescii ÚŠZZ v mesiacoch september – december 2022 realizujeme vždy v 1. a 3. sobotu v mesiaci on-line vzdelávanie. Záujem je obrovský, v úvode sa prihlásilo viac ako 300 záujemcov z celého sveta – aj preto vzdelávame vo dvoch fázach dopoludnia a popoludní tak, aby sa vedeli pripojiť záujemcovia z rôznych časových pásem. Priebežne vieme potvrdiť, že okrem veľkého počtu účastníkov z mnohých krajín Európy máme účastníkov z Austrálie a Nového Zélandu, USA, Kanady, krajín Južnej Ameriky, aj Afriky. On-line vzdelávanie nemá formu jazykového kurzu, je zamerané na alternatívne formy vzdelávania s cieľom podporiť deti v prirodzenej komunikácii v slovenskom jazyku. Podľa predbežných zistení je záujem aj o pokračovanie tejto pravidelnej formy vzdelávania v budúcom roku, čo aj pripravujeme.

V oblasti vzdelávania dospelých sa naše centrum vrátilo k realizácii didaktických kurzov pre pedagógov škôl s vyučovacím jazykom slovenským v zahraničí. Vzhľadom na zmenu situácie aj v jednotlivých krajinách, keď pôvodne dvoj- trojtýždňové turnusy dnes nie je možné realizovať pre nemožnosť uvoľnenia pedagógov z vyučovacieho procesu, ide o kratšie ale intenzívnejšie kurzy so zameraním na konkrétne predmety podľa požiadavky z krajanských prostredí. V roku 2021 sme realizovali aj on-line formu tohto kurzu, v roku 2022 sme zatiaľ posledný z kurzov - v odbornej garancii doc. PhDr. Kataríny Chovancovej, PhD. - ukončili začiatkom októbra 2022.

Výskumná činnosť MC UMB

Na pôde UMB pôsobia na viacerých odborných pracoviskách kolegovia, ktorí sa

problematike skúmania krajanských prostredí venujú dlhodobo – spomeniem aspoň prof. PaedDr. Miroslava Kmet'a, PhD., MgrArt. Martina Urbana, PhD., či kolektív na Pedagogickej fakulte UMB. Metodické centrum malo záujem o aktívnejšiu spoluprácu s týmito pracoviskami aj skôr, možnosti sa však otvorili potom, ako v rokoch 2018 – 2020 pôsobila ako externá spolupracovníčka a neskôr aj ako pracovníčka MC UMB Katarína Mosnáková Bagľašová. Prítomnosť druhej pracovníčky na pôde centra prispela k podstatnému rozšíreniu jeho činnosti v oblasti výskumnej aj prezentačnej – bolo možné rozdeliť manažérske úlohy a zvýšil tak čas na činnosti odborné, vďaka čomu vznikli viaceré menšie projekty zamerané predovšetkým na rôzne oblasti tradičnej kultúry.

Etnologička PhDr. Zuzana Drugová publikovala viaceré témy z prostredia Dolnej zeme a Bihoru. V monografii obce Vojlovica v Srbsku spracovala kapitolu Tapantoše – tance a tanečné príležitosti, na konferenciách v Nadlacu prezentovala výskum slovenských ľudových tancov v oblastiach Banát, Báčka a Srijem, ale aj príspevky Prvky tradičného divadla vo zvykosloví Kovačice a Padiny v Srbsku, Vplyv viery na tradičnú kultúru Slovákov v Banáte a Bihore či Tematika vojny v piesňových zbierkach dolnozemskejších Slovákov na príklade zbierok z Vojvodiny, Starej Pazovy, Kovačice a Bodonoša. V zborníku Slováci v zahraničí v roku 2020 publikovala Chodenie s paňičkami zo Starej Pazovy – pôvod a vývoj jarného zvykoslovu. V Kovačických kalendároch spracovala v roku 2021 starú tanečnú formu Zagajduj gajdoš z Kovačice a v roku 2022 najstaršie formy tradičného odevu - Ako sa nosili Kovačičania kedysi. Do konca roku 2022 bude vydaná aj samostatná monografia Tradičný odev Slovákov v Iloku, ktorá je pripravená do tlače aj vďaka podpore ÚŠZZ.

Katarína Mosnáková Bagľašová svoje výskumné témy predstavila príspevkami na konferenciách v Nadlaku, Starej Pazove, Pivnici, Novom Sade, na Kongrese pedagógov ISEIA, videokonferencii krajanov zo španielskej Gerony, tiež pripravila príspevky do periodík ako sú Národný kalendár, Čabiansky kalendár, Slovenský svetový kalendár a ročenka Slováci v zahraničí. Na základe návrhu Kataríny Mosnákovovej Bagľašovej začalo naše centrum podstatne viac informovať o svojich činnostiach. Pôvodne vydávaný Bulletin, ktorý mapoval vzdelávacie pobyty pre deti, sme zmenili na ročenku o našej činnosti, ktorá okrem vzdelávacích aktivít zahŕňa aj ďalšiu nami zastrešovanú a organizovanú činnosť, ako je výskumno-vedecká, vydavateľská a prezentačná. Takto nastavenú obsahovú koncepciu ročenky dodržiavame aj doposiaľ, aktuálne pripravujeme jej 4. číslo.

Jedným z dôležitých projektov, ktorý vznikol na pôde nášho centra, je aj Školička ľudového tanca pre začiatočníkov z krajanských prostredí. Impulzom pre vznik tohto didaktického materiálu, ktorý je voľne dostupný na webovom sídle MC UMB, bola požiadavka banskobystrickej rodáčky, zakladateľky víkendovej školy a súboru Margarétka v Paríži Zuzany Fodorovej Colinet. Od roku 2014 každoročne realizujeme denný tábor pre deti banskobystrických rodáčok pod názvom Školička tradičnej kultúry, v ktorej sme začínali aj s deťmi vo veku od 3-4 rokov. Na pôde tejto školičky postupne vznikli odborné podklady pre vytvorenie názorného didaktického materiálu, ktorého súčasťou sú nielen odborné texty, ale aj vhodnou formou písané postupy a názorné ukážky vo forme krátkych filmov pre tých, ktorí majú záujem pri práci s deťmi v zahraničí využívať aj prvky slovenskej tradičnej kultúry a folklóru.

Projektová činnosť MC UMB

Všetky doposiaľ uvedené vzdelávacie aj výskumné aktivity zároveň slúžili a doposiaľ slúžia aj na poznávanie konkrétnejších foriem existencie jednotlivých minoritných prostredí v rôznych podmienkach. Jedným z najdôležitejších doterajších zistení bolo uvedomenie si (aj

cez poznanie etnologických súvislostí), že každé z prostredí má svoje špecifické podmienky – čo v konečnom dôsledku znamená, že v týchto prostrediach sú aj rôzne špecifické potreby pre vzdelávanie najmladších generácií. Táto skutočnosť sa stala podnetom pre prípravu prvého z projektov do grantovej schémy ERASMUS+. V roku 2019 sme mali schválený projekt „Seba identifikácia v multietnickom prostredí ako prostriedok etnickej tolerancie“, ktorý sme krátko nazvali JaSom. Cieľom projektu bolo vytvoriť výstup vymedzujúci tie prvky slovenskej kultúry v minoritnom prostredí, ktoré prispievajú k seba identifikácii jeho jednotlivých členov s dôrazom na pozitívne vnímanie inakosti, čoho výsledkom má byť zvýšená miera vzájomnej tolerancie v multietnických prostrediach. Prvotnou cieľovou skupinou boli príslušníci minorít v partnerských krajinách Chorvátsko, Rumunsko a Srbsko. Partnermi projektu boli Slovenské kultúrne centrum Našice Srbsko, Teoretické lýceum Jozefa Kozáčka Bodonoš Rumunsko a Univerzita Nový Sad prostredníctvom Oddelenia slovakistiky Filozofickej fakulty UNS. Už pôvodným cieľom projektu bolo, aby jeho výsledky boli použiteľné aj v podstatne širšom prostredí slovenských minorít po celom svete.

Vzhľadom na odbornú špecializáciu pracovníkov a spolupracovníkov Metodického centra pre Slovákov žijúcich v zahraničí sa nosnými témami stali prvky tradičnej kultúry. Našou ideou však bolo ustúpiť od unifikovaných vzorov z prostredia Slovenska, ktoré sa rozšírili celým krajanským prostredím, a práve naopak siahnuť po tých špecifických prvkoch, ktoré sú jedinečné pre jednotlivé krajanské prostredia. Vzorom sanám stala zbierka slovenských ľudových piesní z Bodonoša autora Alexa Mlynarčíka a jazykovedné dielo skúmajúce nárečia slovenských prostredí v Srbsku autora Daniela Dudka. Vzhľadom na situáciu v Chorvátsku, kde sa snaha o zachovanie slovenského povedomia v poslednom období sústreďuje do prostredí rôznych kultúrnych spolkov, zvolili sme v tejto krajine za nosnú projektovú tému vhodné formy scénickej prezentácie. Každá z tém mala na pôde MC UMB svojho odborného garanta: etnologičku Zuzanu Drugovú, niekdajšiu študentku prof. Dudka Katarínu Mosnákovú Bagľašovú a Mgr.art. Martina Urbana, PhD., z Katedry hudobnej kultúry Pedagogickej fakulty UMB. Všetci odborní garanti majú bohaté väzby a skúsenosti na krajanské prostredie. Jedným z výsledkov projektu je aj potvrdenie dôležitej úlohy materinského jazyka ako jedného z najvýznamnejších komponentov etnicity. Bez jazyka sa etnicita vlastne ani nedá skúmať. (Botík 2011, s.21-22) Jazyk však v projekte pokladáme za neoddeliteľnú súčasť kultúry a zároveň jazyk aj kultúru za najdôležitejšie zložky etnicity a etnickej identity. V projekte sme upriamili pozornosť aj na skutočnosť, že už po príchode slovenských predkov do rôznych lokalít Dolnej zeme miešaním viacerých pôvodných slovenských nárečí vzniklo viacero variant lokálneho nárečia. Takto novovytvorené dolnozemské nárečie bolo s vedomím spoločného pôvodu a s kontinuitne pretrvávajúcimi prejavmi každodennej kultúry určujúcim konsolidačným a integračným činiteľom, ktorý sa podieľal na súdržnosti a skupinovom sebauvedomovaní príslušníkov tohto spoločenstva. (Botík 2011, s. 106) Upriamili sme však pozornosť aj na druhú formu synkretizácie v minoritných komunitách, a to vo vzťahu nielen k majoritnému etniku. Pretože osídľovanie na Dolnej zemi malo multietnický charakter, podmienkou na utváranie medzietnických kontaktov bolo vzájomné dorozumievanie. Dvojazyčnosť sa tak stala v živote príslušníkov minority nevyhnutným predpokladom ich adaptácie v inoetnickom prostredí. (Botík 2011, s. 25) Vo vzťahu k materinskému jazyku sme však zistili, že v prostrediach slovenských minorít na Dolnej zemi túto úlohu preberá lokálne slovenské nárečie. Aj preto sme časť výsledkov nášho projektu upriamili na využitie lokálneho nárečia ako prostriedku pre motiváciu záujmu detí o spisovnú formu slovenčiny.

Súčasťou projektu bol aj výskum realizovaný formou on-line dotazníka v prostredí pedagógov škôl a vedúcich súborov z projektových krajín. Dotazník poskytol zaujímavé informácie o využívaní slovenského jazyka v porovnaní s jeho nárečiami, aj o využívaní prvkov tradičnej

kultúry vo vzdelávacom procese. O projekte a výsledkoch dotazníka som informovala v príspevku pre konferenciu v Nadlaci v roku 2021, ktorý je uvedený v bibliografii v závere príspevku. Projekt sme prezentovali aj na medzinárodnej on-line konferencii, ktorú organizovala Univesity of Sussex.

Projekt JaSom sme úspešne ukončili 31. augusta v tomto roku. Výsledkom projektu sú obsažné didaktické materiály, ktoré si stanovili za cieľ naplňať špecifické vzdelávacie potreby rôznorodých prostredí slovenských minorít v zahraničí – a to na príklade vyššie uvedených tém. Súčasťou sú aj rôzne formy pracovných listov a workshopov, ktoré obsahujú aj tzv. voľné pracovné listy – teda také, z ktorých si pedagóg aj z iného prostredia vie vytvoriť vlastné pracovné listy s príkladmi z vlastného prostredia. Materiály sú voľne dostupné na webovom sídle MC UMB.

V marci 2022 PhDr. Zuzana Drugová vypracovala obsahovú náplň pre dva ďalšie projekty Erasmus+ pod pracovnými názvami BIBLIO a MySme, oba projekty sa zaradili medzi celkovo 22 schválených projektov v projektovej výzve 2022 – 2025 a v súčasnosti prebiehajú úvodné aktivity oboch projektov. Projekt MySme ako pokračovanie predchádzajúceho projektu JaSom si stanovil za cieľ vypracovať krátke didaktické filmy zamerané na alternatívne formy vyučovania slovenského jazyka pre začiatočníkov. Nesiahame po forme jazykových kurzov naopak, siahame po alternatívnej forme, ktorá je známa z iných jazykových prostredí, ale v slovenčine absentuje.

Samostatnú pozornosť chcem venovať projektu BIBLIO. Jeho snahou je vypracovať aspoň čiastočnú bibliografiu odborných prác venovaných krajským prostrediam. Práve sumárna bibliografia doposiaľ spracovaných odborných tém totiž v práci pre krajanov veľmi chýba a preto sa stáva, že každý nový záujemca o krajskú problematiku musí vo svojom odbore len postupne zisťovať, čo už vyskúmané, spracované a publikované bolo – a tak sa nie raz stane, že sú niektoré témy spracovávané znova a opakovane. Partneri projektu BIBLIO sú z Maďarska Srbska a teda výsledkom bude čiastočná bibliografia z troch projektových krajín na témy, ktoré si jednotliví partneri dohodnú. Aj táto bibliografia bude voľne dostupná na webe MC UMB.

Použitá literatúra:

BOTÍK, Ján: Dolnozemskí Slováci. Nadlac: vydavateľstvo Ivan Krasko. 2011, 335 str. ISBN: 978-973-107-067-4

DRUGOVÁ, Zuzana: Sebaidentifikácia v multietnickom prostredí – priebežné zistenia projektu využiteľné pre stredné školy. IN: Úloha slovenských stredných škôl v živote dolnozemských Slovákov. Zborník prijatých prác na rovnomennú medzinárodnú konferenciu v Nadlaku 10.-11. septembra 2021. ISBN: 978-973-107-187-9, str. 144-152

Zuzana KOVÁČOVÁ ŠVECOVÁ
Pedagogická fakulta UMB v Banskej
Bystrici, Slovensko

Podpora vzdelávania Slovákov žijúcich v zahraničí v oblasti výučby slovenského jazyka

Úvod

Slováci odchádzajú do zahraničia nepretržite už od konca 17.st. a aj v súčasnosti sa neustále vytvárajú nové komunity v lokalitách, ktoré pre Slovákov ponúkajú pracovné príležitosti a aj v tradičných lokalitách, do ktorých Slováci emigrovali už pred desiatkami rokov. Stále je tak aktuálna aj potreba vzdelávania detí Slovákov žijúcich v zahraničí, a preto sa okrem tradičných miest otvárajú aj nové vzdelávacie centrá, kde sa deti Slovákov vzdelávajú v ich materinskej reči. Dôvodom vzdelávania detí v slovenskom jazyku je jednak zachovanie rodného jazyka niektorého z rodičov a možnosti komunikácie s rodinou žijúcou v Slovenskej republike, no na druhej strane je dôvodom aj zachovanie občianstva alebo v budúcnosti plánovaný návrat na Slovensko. S tým súvisí aj nutnosť absolvovať vzdelávanie v slovenskom jazyku podľa kurikula Slovenskej republiky a potreba realizácie komisionálnych (rozdielových) skúšok v jednotlivých stupňoch a ročníkoch štúdia.

Moderné telekomunikačné a multimediálne technológie umožňujú prekonávať prekážky ako vzdialenosť, spájať národné spoločenstvá jednej kultúry a uchovávať kultúrnu identitu. Uvedomovanie si vlastnej kultúrnej identity vzbudzuje potrebu odovzdávať svoju kultúru ďalším generáciám, čo umožňuje prežitie dedičstva daného spoločenstva. Pre tieto účely si spoločenstvá budujú vlastné inštitúcie, ktoré im slúžia pre potrebu podpory, uchovávania a odovzdávania hodnôt, noriem, ideálov a tradícií. S kultúrou sa úzko prepája jazyk, bez neho vlastne kultúru ani nie je možné sprostredkovať. Uchovávať si slovenský jazyk umožňuje výmenu skúseností, názorov a informácií nielen v danej komunite, ale prostredníctvom moderných komunikačných technológií aj s krajanmi z iných štátov vo svete a príbuznými, známymi a priateľmi v krajine svojich predkov - na Slovensku. Vzdelávanie v slovenskom jazyku je však v zahraničí oveľa náročnejšie, ak deti, ale aj dospelí, nemajú dost' podnetov, možností využitia, či dostatočné materiálno-technické podmienky a metodické materiály na výučbu slovenčiny. Jednotlivci, ale aj kolektívy Slovákov žijúcich v zahraničí už dlhodobo žiadajú domovskú krajinu a rôzne inštitúcie na Slovensku o pomoc so zabezpečením výučby slovenčiny. Jednou z organizácií, ktorá podieľa na zlepšovaní podmienok je aj Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, prostredníctvom svojich súčastí, ktorými sú Metodické centrum pre Slovákov žijúcich v zahraničí, Filozofická fakulta UMB a Pedagogická fakulta UMB so svojimi tímami odborníkov. Predmetom nášho spoločného záujmu je jednak kvalita vzdelávania a podpora národnej identity na slovenských školách u krajanových Slovákov v tzv. autochtónnych národnostných menšinách v strednej a východnej Európe, ktoré disponujú štátnym systémom národnostného školstva, ale aj kvalita vzdelávania Slovákov

v západnej Európe a zámorí, u ktorých neustále narastajú potreby vzdelávania detí v slovenskom jazyku.

Výskumné aktivity PF UMB v Banskej Bystrici

Pedagogická fakulta UMB v Banskej Bystrici sa aj vďaka svojej orientácii na výchovu a vzdelávanie primárne už od začiatku spolupráce s príslušnými organizáciami venovala predovšetkým vzdelávaniu krajanských učiteľov. Výskumne sa problematike vzdelávania venuje približne od roku 2009, čím sa zintenzívnila vedecko-výskumná činnosť s cieľom skvalitniť vzdelávanie na základe orientácie na potreby Slovákov v zahraničí s ich špecifickými požiadavkami a potrebami. Tie sa postupne menili tak, ako sa menilo zloženie skupín Slovákov v zahraničí a tiež v súvislosti s kultúrno-spoločenskými podmienkami krajín, v ktorých žili.

Pedagogická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici (ďalej len PF UMB) po ukončení vedecko-výskumných aktivít spojených s projektom „Vzdelávanie a utváranie identity Slovákov žijúcich v zahraničí“, ktoré boli zamerané najmä na krajanské školy, v spolupráci s Metodickým centrom pre Slovákov v zahraničí pri UMB nadviazala spoluprácu so vzdelávacími centrami združenými v ISEIA. Svoje výskumné aktivity zamerala na riešenie otázok vzdelávania detí novodobých migrantov v západných krajinách Európskej únie, v USA a Kanade.

Od roku 2015 je PF UMB zapojená do projektu MŠVVaŠ SR 2016-8774/13472-200A Vplyv edukačných a sociokultúrnych faktorov na utváranie národnostnej identity Slovákov žijúcich v zahraničí, ktorý prioritne rieši vzdelávanie pedagógov v centrách Slovákov v zahraničí a tvorbu a overovanie didakticko-metodických prostriedkov na podporu výučby slovenského jazyka ako druhého (cudzieho) jazyka v týchto centrách. Pedagógovia z PF UMB sa v rámci projektov pravidelne zúčastňovali aj všetkých stretnutí dotknutých organizácií, v záujme riešenia problematiky vzdelávania detí zahraničných Slovákov, vrátane Stálej konferencie v Bratislave. Práve na jednej z konferencií bola vyslovená požiadavka vytvoriť také materiály na vzdelávanie detí, ktoré by sa dali využiť na skvalitnenie výučby v slovenskom jazyku v krajinách západnej Európy a v zámorí. Súčasťou spomenutého projektu sa preto stal projekt s názvom Učíme sa o Slovensku po Slovensky. Jeho cieľom bol vývin, tvorba a overovanie materiálov – didakticko-metodických prostriedkov pre výučbu slovenského jazyka. Na tento projekt a jeho výsledné produkty nadväzovali aj ďalšie aktivity a projekty pedagógov z PF UMB v Banskej Bystrici. Prostredníctvom projektu KEGA 012 UMB-4/2017- Koncept vzdelávania detí novodobých migrantov v západných krajinách EÚ sme snímali najmä problematiku vzdelávania detí v slovenských vzdelávacích centrách, vzdelávacích potrieb učiteľov a dobrovoľných pracovníkov, ktorí v centrách pôsobia.

V súčasnosti je v riešení na PF UMB projekt KEGA č. 019 UMB-4/2020 Príprava interaktívneho prostredia Krajina Hláskovo na podporu výučby slovenského jazyka pre deti Slovákov žijúce v zahraničí, ktorého cieľom je vytvoriť interaktívne vzdelávacie prostredie na podporu výučby slovenského jazyka, zabezpečiť kontinuálnu podporu a zavádzanie digitalizácie do výučby, zatriktívnenie a optimalizáciu výučby v prostredí vzdelávacích centier v zahraničí. Projekt navrhuje vzdelávaciu platformu Krajina Hláskovo, ktorá je originálnym a inovatívnym riešením podpory vzdelávania v centrách.

Vzdelávacie aktivity PF UMB v Banskej Bystrici

Z výsledkov výskumných aktivít, ale aj na základe formulácii požiadaviek zo strany Slovákov žijúcich v zahraničí na rôznych fórach vyplynula potreba zabezpečiť vzdelávanie pedagogických pracovníkov vzdelávajúcich žiakov v slovenskom jazyku, ale aj potreba vytvoriť také vzdelávacie materiály a didaktické pomôcky, ktoré pomôžu skvalitniť výučbu v rôznych krajinách. Požiadavky sa dotýkajú najmä vzdelávania v oblasti aktivizačných stratégií výučby jazyka, správnej výslovnosti slovenských hlások a slov, rozvíjania slovnej zásoby, či rozvoj komunikačných zručností. Chýbajúce didaktické prostriedky, resp. didakticko-metodické materiály, jazykové hry a pomôcky pre deti predškolského a mladšieho školského veku, či audiovizuálne pomôcky do značnej miery znižujú kvalitu vzdelávania v jazyku, ktorá navyše v konkurencii s jazykom krajiny nepôsobí atraktívne a zaujímavovo a je potom omnoho náročnejšie motivovať žiakov k učeniu sa slovenského jazyka. Je pochopiteľné, že pripraviť vzdelávací program a učebné projekty pre deti, ktoré miesto sobotných voľných aktivít trávajú celý deň „opäť“ v škole nie je jednoduché. Vyžaduje to od nich vysokú mieru invencie, nových, zaujímavých podnetov, ktoré posilnia motiváciu detí učiť sa a poznávať. Medzi najčastejšie uvádzané oblasti, v ktorej chýbal metodický materiál s praktickými ukážkami a cvičeniami bola oblasť výučby slovenskej gramatiky, rozvíjania slovnej zásoby, výučby vlastivedy, dejepisu a zemepisu. Učiteľom tiež chýbali adekvátne možnosti dopĺňať si poznanie o Slovensku prostredníctvom teoreticko-metodických vzdelávacích aktivít. Pedagógovia tiež prejavili záujem o inovačný typ vzdelávania prostredníctvom krátkodobých, tematicky zameraných 1-2dňových kurzov, ktoré PF UMB v Banskej Bystrici ponúka.

Jednou z kľúčových oblastí pre rozvoj jazykovej a národnej identity je podľa aktuálnej Koncepcie štátnej politiky SR vzdelávanie v slovenskom jazyku, ktoré sa v rôznych krajinách mimo územia Slovenskej republiky realizuje vo viacerých podobách. Špecifikom v jazykovom vzdelávaní detí Slovákov žijúcich v zahraničí (máme na mysli krajiny západnej Európy a Zámoria) je to, že krajiny ich jazykového pobytu nepatria medzi slovanské jazykové skupiny, ako to je v krajinách južnej a východnej Európy, čím strácajú veľmi dôležitý kontakt a jazykové vzory širokej komunity, možnosť učiť sa rôznym podobám jazyka v susedstve príbuzných jazykov a nevidia možnosti používania jazyka v praktickom živote. Slovenský jazyk sa pre mnohých z nich aj z dôvodu nepoužívania v rodine stáva cudzím jazykom a je pre nich oveľa náročnejšie vytvárať abstraktné myšlienkové schémy, identifikovať, analyzovať jazykové javy, dedukovať, čím sa znáša samotné porozumenie textu, čo je pochopiteľné, keďže žiaci majú problémy porozumieť základným významom slov a vzťahom medzi nimi. Mnohé problémy vznikajú už na začiatku, pri snahách o identifikáciu pri počúvaní a pokusoch o správnu výslovnosť, kedy pri nedostatku podnetov a správneho rečového vzoru je učenie jazyka oveľa náročnejšie. Náročnejšia je potom aj výučba týchto detí v slovenských vzdelávacích centrách, kde pre zníženú časovú dotáciu oproti klasickej výučbe v školách na Slovensku, aj napriek rôznej jazykovej úrovni detí musia v neštandardných podmienkach pripraviť týchto žiakov na rozdielové/komisionálne skúšky a žiaci musia zvládnuť ten istý objem učiva zo slovenského jazyka, ako žiaci vzdelávajúci sa v školách v Slovenskej republike.

Pedagógovia na PF UMB si preto stanovili cieľ nájsť také spôsoby výučby, ktoré by boli pre žiakov dostatočne atraktívne a didaktické prostriedky v nich použité by umožnili jednoducho sa naučiť jazyk a porozumieť mu. Deťom predškolského veku a aj žiakom mladšieho školského veku je najbližšia hra, kedy sa v kontakte s rovesníkmi prirodzene učia aj navzájom od seba, pričom hra obohatená o manipuláciu s jazykom, či rôznymi

prostriedkami a pohyb umožnia žiakom trénovať základné zručnosti, ktoré potrebujú pri učení sa jazyka, a to: porozumenie hovorenej reči na základe počúvania jazyka v jeho bežnom, prirodzenom prostredí; porozumenie rozvíjané s telesným pohybom a rozvojom motoriky žiakov; nenútené, samostatné a seba vlastné hovorenie v čase, kedy je učiaci sa na hovorenie pripravený po dostatočnom vnímaní a porozumení hovorenej reči pedagógom. K týmto princípom pre tvorivý tím pedagógov a výskumníkov z PF UMB ešte prirodzene pribudol princíp spojenia obrazu, zvuku a deja, ktorý vyvoláva priame pôsobenie na city, prežívanie, zefektívňuje formu mimovoľného učenia sa a v neposlednom rade komunikačný princíp, v ktorom sa aplikujú poznatky a zručnosti získané pomocou hrových metód. Obrazový a obrázkový materiál je už tradičnou súčasťou jazykovej výučby, vizuálne impulzy v didaktických prostriedkoch sú nielen obohatením vyučovania, ale majú pozitívny účinok aj na koncentráciu žiaka, jeho aktivizáciu a pôsobia motivačne. Rôzne psychologické výskumy dokazujú, že učivo sa lepšie osvojuje vtedy, keď sa spája jazykovo – pojmové učenie s ukladaním obrazov do pamäti. Nová slovná zásoba sa ľahšie vybavuje z pamäte, ak sa s ňou spája obrazový podnet a gramatické štruktúry sa tiež oveľa prirodzenejšie osvojujú pri tréovaní v rôznych komunikačných situáciách, ktoré sú žiakom blízke.

Osobitnou požiadavkou v procese prípravy, tvorby a zabezpečenia materiálu je otázka primeranosti z hľadiska jazykovej úrovne detí, pretože ide najmä o žiakov primárneho stupňa základnej školy a otázka dostupnosti didaktickej podpory pre všetkých bez ohľadu na krajinu, v ktorej žiak aktuálne žije. Zo strany vzdelávacích centier sa ako ďalší z problémov javí dostupnosť centra pre všetky slovenské deti. Pri porovnaní počtov detí, ktoré centrá navštevujú a počtov detí, ktoré oficiálne evidujú organizácie na Slovensku (kmeňové školy, príslušné ministerstvá a matriky, a pod.), je tu stále veľké množstvo detí, ktoré centrá nenavštevujú a jednou z mnohých prekážok môže byť práve vzdialenosť bydliska dieťaťa od vzdelávacieho centra, pre ktorú predtým žiaci vzdelávanie v centrách neabsolvovali. Po prechode na dištančnú formu výučby v on-line prostredí sa aj tu otvára otázka možnosti oslovenia práve týchto detí atraktívnejšou a dostupnejšou formou vzdelávania, avšak aj pre túto formu vzdelávania je potrebné pripraviť primeraný vzdelávací materiál a metodickú podporu pre učiteľov.

Didaktické prostriedky a podpora vzdelávania detí v slovenskom jazyku

Výsledkom práce tímu odborníkov z Katedry elementárnej a predškolskej pedagogiky PF UMB v Banskej Bystrici, ktorá sa podujala na tvorbu didaktických prostriedkov, ktoré by spĺňali vyššie uvedené požiadavky, je novovytvorený metodicko – didaktický materiál „Hráme sa o Slovensku po slovensky“, ktorý má 5 častí – Rozprávky o Slovensku (pracovná učebnica), Naše Slovensko (zábavná kartová hra), Hláskovo (stolová hra), Cesta do Hláskova a Krajina Hláskovo (multimediálna platforma):

□ Rozprávky o Slovensku - učebnica, ktorú tvorí 8 + 1 rozprávok o Slovensku venovaných jednotlivým krajom Slovenska, o ktorých sa deti dozvedajú prostredníctvom rozprávkových bytostí a dvoch cestovateľov. Učebnica obsahuje učebné úlohy, ktoré sa zameriavajú na učivo slovenského jazyka a vlastivedy a pripravili ich autorky: prof. PaedDr. Alena Doušková, PhD., Mgr. Zuzana Kováčová Švecová, PhD. a doc. PaedDr. Simoneta Babiaková, PhD. Učebnica plní aj funkciu pracovného zošita, žiaci si do nej priamo môžu písať a je venovaná žiakom 3. a 4. ročníka ZŠ

□ Naše Slovensko - zábavná kartová hra – hra, ktorú tvorí 80 hracích a 80 výkladových kariet na rozvoj komunikačných spôsobilostí a poznávanie slovenských reálií, doplnené sú didaktickým materiálom pre učiteľov a dobrovoľníkov. Hra je vhodná na rozvoj jazykových

zručností a rozširovanie poznatkov o Slovensku pre všetky vekové kategórie, nielen pre deti. Materiál spracovali: prof. PaedDr. Alena Doušková, PhD, Mgr. Ružena Čiliaková, PhD. a PaedDr. Miroslava Gašparová, PhD.

□ Hlásokovo – je súbor 4 stolových učebných hier rozdelených tematicky podľa hláskoslovia slovenského jazyka na tieto časti - Krajina samohlások a dvojhlások, Krajina mäkkých spoluhlások, Krajina tvrdých spoluhlások a Krajina obojakých spoluhlások. Učebné hry sú určené na rozširovanie jazykových spôsobilostí detí v oblasti slovenského jazyka a slovenských reálií. Materiál je spracovaný na princípoch aktívneho učenia sa, individualizácie, spolupráce a autokorekcie. Tento materiál je pripravený tak, aby bola umožnená variabilita práce v rámci triedy (práca v skupine, práca vo dvojiciach, individuálne aktivity) a využíva princíp učenie hrou. Autorkami série sú. prof. PaedDr. Alena Doušková, PhD a Mgr. Zuzana Kováčová Švecová, PhD.

□ Cesta do Hlásokova – je súbor 6 hier určený pre najmenšie deti a pre tých, čo s učením slovenského jazyka ešte len začínajú. Pozostáva z častí Abeceda, Čo je to?, Aké je to?, Koľko je to? Kde je to? Čo k sebe patrí?. Učebný kontext kopíruje najbližšie okolie detí, svet ich rodiny, domu, bytu, priateľov. Prispieva k rozširovaniu komunikačnej kompetencie detí prostredníctvom jazykových činností pri plnení úloh receptívneho, produktívneho a interakčného charakteru. Hry sa zameriavajú na hru s jazykom, rozvíjanie slovnej zásoby, prirodzené osvojovanie si jazyka na princípe komunikácie. Autorkami súboru sú prof. PaedDr. Alena Doušková, PhD. a Mgr. Zuzana Kováčová Švecová, PhD.

□ Multimediálna platforma Krajina Hlásokovo, ako interaktívne vzdelávacie prostredie na podporu výučby slovenského jazyka ktoré, si kladie za cieľ hravou formou prostredníctvom príbehu a sady hier a testov zatraktívniť a optimalizovať výučbu pri vzdelávaní v centrách, aj v domácom prostredí najmä v období online výučby. Autorkou je Mgr. Zuzana Kováčová Švecová, PhD., platforma vznikla ako výsledok práce výskumného tímu KEGA č. 019 UMB-4/2020 Príprava interaktívneho prostredia Krajina Hlásokovo na podporu výučby slovenského jazyka pre deti Slovákov žijúce v zahraničí.

Záver

Didaktický materiál možno ho chápať ako integrovaný a interdisciplinárny program rozvíjajúci komplexne základné komunikačné zručnosti – hovorenie, počúvanie, čítanie a písanie detí v slovenskom jazyku. Súbor predstavuje materiál na podnecovanie a zdokonaľovanie spôsobilosti porozumenia, vyjadrovania vlastných myšlienok, pocitov, názorov prostredníctvom počúvania, hovorenia, písania a čítania v danom kontexte. Je zameraný na komunikatívne zručnosti, rozširovanie slovnej zásoby, správnu gramatiku a slovenské reálie pre 3 úrovne používateľov slovenského jazyka - objavovanie a zoznamovanie sa s jazykom, počiatočné používanie komunikačných nástrojov až po plynulé využívanie základných komunikačných nástrojov.

Prirodzenou súčasťou práce pedagógov PF UMB je podpora učiteľov pri výučbe a používaní vytvorených materiálov, a preto pedagógovia súbežne realizujú vzdelávacie semináre, tematicky zamerané na konkrétne časti didaktického materiálu a aj na skvalitnenie práce učiteľov v oblasti jazykového vzdelávania detí. Tieto vzdelávacie podujatia sa uskutočňujú priamo vo vzdelávacích centrách jednotlivých krajín, novinkou je online forma vzdelávania, ktorá umožní účasť aj tým učiteľom, ktorí sa z rôznych dôvodov nemôžu zúčastniť vzdelávania osobne. Aj naďalej preto budeme ponúkať rôzne typy vzdelávania, pretože cieľom spolupráce PF UMB v B. Bystrici sú nielen výskumné aktivity, ale v súlade s novou Koncepciou aj podporné aktivity v oblasti ďalšieho vzdelávania slovenských pedagógov vyučujúcich slovenský jazyk v materských a základných školách, v súlade s odborným

zameraním a orientáciou fakulty, ako aj vývoj ďalších materiálov vhodných pre výučbu v špecifických podmienkach škôl a vzdelávacích centier za hranicami Slovenskej republiky.

Príspevok vznikol ako výstup z projektu KEGA 019UMB-4/2020 Príprava interaktívneho prostredia Krajina Hlásokovo na podporu výučby slovenského jazyka pre deti Slovákov žijúce v zahraničí (zodpovedná riešiteľka Dr. Zuzana Kováčová Švecová).

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Doušková, A. & Kováčová-Švecová, Z. & Babiaková, S. (2018) Rozprávky o Slovensku Bratislava:AITEC.

Doušková, A. & Čiliaková, R. & Gašparová, M. (2018). Naše Slovensko : metodický sprievodca zábavnej hry. Bratislava : AITEC.

Doušková, A.- Kováčová Švecová, Z. 2022. Slovenský jazyk pre malých cudzincov. Krajina Hlásokovo – metodické námety na učenie (sa) slovenčiny hrou. Belianum, B.Bystrica,

Kováčová Švecová, Z. (2021) Dištančná výučba ako výzva pre vzdelávanie detí Slovákov žijúcich v zahraničí In Sborník příspěvků z konference ERIS 21: aktuální problémy distanční výuky (pp. 16-21). Gaudeamus

Eva DOROHOVIČ

Špecializovaná všeobecnovzdelávacia škola s prehĺbeným vyučovaním slovenského jazyka č. 4 v Užhorode, Ukrajina

Špecifiká výchovnovzdelávacej práce na Špecializovanej všeobecno-vzdelávacej škole s prehĺbeným vyučovaním slovenského jazyka č.4 v Užhorode

Špecializovaná všeobecnovzdelávacia škola s prehĺbeným vyučovaním slovenského jazyka č. 4 v Užhorode v Ukrajine je súčasný názov školy, ktorej história sa začala písať pred 25 rokmi. Škola so slovenským vyučovacím jazykom na Ukrajine vznikla z iniciatívy Matice slovenskej na Zakarpatsku, osobne jej predsedu Ing. Jozefa Hajniša. Multikultúrne a multijazykové Zakarpatsko potrebovalo okrem českej a maďarskej školy aj školu pre slovenskú menšinu. V roku 1996 Matica slovenská na Zakarpatsku iniciovala otvorenie školy so slovenským vyučovacím jazykom v Užhorode. Bol vypracovaný koncepčný projekt školy, ktorá by umožnila všetkým záujemcom učiť sa slovenský jazyk a literatúru, dejiny a slovenské reálie. Koncepcia školy predpokladala vytvorenie primeraných podmienok

na výučbu a výchovu detí tak slovenského ako aj ukrajinského či iného pôvodu, ktoré po jej ukončení budú dokonale ovládať slovenský aj ukrajinský jazyk. Prax nám ukázala, že táto koncepcia je správna. Mnohí žiaci po ukončení 9. alebo

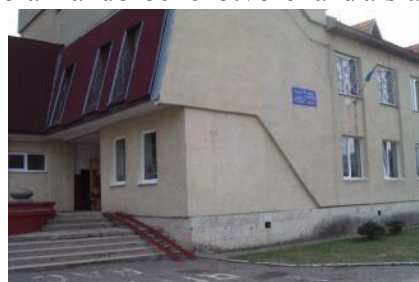

11. ročníka pokračujú v štúdiu na Slovensku. Konkrétne na stredných školách v Prešove, Snine, Brezne, Sobranceiach, Michalovciach, Košiciach a na vysokých školách v Prešove, Košiciach, Banskej Bystrici, Trnave, Nitre aj Bratislave. Mnohí pracujú na Slovensku, alebo podnikajú a spolupracujú so slovenskými inštitúciami či podnikmi. Môžeme sa pochváliť žiačkou 21. školy, Kamilou Kalynych – Chudou, ktorá v tomto roku ukončila doktorandské štúdium filozofie na Fakulte politických vied Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici.

V školskom roku 1997/1998 bola v Užhorode otvorená 1. trieda so slovenským vyučovacím

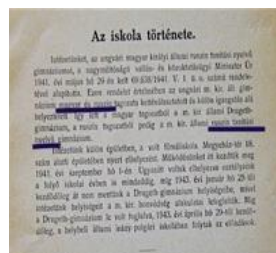

jazykom na báze autorskej všeobecno-vzdelávacej školy (AVVŠ) č. 2 v Užhorode. Prišiel učiteľ zo Slovenska Juraj Platko. V nasledujúcich rokoch (1998 – 2002), bola každoročne otvorená ďalšia trieda, do ktorej prichádzali učiť kvalifikovaní učitelia zo Slovenska,

takže sa vytvoril úplný štvorročný cyklus základnej školy so slovenským vyučovacím jazykom. Koncom roka 2003 Výkonny výbor Užhorodskej mestskej rady národných poslancov prijal uznesenie o zriadení samostatnej školy č. 21 so slovenským vyučovacím jazykom v Užhorode. Od septembra 2004 boli pre vyučovanie v slovenskom jazyku vyčlenené aj samostatné priestory v 21. škole. Škola mala 11. ročníkov, svojho riaditeľa Vasila Kalynycha a zmiešaný slovensko – ukrajinský pedagogický kolektív. Budova školy ale nezodpovedala potrebám školy. Nemali sme telocvičňu, jedáleň, triedy boli provizórne zariadené.

Uznesením Užhorodskej mestskej rady č. 599 od 22. 1. 2008 a č. 639 od 28. 2. 2008 boli pridelené pre potreby školy č. 21 so slovenským a ukrajinským jazykom vyučovania priestory bývalej školy č. 4. Prestížna budova v centre mesta však nevyhnutne potrebovala rekonštrukciu. Vláda Slovenskej republiky prevzala polovicu nákladov spojených s rekonštrukciou budovy. Matica slovenská pôsobila ako garant realizácie tohto projektu. 1. septembra 2011 sa slávnostne otvorili dvere novo zrekonštruovanej budovy pre jediná školu na Ukrajine so slovenským a ukrajinským jazykom vyučovania. Po presídlení školy do nových priestorov škola dostala názov Špecializovaná všeobecno-vzdelávacia škola I. – III. st. č. 4 (prvého až tretieho stupňa číslo štyri) s prehĺbeným vyučovaním slovenského jazyka. Riaditeľkou školy sa stala Mária Ivanovna Fedynets.

Škola je architektonickou pamiatkou z roku 1904, známeho uhorského architekta Peca Somu. V archíve Užhorodskej univerzity náš kolega, učiteľ histórie, našiel

starú dvojjazyčnú ročenku z roku 1942/43, kde je uvedené, že v tejto budove bolo Maďarské štátne kráľovské gymnázium s rusínskym

vyučovacím jazykom.

Žiaci sa učia slovenčinu od prvého ročníka. Na 1. stupni školy sa všetky predmety okrem ukrajinčiny a angličtiny vyučujú v slovenskom jazyku. Triednymi učiteľmi sú vyslaní učitelia zo Slovenska. Pre 2. a 3. stupeň sa vzdelávanie uskutočňuje v ukrajinskom jazyku. Slovenský jazyk sa študuje aj naďalej ako povinný predmet. Realizuje sa tak idea Jozefa Hajniša, aby žiaci po skončení školy mali možnosť bezproblémovo študovať v ktoromkoľvek z dvoch vyučovacích jazykov. Táto štruktúra školy je v súlade so 7. článkom ukrajinského zákona o vzdelávaní.

O umiestnenie žiakov v tejto škole bol vždy veľký záujem. V začiatkoch realizácie vzdelávania v slovenskom jazyku bolo do 1. triedy prijatých iba 12 až 15 žiakov. V posledných rokoch sme mávali v prvom ročníku zapísaných viac ako 30

žiacov. V tomto školskom roku 2022/23 je v 1. triede až 29 žiakov, napriek tomu, že kvôli súčasnemu vojnovému stavu v Ukrajine veľa detí odchádza s rodičmi z Ukrajiny a učia sa v zahraničí, aj na Slovensku. Žiaci, ktorí študujú v zahraničí sa zvyknú v čase on-line vyučovania pripájať k našim hodinám z rôznych krajín sveta. V minulom roku (12. 11. 2021) školu navštívili Eduard Heger, premiér SR a Denis Šmihal', premiér Ukrajiny s delegáciami. Premiér Ukrajiny sa o našej škole oficiálne vyjadril takto: „*Spolupráca vo sfére kultúry a ochrana práv národnostných menšín a človeka boli vždy prioritami bilaterálnej spolupráce našich krajín.*“ Našu školu považuje za vzor v celoštátnom meradle. Sme príkladom vzdelávania menšinového aj cudzieho jazyka na Ukrajine.

Spolupráca s Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky je dlhoročná. Nielen materiálna. Učitelia, ktorí k nám prichádzajú prechádzajú výberovým konaním a nielen kvalifikovane učia, ale všestranne žijú súčasnosťou a tým aj budúcnosťou našej školy. Ich práca je často monitorovaná a prezentovaná v regionálnych a slovenských médiách (TV Suspilne, 21. kanál Užhorod, Zaholovok) aj na webovej stránke <https://szsh4uzh.e-schools.info> a facebooku školy:

https://m.facebook.com/profile.php?id=100063511749653&_rdr

Škola spolupracuje aj s Užhorodskou univerzitou, z ktorej prichádzali každý rok študenti 4. a 5. ročníka a absolvovali u nás prax. Počas pandémie to nebolo možné. V súčasnosti traja absolventi našej školy pokračujú v štúdiu slovenčiny na UŽNe v Užhorode. Spolupracujeme aj a Generálnym konzulátom SR v Užhorode, s ich pomocou sme získali grant od SLOVAKAID na novú učebňu informatiky.

S Úradom pre Slovákov žijúcich v zahraničí sme pravidelne v kontakte a ďakujeme za pomoc. Predseda úradu Ján Milan Pilip niekoľkokrát navštívil našu školu a úrad finančne podporil preklady učebníc do slovenčiny pre prvý stupeň v súlade so zákonmi Ukrajiny. Ďakujeme, učebnice už používame. Chceme sa úradu poďakovať aj

za účasť v letných táboroch na Slovensku, v ktorých po pandémii konečne boli aj naše deti, aj keď v menšom počte, a strávili krásne chvíle na Slovensku. Ďakujeme aj za finančnú podporu a možnosť absolvovať Letnú školu

žurnalistiky FIJET v Lučenci, ktorej projekt a program napísala a pobyt zorganizovala Erika Fajnorová v spolupráci s FIJET SLOVAKIA. Pre naše deti to bolo v tomto ťažkom období veľmi vzácne, potrebné aj užitočné.

Je samozrejmé, že spolupracujeme s našim zakladateľom Maticou slovenskou v Zakarpatskej oblasti a Kultúrnym centrom Matice slovenskej v Užhorode, ktoré sa nachádza v budove našej školy. Tento rok sa tam konala rozlúčka so žiakmi jedenásteho ročníka aj privítanie prvákov, rôzne besedy a tematické podujatia, ako aj vyhodnotenia

súťaží. Spolupracujeme aj s Gabrielou Brovdi, vedúcou slovenských programov televízneho kanálu Suspiľne, ktorá so svojím štábom dokumentuje činnosť školy a slovenskej komunity v Zakarpatí. Pandémia a vojna žiaľ, zrušila mnoho krásnych spoločných podujatí.

Chceme sa poďakovať aj všetkým, ktorí nám pomáhajú v tomto ťažkom období za humanitárnu pomoc, osobitne pedagogickému zboru Základnej školy Košice 13, Základnej

škole Lúčna vo Vranove nad Topľou, Eduardovi Burašovi, radcovi premiéra SR. Cez súťaž Slovenské rozprávky z celého sveta sme dostali pomoc z Kanady, Nemecka, Anglicka a Chorvátska.

Nové knihy o kocúrovi Leonardovi a športové potreby pre školu, ktoré venoval a osobne odovzdal Juraj Hipš. K MDD sme dostali knihy od MS v Mihalovciach, od predsedníčky Karin Obšatníkovej a sladkosti pre deti poslali sponzori. Vyslaným pedagógom zo Slovenska Eve Ďurošovej, Svetlane Surovej, Valérii Kizákovej, Erike Fajnorovej a Jánovi Pochaničovi, aj bývalej vyslanej učiteľke Ľudmille Kapráľovej, ktorí priviezli potraviny a hygienické potreby hneď v prvých mesiacoch vojny, aj touto cestou ďakujeme! V septembri 2022 prišla do Kultúrneho centra MS Eleonóra Petrovičová, členka poroty súťaže Hodžov novinový článok a odovzdala výhercom ocenenia za dva ročníky súťaže.

Vzdelávanie na Ukrajine je v štádiu reformy. Podľa konceptu NUŠ - Novej ukrajinskej školy, pracujeme už 5 rokov. Hlavným cieľom je vytvoriť školu, kde sa bude príjemne učiť, kde deti získajú nielen vedomosti, ale budú ich vedieť aj uplatniť v živote.

Zhrnieme hlavné kľúčové kompetencie NUŠ:

Nestačí dať dieťaťu len vedomosti, dôležité je naučiť ho používať ich. Vedomosti a zručnosti, prepojené s hodnotovými orientáciami žiaka, tvoria jeho životné kompetencie, potrebné pre úspešnú sebarealizáciu v živote, štúdiu a práci. Každé dieťa je jedinečné, príroda ho

obdarila jedinečnými schopnosťami, talentom a možnosťami. Poslaním novej ukrajinskej školy je pomáhať objavovať a rozvíjať schopnosti, talent a možnosti každého dieťaťa na základe partnerstva medzi učiteľom, žiakom a rodičmi.

Podľa zákona o vzdelávaní sa majú vytvoriť rôzne typy vzdelávacích inštitúcií. Pre nás by bolo najlepšie zriadiť formu lýcea, kde sa

kontinuálne od prvého ročníka primárneho vzdelávania pokračuje až po získanie maturitného vysvedčenia o ukončení stredoškolského štúdia, ktoré bude uznané nielen na Ukrajine, ale aj vo svete. Momentálne máme podľa novej koncepcie spracované modelové programy, učebné osnovy a plány, ktoré schválilo Ministerstvo školstva Ukrajiny. Pripravujeme učebnice pre menšiny v 5. a 6. ročníku. Podľa novej koncepcie sa učia povinne slovenský jazyk a aj literatúra. Všetko však musí byť v súlade so zákonom.

Cítíme podporu odboru školstva, mesta, mestského aj Zakarpatského odboru školstva. Spolupracujeme a rokujeme aj s Generálnym konzulátom SR v Užhorode, USŽZ aj MŠVVaŠ SR a veríme, že sa nám podarí stať sa lýceom, vyšším stupňom vzdelávania, na základe výnimočnosti aj dobrých výsledkov našej školy.

Erika FAJNOROVÁ

Špecializovaná všeobecnovzdelávacia škola s prehĺbeným vyučovaním slovenského jazyka č. 4 v Užhorode, Ukrajina/Slovensko

Mimoškolské aktivity a ich vplyv na ovládanie slovenčiny

Na základe skúseností z učiteľskej praxe v slovenských komunitách v Maďarsku, Rumunsku a v súčasnosti na Špeciálnej všeobecnovzdelávacej škole s prehĺbeným vyučovaním slovenského jazyka v Užhorode na Ukrajine, by som chcela upriamiť pozornosť na neintencionálne (mimovoľné) učenie sa slovenčiny prostredníctvom účasti v rôznych súťažiach a zverejňovaním tvorivej činnosti žiakov. Súťaže, ktorých sa deti môžu zúčastňovať, sú na medzinárodnej, celoštátnej, celoškolskej či triednej úrovni. Každé ocenenie môže aktivovať motiváciu učiť sa ešte viac. Stephen Hawking, britský teoretický fyzik, kozmológ, 1942 – 2018, povedal: „*Nech je život akokoľvek zlý, vždy jestvuje niečo, čo môžete robiť a dosiahnuť v tom úspech.*“

Heuristická metóda učenia sa, učenie objavovaním, ktorá má pôvod v zvolaní „Heuréka!“ –

„Našiel som to!“, vyslovenom gréckym učencom Archimedom zo Syrakúz. Potom, ako prišiel pri kúpaní vo vani na „Archimedov zákon“, utekajúc nahý po uliciach mesta kričal „Heuréka!“. Od tých čias sa používa tento výkrik na vyjadrenie radostného nadšenia nad vyriešením ťažkej úlohy. Tomáš Baťa, známy český podnikateľ (1876 – 1932), sa k téme učenia sa vyjadril takto: „*Len skúsenosťou prichádzame k vlastnému názoru na veci. A jedine tí, ktorí sa na veci pozerajú vlastnými*

očami, majú vyhliadky na úspech.“

Aj citát Pavla Jozefa Šafárika „*Život človeka sa skladá z troch tretín okamihov. V jednom (okamihu) cítiť, v druhom myslieť, v treťom konať je povolené človeku...*“ potvrdzuje súčasné teórie o ľahšom učení sa, ak je žiak emocionálne zaangažovaný.

Robert Kiyosaki, americký autor publikácií o financiách, investor (1947) vo svojich knihách (*O živote, O škole*) tvrdí, že „*Dobrý prospech v škole nikomu nezaručuje úspech v skutočnom živote.*“ Každý dospelý, aj keď nie je povoláním učiteľ, učí dieťa ako žiť svojím príkladom. Ak dieťa nenaučí dosahovať úspech vlastnou prácou, premýšľaním, pokusom a omylom, preukazuje mu tzv. „medvediu službu“. Tak ako medvedík, ktorý mal tak rád človeka, ktorý ho vychovával od malička, že keď po rokoch jeho pestúnovi sadla na hlavu mucha, okamžite ju zabil, aby neobťažovala „pána“. Ako dospelý medveď bez schopnosti úsudku nemohol vedieť, že svojmu pánovi tým spôsobí smrť. Aj keď chceme pre deti len to najlepšie, nie vždy je to pre ne naozaj „najlepšie“.

Albert Einstein sa o úspechu tiež vyjadril veľmi presne: „*Rúbanie dreva je také obľúbené preto, lebo pri tejto činnosti sa okamžite vidí úspech.*“ Ak to drevo narúbe dospelý za dieťa, deformuje jeho charakter a podporuje jeho túžbu po úspechu za každú cenu a bez námahy. „Pseudoúspech“ vždy časom vyjde najavo a môže pôsobiť deštruktívne. Viete si predstaviť v kmeňovom spoločenstve matku, ktorá sa v noci vydá na lov, nadržanom sa vráti s uloveným zvieratkom, zobudí syna, potrie ho krvou a potom zvolá všetkých príslušníkov kmeňa, aby im porozprávala o úspechu svojho syna. Nasledujúci samostatný „lov“ by syna mohol stáť život a ani jedna skutočne milujúca matka by to nedopustila.

Ako môžeme viesť deti k úspechu a nechať ich objaviť v sebe to najlepšie? Jedinou príležitosťou sú súťaže. Ak sa zdá, že pri výtvarnej súťaži nie je možné rozvíjať komunikáciu, myľte sa. Nové pojmy, rozhovory a tom, čo chceme namaľovať alebo sme namaľovali, pobyť na Slovensku, kde sa dieťa opäť stretáva so slovenčinou v praxi sú zároveň motiváciou. Súťaží máme toľko, že je šanca, aby si deti mohli vybrať, vyskúšať, v čom môžu byť úspešné.

Každá porota súťaže má neľahkú úlohu, lebo hodnotenie je vždy subjektívne. Ale aj keď niekto nevyhrá, už účasťou sa stáva bohatším o skúsenosť. Minulý rok sa ma žiačka, ktorá napísala svoju esej do súťaže **Prečo mám rád slovenčinu, prečo mám rád Slovensko** opýtala: „A čo keď niekto napíše lepšie ako ja?“ Odpovedala som jej, že ak to tak bude, sama uzná, že ten víťazný text je lepší napriek tomu, že aj ten jej, je výborný. Tak sa aj stalo. Víťazný text bol lepší, originálny, iný. Vzhľadom na situáciu sa na vyhodnotenie jubilejného 30. ročníka súťaže sa mohli prísť pozrieť do Nových Zámkov všetci súťažiaci z krajiny, kde je vojna. USZZ poskytol výnimočnú možnosť pre všetkých 6 účastníkov súťaže z Ukrajiny. Zúčastnili sme sa vyhodnotenia aj poznávacieho pobytu na Slovensku. Ďakujeme!

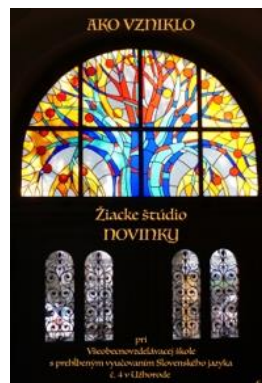
Výtvarnej súťaže **Slovensko, krajina v srdci Európy**, sme sa úspešne zúčastňovali už so žiakmi zo Slovenskej základnej školy v Gemelčičke v Rumunsku. Škola umeleckého priemyslu na Sklenárovej 7 v Bratislave a MŠ VVaŠ vyhlasuje na umelecké stvárnenie každý rok inú tému pre žiakov slovenských aj krajanských škôl. Techniky a spôsoby stvárnenia sú

štúdio NOVINKY©. Vzniklo spontánne. Prvé video sme posielali do súťaže **Slovensko, krajina v srdci Európy**. Bola to tímová práca a video malo názov **DIŠTANČNE SME INÍ**.

voliteľné. Účasť na vernisáži na Slovensku bola pre deti z Rumunska nezabudnuteľný zážitok. V minulom školskom roku sme sa so žiakmi z Ukrajiny úspešne zúčastnili súťaže na tému *Každý deň stretnúť človeka*, venovanej medziludským vzťahom v čase pandémie.

Vďaka tejto súťaži vzniklo aj **Žiacke**

Pokračovali sme krátkymi videami o dianí v škole, o významných udalostiach, osobnostiach. Štúdio sme založili v októbri 2021. Pripájam link na jedno z piatich videí. Veľmi pekne vidieť prácu učiteľky prvého stupňa Valérie Kizákovskej, ktorá vtedajších piatakov viedla k recitácii a naučila ich vystupovať na verejnosti. Úvod hovorili siedmačky a vstupnú básň siestak.

<https://www.facebook.com/Медіа-центр-СЗОШ-4-750066685070113/videos/до-річниці-від-дня-народження-видатного-словацького-поета-мілана-руфуса-учні-5-к/947267239227966/>

Prispeli sme aj do literárnej súťaže **Slovo**, ktoré organizuje vydavateľstvo Orbis Pictus Istropolitana Bratislava. V tomto školskom roku sme sa po prvýkrát zúčastnili aj súťaže **Literárny Lučenec**. Keďže výtvarnú a literárnu súťaž **Slovenské rozprávky z celého sveta** vyhlasuje MŠVVaŠ a naša Špeciálna všeobecnovzdelávacia škola s prehĺbeným vyučovaním slovenského jazyka v Užhorode na Ukrajine, je samozrejmé, že sa zúčastňujeme aj výtvarnej aj literárnej časti. Siedmakom sa zapáčilo vytvárať kolektívne rozprávky a po úspešnej rozprávke o hadej reštaurácii s nadšením píšeme rozprávkový príbeh podľa tohtoročnej témy, situovaný do budovy našej školy, postavenej v roku 1904. **MATICNÁ ESEJ** – je súťaž, organizovaná Maticou Slovenskou. Výsledky súťaže ešte nemáme. Recitačné súťaže (**ŠALIANSKY MAŤKO, ERŠOVANKY, SPIEVANKY, ZA BÁSEŇ KNIHU...**), spevácke súťaže

(CEZ NADLAK JE... v Nadlaku) a aj detské divadelné prehliadky **(DETI DEŤOM v Maďarsku)** dávajú deťom nielen priestor na rozvoj osobnosti, ale aj možnosť zdokonaľovať sa v jazyku. Žiaľ, kvôli pandémie sa mnohé súťaže museli odložiť alebo modifikovať.

Maľujeme Timravu je výtvarná súťaž, ktorú organizuje Políchno, rodná obec Boženy Slančíkovej Timravy a Dom Matice slovenskej v Lučenci. Naše žiačky získali za svoje práce na tému symboly Slovanov ako odmenu pobytu v rodisku spisovateľky. Prišli do Políchna práve v čase, keď sa v obci konalo zaujímavé podujatie **Rozlúčka s letom – ČÍTAME TIMRAVU 2021** a zapojili sa do verejného čítania z diela autorky. Článok o podujatí je v internetových novinách Slovákov v Maďarsku na OSLOVMA.HU: <http://www.oslovma.hu/index.php/sk/kultura/156-kultura2/1514-timrava>

V školskom roku 2021/22 sme zo súťažných príspevkov a novinových článkov pripravili časopis **Nové slnečnice**, v ktorom sme nadviazali na tradíciu z 21. školy, v ktorej vychádzal školský časopis Slnečnice. Počas dištančného vzdelávania sa po začiatku vojny zo žiačky 11. ročníka - Júlie Starčuk, vyprofilovala nádejná novinárka. Začala písať a pokračuje v písaní o svojich pocitoch od vypuknutia vojny, aj o udalostiach v škole, Užhorode, na Ukrajine a teraz už aj na Slovensku. Publikovanie jej umožnilo printové a online periodikum Ľudové noviny, týždenník Slovákov v Maďarsku.

Na príklade Júlie Starčuk, ktorá prestúpila do našej školy do siedmeho ročníka z Kyjeva, môžeme zdôrazniť to, že aj žiaci, ktorí nemajú slovenský pôvod, môžu byť prínosom pre slovenskú komunitu v zahraničí. Každý, kto sa učí a naučí slovenský jazyk, páči sa mu slovenská kultúra a je aktívny v diani pre Slovákov a slovenčinu, prispieva k udržaniu a rozvíjaniu kultúry nášho národa. Lebo nie iba ten je „náš“, kto to má rodovo dané a zapísané v dokladoch svojich predkov, ale každý, kto používa náš slovenský jazyk, učí sa ho, spolupracuje a váži si naše tradície a kultúru.

Na ilustráciu uvádzam dva z prvých Júliiných textov:

List z Užhorodu <http://www.luno.hu/index.php/aktuality/aktuality-deti-a-mladez/30249-list-z-u-horodu> Uverejnené 11. marec 2022

Zázraky: <http://www.luno.hu/index.php/aktuality/aktuality-publicistika/30408-zazraky> 20. máj 2022

Hodžov novinový článok je medzinárodná súťaž, ktorú vyhlasuje ZŠ s MŠ Milana Hodžu v Bratislave v spolupráci s Ústavom politických vied SAV a s vydavateľstvom VEDA v rámci Dní Milana Hodžu už 15 rokov. Zúčastňujú sa jej študenti vo veku od 13 – 16 rokov zo Slovenska aj zo zahraničia. Za pätnásť ročníkov súťaže sa v zborníkoch z najlepších prác uchovali názory mladej generácia a tým aj ich rodinného zázemia.

Z esejí na vybrané témy sa podľa Etely Hessovej, riaditeľky školy M. Hodžu v Bratislave, ktorá starostlivo vyberala témy jednotlivých ročníkov súťaže pred odovzdaním štafety

kolegom, by sa dal urobiť zaujímavý sociologický výskum. Posúďte sami, zverejňujem niektoré témy a mottá predchádzajúcich ročníkov súťaže:

2009 Ako sa v človeku rodí sloboda

„Sloboda je vnútorná kategória a jej skutočná miera nespočíva ani tak v možnosti vynadať komukoľvek na námestí, ako skôr v schopnosti vynadať sebe za akýkoľvek pokus ujsť pred vlastným svedomím.“ **Milan Rúfus**

Rok 2011 Ako sa v človeku nestráca človek

„Človeče, ostaň človekom, bráň sa, aby sa z teba nestal stroj na ničenie, na zabíjanie ľudí, alebo krvilačné zviera. Chráň si city, na druhého sa dívaj ako na seba, ver, že žiješ v druhých ľuďoch, v ich milióntych podobách, v rôznych vekových skupinách, s bielou, čiernou, žltou, červenou farbou pleti. Ak budeš ľudským človekom, budeš človekom bohatým, človekom moderným, človekom budúcnosti.“ **Ladislav Ťažký**

Rok 2012 Ako môže dať človek svojmu životu zmysel

„Deti moje, neprišli sme na zem len tak na špacír, ale preto, aby sme po sebe zanechali stopu a dali svojej existencii zmysel. Posúvať veci dopredu. Ja nie som konštruktér, neviem stavať domy, katedrály, ani vymeniť žiarovku, ale robím to, čo mi káže moje vnútro. Robím kumšt, ktorý bude žiť ďalej v rodine a v krajine, ktorú mám neskonale rád.“ **Ján Berky Mrenica st.**

15.ročník 2022: Ako nás neviditeľné putá spájajú s domovom

"Prečo sa vlastne ľudia z cudziny radi vracajú? ...Nielen preto, že sa chcú vrátiť do svojej vlasti, rodného kraja, ale hlavne preto, že cudzou rečou sa nedá povedať to, čo sa dá povedať v rodnej reči." **Jozef Mistrík**

Zúčastňovali sme sa tejto súťaže úspešne s deťmi zo slovenskej komunity v Gemelčičke v Rumunsku a pokračujeme úspešne aj so žiakmi z Užhorodu od roku 2020. Čestné uznanie v roku 2022 získali traja žiaci, desiatačka Zoryana Bajrak a ôsmačky Annamaria Liška a Daniela Sirak. V septembri 2022 prišla do Kultúrneho centra MS v Užhorode Eleonóra Petrovičová, členka poroty súťaže Hodžov novinový článok a odovzdala výhercom ocenenia nielen za rok 2022, ale aj za rok 2021: Oľge Lesko, Ivanovi Kryvkovi, Vladislavovi Hardtnerovi, Aline Kudriavceve.

Na ilustráciu zverejňujem súťažný text z roku 2022. Ako nás neviditeľné putá spájajú s domovom? Daniela Sirak, žiačka 8. ročníka píše: *Na Ukrajine je vojna. Ľudia, ktorí kvôli tomu odišli z Ukrajiny, pociťujú veľkú túžbu po domove. Chcú byť doma so svojimi príbuznými, lebo tam je ich domov. Preto v cudzine obnovujú tradície svojej domoviny, lebo sa chcú cítiť ako doma. Takto ich s domovom spája neviditeľná niť. Kdekoľvek na svete by sme boli, vždy budeme cudzincami. Nebudeme doma. Iba doma naozaj žijeme a je nám ľahšie. Je lepšie vyjadriť svoje pocity vo svojom rodnom jazyku ako v cudzom. Preto je ľuďom, ktorí*

boli nútení opustiť Ukrajinu, teraz veľmi ťažko... Ale treba žiť. Kým žijú ľudia, bude žiť aj krajina. Naš domov nás robí skutočnými, takými, akí sme. A ak aj niekedy zabudneme na svoj domov, srdce nikdy nezabudne.

Okrem medzinárodných súťaží sme v spolupráci s **Občianskym združením ZHODA** z Bratislavy realizovali školské súťaže - **Olympiádu zo slovenského jazyka 2021**, ako medzi ročníkovú súťaž, **Konferencie MODERNÁ ŠKOLA©, ŠKOLA BUDÚCNOSTI©**, projekty - **JARNÉ, ZIMNÉ, JESENNÉ TRADÍCIE** – spracovanie tunajších zvykov, reálií, ku ktorým sa inšpiráciou stali súťaže Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku. Počas on-line vzdelávania som so žiakmi piatej triedy realizovala projekt **NÁVŠTEVA Z VESMÍRU©**, o ktorom som písala do časopisu Slovenčinár 2022. Odmenu dostal každý žiak, ktorý vypracoval projekt. Modré tričká si po skončení pandémie vlastnoručne vymaľovali s motívmi z vesmíru farbami na textil.

Počas prvých mesiacov vojny Občianske združenie **ZHODA** vyhlásilo súťaž na tému **ZÁZRAKY**, kde sa žiaci mohli prezentovať vlastnou tvorbou literárnou: próza, báseň, esej, výtvarnou: fotografia, výtvarné dielo. Odmenou bola účasť v Letnej škole žurnalistiky FIJET 2022 na Slovensku, ktorej projekt aj realizáciu v meste Lučenec som napísala a realizovala v spolupráci s Občianskym združením ZHODA, neuvážene v spolupráci s FIJET SLOVAKIA, ktorý bol poberateľom mimoriadnej dotácie od USZZ.

Úspech nás motivuje, posúva na tú „našu“ cestu. Spomínam si, ako dnešná novinárka a fotografka v Maďarsku – vtedy piatačka *Andrejka Kiššová* z Irminčoku, žiačka Slovenskej základnej školy v Sarvaši, vyhrala v roku 2003 v súťaži *Prečo mám rád slovenčinu, prečo mám rád Slovensko* a bola si v Nových Zámkoch pre ocenenie. Vtedy sme sa stretli aj s deťmi a učiteľmi z Chorvátska a povzdychli sme si, že by bolo výborné, keby sa deti z krajanských komunít mohli pri tejto príležitosti zoznámiť, spoznať sa, spoznávať Slovensko. Vďaka USZZ sa to stalo skutočnosťou a ocenené deti z krajanských komunít sa stretávajú na vyhodnotení súťaže a zúčastňujú sa aj poznávacieho pobytu na Slovensku. Je to vynikajúca motivácia a príležitosť zdokonaľovať sa v slovenskom jazyku.

Z tej istej školy si pre ocenenie do Nových Zámkov prišiel aj *Juraj Rágyanszký*, ktorý sa ako žiak ZŠ a neskôr aj SŠ v Sarvaši zapájal do spomínanej súťaže, aj do súťaží Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku (VUSM). Vedecké spracovávanie minulosti a jazykoveda sa na neho „prilepili“ a pokračoval v štúdiu slovenčiny na ELTE v Budapešti a dnes pracuje na slovenskej „roli“ v hlavnom meste Maďarska.

V rozhovore so Samuelom J. Woolfom v Berlíne v lete 1929 Albert Einstein povedal: „Úspech v živote? To je vlastne rovnica. $A = X + Y + Z$. Ak je A úspechom v živote, tak $A = x + y + z$. Práca je x , zábava je y a z je držať zavreté ústa.“

Učiteľ je ten, kto dieťa vedie, kto môže objaviť a podporiť talent dieťaťa a ukazuje mu cestu k úspechu. Vedie ho, ale nechá ho objavovať svoje schopnosti a prejavíť sa tvorivo, samostatne, usilovne a tak, aby sa práca stala zábavou a radosťou. Veľmi pekný obrázok o ceste k úspechu nakreslila

Sofia Mykyta, ktorá ako žiačka 8. ročníka získala ocenenie vo výtvarnej súťaži Slovensko, krajina v srdci Európy 2022. Postava, ktorá ide hore po rebríku má pomocníkov, ktorí jej uľahčujú výstup a vkladajú nové priečky, aby dobre napredovala, ale má aj neprajníkov, ktorí jej tie priečky spod nôh vyťahujú. Výstižne sa o tom vyjadrila Marilyn Monroe: „Ak ste úspešný, mnohí ľudia vás kvôli tomu nenávidia. Priala by som si, aby to tak nebolo. Bolo by skvelé užívať si úspech a nevidieť závisť v očiach ľudí okolo vás.“

Práve pri uvedomovaní si súvislostí v živote je namieste ešte jeden odkaz Ladislava Ťažkého, ktorého citát bol mottom súťaže Hodžov novinový článok: „Kým som žil v rodnej dedinke Komov, patriacej do obce Čierny Balog, nebol som len synom Antona a Amálie, ale syn celej dediny. Ak som robil hanbu, tak ma za to kárala celá dedina, ak som urobil niečo krásne, chválila a pýšila sa so mnou zasa celá dedina. Ak som si zaťal sekerou do nohy alebo sa prevrhol s fúrou sena, ten, kto prišiel ku mne najskôr, ten ma zaviedol k doktorovi alebo mi pomohol prevrátený voz postaviť na kolesá a ak bolo treba, pripriahnuť svoje kone, voly a dotiahol ma na cestu.“

Čím to bude, že sa tie dobré dedinské zvyky stratili? Milan Rúfus svojím jasnozrivým poznaním blížiaceho sa odlúčenia vo svete napísal: „Zostaň nami, pane, lebo sa pripozdieva...“ Zlatica Havlíková, riaditeľka bývalého Domu zahraničných stykov pri MŠ SR, hovorievala vysielaným učiteľom zo Slovenska: „Ste ako vo výkladnej skrini. Podľa vás budú posudzovať všetkých Slovákov a Slovensko.“ Vieme, že Slovákov si v celom svete vážia a obdivujú ich pre ich pracovitosť a všestrannú šikovnosť, mierumilovnosť, nezlomnosť, prispôsobivosť a húževnatosť, odvahu a tvorivosť. Akú úlohou, ktorá čaká nielen nás, profesionálnych učiteľov, ale nás všetkých, máme? Na túto otázku si každý musí zodpovedať sám.

Zdroj citátov: <https://citaty-slavných.sk/citaty-o-uspechu/>

Kresba: Katarína Pakanyčová

Ilustračné foto k textu a fotografie výtvarných prác žiakov: Erika FAjnorová

Monika NECPALOVÁ

Divadelná umelkyňa a divadelná
pedagogička, Slovensko/Srbsko

Súčasný trendy na hraniciach kultúry a vzdelávania ako nástroje prepájania komúnít

Príspevok prináša pohľad na význam súčasnej profesionálnej slovenskej umeleckej tvorby v zahraničí s potenciálom prepájania komúnít a s možnosťou profesionálnej sebarealizácie zástupcov novej slovenskej diaspóry ako ambasádorov slovenskej kultúry v multikultúrnom prostredí. Konferenčný príspevok obsahuje príklad dobrej praxe v oblasti social community theatre. Približuje tvorbu inscenácie *Cogito ergo sum*, na ktorej participovali mladí slovenskí profesionálni umelci žijúci v Srbsku. Dielo je príkladom integrácie majoritného zahraničného obyvateľstva do slovenského umeleckého diela vytvoreného v zahraničí.

Nové neznamená menejcenné

Kvalitné umelecké diela so sociálnym a edukatívnym presahom by mali spadať pod súčasnú tvorbu kultúrnych hodnôt. Tvorba nových diel môže priniesť veľké benefity pri aktívnom zapájaní novej slovenskej diaspóry do kultúrno-spoločenského života v danej krajine a zároveň môže viesť k vzájomnému porozumeniu a prepájaniu majoritných i minoritných komúnít, so zachovávaním a prezentovaním slovenskej kultúry širšej verejnosti. Naplňajú sa tak viaceré body novej štátnej politiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí.

Súčasná umelecká tvorba a kultúrna činnosť generácie Slovákov - profesionálnych umelcov, ktorí odchádzajú zo Slovenska v posledných desaťročiach, dosahuje často veľmi solídnu a občas dokonca nadpriemernú kvalitu. Kultúra je postavená aj na zachovávaní tradícií, aj na súčasnej tvorbe, ktorá má potenciál reflektovať súčasné problémy Slovákov žijúcich v zahraničí, vytvárať most medzi minulosťou a súčasnosťou, dávať príležitosti novej vlne Slovákov v zahraničí, a prepájať týchto Slovákov s majoritným obyvateľstvom alebo inými národnosťami.

Genius loci

Genius loci. Mágia miesta. To je čosi, čo poskytuje umelcom novej slovenskej diaspóry v súčasnosti na konkrétnom vybranom mieste príležitosť:

- a) vyjadrovať sa cez slovenskú identitu a v slovenskom jazyku
- b) nadviazať spojenie s pôvodnou slovenskou komunitou
- c) nadväzovať vzťahy s majoritnou spoločnosťou
- d) integrovať sa v majoritnej spoločnosti
- e) nadväzovať vzťahy s prisťahovalcami iných národností

Čo prináša kultúrna spolupráca a umelecká spolupráca novej vlny slovenských umeleckých aktérov v zahraničí?

- a) Slováci prezentujú svoj jazyk a kultúru majoritnému obyvateľstvu
- b) slovenské myslenie a umelecké cítenie sa stáva súčasťou medzinárodného diela
- c) slovenská kultúra a jazyk sa prezentujú iným národnostiam v cudzom štáte
- d) Slováci sa stávajú súčasťou majoritnej komunity
- e) vzbudzuje sa záujem o Slovákov na úrovni kultúrnych inštitúcií a orgánov v danom štáte
- f) diela majú šancu prezentovať sa alebo byť profitabilné v štáte, kde vznikli, v štátoch iných menších a na Slovensku

Benefity súčasnej slovenskej tvorby v zahraničí

Podpora slovenských profesionálnych umelcov žijúcich a pôsobiacich v zahraničí, ktorí chcú tvoriť diela v slovenčine, alebo pre slovenskú diaspóru v zahraničí, je viac ako vítaná a žiaduca a má veľkú pridanú hodnotu pri prezentácii Slovenska v zahraničí. Z hľadiska kultúry a vzdelávania slovenskej obce v zahraničí je súčasná tvorba rozhodujúca. So súčasnou tvorbou dospelých profesionálnych umelcov totiž rastú aj súčasné deti, žijú súčasná mladá i stredná generácia.

V záujme takejto tvorby je aj prepájanie so staršou generáciou. Netreba zabúdať, že mnohé súčasné projekty vo svetovom meradle a kultúrne politiky majú sociálne a integračné presahy. Kultúrne politiky stavajú aj na programoch medzigeneračných. Čoraz viac sa objavujú v tvorbe aj pokusy byť inkluzívny. Zásady tolerancie musí už spĺňať každé kvalitné dielo. Diela prepájajú rodiny, v ktorých sú partneri z rôznych štátov; prepájajú študentov z viacerých štátov; dokážu možno prepojiť aj súčasnú novú slovenskú diaspóru so Slovákami, ktorí sa prisťahovali na nové územia pred niekoľkými desaťročiami či storočiami.

Rovnako je však potrebné priznať vysokú hodnotu slovenským profesionálnym umelcom, ktorí iniciujú projekty, kde sú ochotní a schopní zapájať iné národy a zahraničných alebo iných menšinových tvorcov. Zároveň je benefitom týchto projektov, že sa oveľa ľahšie sprístupňujú majoritnému alebo multinacionálnemu auditóriu. Okrem šírenia kultúrnych hodnôt, prezentujú sa v týchto projektoch aj dobré vlastnosti Slovákov, a to schopnosť spolupráce, dobrosrdečnosť a adaptabilnosť. To pravdaže bez toho, aby sa do pozadia dostala nápaditosť a originalita Slovákov v týchto projektoch. Takéto umelecké diela majú zároveň sociálno-kultúrny rozmer. Sú často tým, čo na komunitnej úrovni dokáže hrať v dobrom slova zmysle na dve strany.

Ambasádori dobrého mena

Väčšina mladej a strednej generácie Slovákov, ktorí odchádzajú do zahraničia, alebo tam vyrastajú, študujú či aktuálne pracujú, má vo veľkom meradle cieľ adaptovať sa v komunite, kde pôsobí. Na druhej strane, komunita ich pôsobiska, je inojazyčná, inokultúrna - spolužiaci, partneri, kolegovia majú úplne iné zázemie, čo sa týka identity, preto spolupracovať či priateľiť sa s niekým, kto je zo Slovenska, môže byť pre domáce obyvateľstvo veľmi zaujímavé. Vzájomne sa tak odovzdávajú poznatky a skúsenosti medzi rôznymi národmi a národnosťami, prehľbuje sa úcta medzi kultúrami, rozširuje sa vzdelanostná úroveň na oboch stranách. Vzniká medzinárodná komunita, v ktorej slovenský prvok si udržiava svoje silné postavenie, buduje si úctu a má snahu zároveň si zachovávať svoju slovenskosť.

Spomenutý prístup má potenciál umožniť takémuto Slovákovu novej vlny balansovať medzi svojou slovenskou príslušnosťou a novým miestom pôsobenia v aktuálnom životnom okamihu. Takýto človek sa v najlepšom slova zmysle môže stať ambasádorom Slovenska v zahraničí. Slovenskí profesionálni umelci, kultúrni manažéri, producenti, ktorí žijú alebo pracujú v zahraničí, majú už od začiatku veľmi dobré vyhliadky na tvorbu medzinárodných diel, v ktorých sa objaví slovenský prvok.

Slovenský talent - žiadaná značka v zahraničí

Vývoj sa zastaviť nedá. Ako zo slovenského jazyka, slovenskej kultúry, slovenských zručností spraviť v zahraničí žiadanú značku? A kto to môže urobiť v súčasnosti? Nové inovatívne nástroje umeleckých diel a kultúrnych programov sú výzvou pre profesionálnych umelcov a tvorcov. Patria k nim napríklad umelci performatívnych umení, kurátori, hudobníci, výtvarní umelci, majstri nových médií, filmoví umelci, kultúrni manažéri, pedagógovia umeleckých disciplín, realizátori medzi sektorových projektov, znalci tradičnej kultúry, médií. To všetko a oveľa viac v presahu k formálnemu a neformálnemu vzdelávaniu sociálnej sféry, zdravému spôsobu života, udržateľnému životnému štýlu, úžitkovému umeniu, rôznym druhom priemyslu, má v súčasnej dobe obrovskú šancu na úspech. Všetky tieto presahy majú neuveriteľný význam pre spoločnosť, komunitu (v ktorej sú aj Slováci). Smerujú k mierumilovnému, inteligentnému spolunažívaniu a sebarealizácii každého jednotlivca v spoločnosti, za súčasného zachovávanía a slobodného prezentovania svojej vlastnej identity.

Komunitné diela

Príkladom komunitného diela je dielo, na ktorom sme pracovali v zahraničí, v Srbsku. Majoritné (ale mohlo to byť aj ktorékoľvek iné obyvateľstvo inej národnosti) nebolo v pozícii niekoho, kto sa prišiel pozrieť na výsledok a zatlieskať. Pozícia bola presne opačná. Naša iniciatíva rozpracovala tvorivú on-line aj off-line platformu, v ktorej sa stretli mladí ľudia, umelci, z troch rôznych "dimenzií" - Slovenka, ktorá prišla zo Slovenska a aktuálne v Srbsku pôsobí, pôvodní Slováci, ktorí sú tradičnou veľkou komunitou a uznávanou menšinou v Srbsku, srbské majoritné obyvateľstvo. Títo ľudia boli zapojení do tvorby diela podľa nových inovatívnych spôsobov tvorby performatívnych diel s komunitným presahom. Podarilo sa nám prepojiť tri rôzne skupiny, ktoré by za bežných okolností fungovali ako samostatné jednotky.

Benefity spolupráce pre komunitný rozvoj by sme napočítavali dlho. Pre prezentáciu slovenskej kultúry a Slovenska v zahraničí to malo veľký význam. Pre spoznávanie domácich komunít (slovenskej i srbskej v rámci celého Srbska - nie Vojvodiny) to tak isto malo nezanedbateľný prínos. Táto skupina tvorcov pracovala najmenej v troch jazykoch - slovenčine, srbčine, miestami pri potrebe objasnenia v angličtine, no predovšetkým v jazyku divadla. Pre koho je takéto dielo určené po vytvorení? Pre medzigeneračné spektrum. Výsledkom je komunitný rozvoj na mieste, kde je viac národností, ktoré spolupracujú aj na scéne. Dielo je autorským príkladom participatívnych foriem divadla, ktoré má obrovské sociálne dosahy, pričom napĺňa vysoké umelecké štandardy. S hrdosťou môžem povedať, že lepší tím ako medzinárodný, som si pre tvorbu diela Cogito ergo sum nemohla ani vybrať.

Dôkazom je dosah

Hodí sa poukázať na to, že nové formy umenia a kultúry iniciované a rozvíjané slovenskými odborníkmi, praktickými výskumníkmi, umeleckými experimentátormi v oblasti umeleckej

tvorby a súčasnej kultúry, pričom títo neraz patria k novej vlne slovenskej migrácie, majú dosah nielen v oblasti performatívnych umení, ale aj v literatúre, hudbe, múzejníctve a iných umeleckých či spoločenských sférach. Nové formy umenia sú realizované rovnako v on-line ako aj off-line priestore, s oboma dokážu kvalitne a zaujímavo pracovať.

Tieto formy umenia dokážu prepájať Slovákov, novú slovenskú diaspóru, pôvodnú diaspóru a ostatné obyvateľstvo. Vďaka novým formám slovenského umenia v zahraničí dokážeme pracovať na tom, aby sa každý cítil v spoločnosti rovnocenne. Rovnako týmito formami umenia možno veľmi dobre vzdelávať (o Slovensku či po slovensky; Slovákov aj neSlovákov).

Tvorba súčasných umeleckých diel zo slovenskej iniciatívy alebo so slovenským zastúpením v zahraničí predstavuje významnú činnosť v prezentácii Slovenskej republiky mimo "domoviny". Smeruje k napĺňaniu aktuálnych potrieb novej slovenskej diaspóry v zahraničí za súčasného udržania a podporenia slovenskej identity a formovania národnej hrdosti za hranicami Slovenskej republiky.

Zuzana PAVELCOVÁ

Krajanské múzeum Matice slovenskej

Krajanská problematika a Matica slovenská v súčasnosti

Vážené krajanky, milí krajanovia,

na ostatných Stálych konferenciách Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí som sa zaoberala kompetenciami a činnosťou MS v oblasti krajanskej problematiky. Základnou úlohou Matice je plniť Zákon o Matici slovenskej č. 68/1997 a Stanovy MS, ktoré presne určujú a vymedzujú oblasť matičného pôsobenia na úrovni spolupráce so Slováckmi žijúcimi v zahraničí. I napriek tomu, že činnosť MS je primárne orientovaná na podporu aktivít matičných subjektov na území Slovenska, naďalej v nej systematicky funguje ústredného pracovisko pre styk a spoluprácu so zahraničnými Slováckmi, Krajanské múzeum, a lokálne sa celoročne realizujú spolupráce na úrovniach D MS, MO MS, ZO MS, VO MS.

Krajanské múzeum MS naplňa svoje pôsobenie na troch základných úrovniach – styky, veda a dokumentácia. Nebudem azda vymenovávať projekty, ktoré sú krajanom dlhodobo známe, ale zmienim sa o nich aspoň okrajovo. V oblasti vedy KM každoročne pripravuje vedeckú ročenku Slováci v zahraničí, pripravuje vedecké semináre na svojej pôde (venované prevažne jubilujúcim krajanským osobnostiam a historickým udalostiam), pripravuje príspevky pre krajanské konferencie a spolupracuje pri natáčaní historických matičných dokumentov. V oblasti dokumentácie neustále spracováva krajanské fondy, informuje o nich krajanov prostredníctvom krajanských periodík, konferencií a odborných fór a pripravuje z nich putovné výstavy. Styky a spoluprácu s krajanmi realizuje najmä plnením záverov Rady pre Slovákov žijúcich v zahraničí pri MS, vzájomnými návštevami podujatí, obojstranným informovaním a propagáciou matičných tém cez všetky matičné a krajanské médiá, príležitostnými projektmi (výmena folklórnych telies, prezenčné podujatia, prednáškové podujatia, výstavné projekty, osadzovanie búst a pamätných tabúl, zbierky kníh, CD, DVD, podpora škôl knižnou produkciou z Vydavateľstva MS a iné).

Matica slovenská sa snaží pracovať obojsmerne – a to podporovať krajanov v domovských teritóriách a zároveň dostávať krajanskú problematiku prostredníctvom svojich ústredných a lokálnych pracovísk na Slovensko. Tvorba, ktorou sa aktuálne Matica prezentuje je širokospektrálne použiteľná. Významný prínos majú pravidelne pripravované historické filmy (voľne dostupné na youtube – TV Matica). Za ostatný čas sme pripravili množstvo videí (o prvom predsedovi MS, Štefanovi Moysesovi, o dramatikovi Ivanovi Stodolovi, o slovenskom Sokratovi Adamovi Františkovi Kollárovi, o autorovi textu Martinskej deklarácie Samuelovi Zochovi, o Viedenskej arbitráži, o Š. B. Romanovi, o Ceste slovenskou Amerikou v rokoch 1935 a 1936, P. J. Šafárikovi a mnoho ďalších). V našej réžii (naši mladí

matičiari ako herci, v kostýmoch z našej Šatnice, s vlastným scenárom a výrobou) sme predstavili aj celovečerný film o M. R. Štefánikovi.

Matica slovenská pravidelne pripravuje putovné výstavy. V roku 2022 to bola nová výstava venovaná generácii štúrovcov a výstava k významným matičným, osobnostiam. Všetky výstavy sú vyhotovené tak, aby sa zmestili do osobného auta a radi ich krajanom zapožičiame. Vieme ich distribuovať v rámci Slovenka takmer kdekoľvek, kde si ich môžete zapožičať a vystaviť u Vás.

Pre krajanov sú otvorené aj naše periodiká – radi uverejníme články v SNN, v Slovenských pohľadoch, Hlase Matice, v Historickom zborníku, Kultúre slova, Slovákoch v zahraničí alebo v novom periodiku Slovenský obzor – v odbornom a kultúrno-spoločenskom periodiku, ktoré je zamerané aj na reflexie krajanského diania.

Vašu pozornosť upriamujem aj na Vydavateľstvo MS, ktoré produkuje množstvo kvalitných kníh, ktoré sú vhodné nielen do rozličných súťaží, ale i do škôl, knižníc či ako dar jednotlivcom. Naše vydavateľstvo má najlacnejšie knihy na Slovensku, v akciách sa dajú zakúpiť už od 1 centa. Knihy rozvážame grátis v rámci celého Slovenska, do zahraničia vieme zaslať platený balík.

Matica slovenská je pripravená krajanom pomáhať, spolupracovať na najrozličnejších projektoch a rozvíjať formy spolupráce. Budeme veľmi radi, ak sa na nás kedykoľvek obrátite.

Elena CENGELOVÁ CARINA

Združenie Krajanov a Priateľov Slovenska
v Miláne

Vážení účastníci Stálej Konferencie Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí 2022.

Keďže sa mi v tomto roku nepodarilo zúčastniť na tomto významnom podujatí, na ktorom som ja osobne, alebo niekto z našich členov, nikdy nechýbali, vždy sa aktívne zúčastňovali a reprezentovali našu asociáciu, Združenie Krajanov a Priateľov Slovenska v Miláne, (tentoraz to nebolo možné), prijmite od nás z Milána aspoň srdečný krajanový pozdrav a pranie, aby Stála Konferencia bola naozaj úspešná.

Združenie Krajanov a Priateľov Slovenska v Miláne (ZKPS), „*Associazione dei Connazionali e degli amici della Slovacchia*“ je prvou samostatnou legálne registrovanou asociáciou Slovákov na území Talianska. Vznikla po rozdelení bývalého Československa a bola založená ustanovujúcim zasadnutím dňa 26. februára 1994 v priestoroch bývalého Generálneho Slovenského Konzulátu v Miláne na Via Morgagni 20 a oficiálne registrovaná na Štátnom notárstve v Miláne, Via G.Murat 76.

Napriek tomu, že sme prvou, legálne registrovanou Slovenskou asociáciou na území Talianska, možno zo skromnosti, sme sa nikdy nemohli porovnávať s početnými a finančne dobre zabezpečenými komunitami v iných štátoch. Neskôr prechádzajúc rôznymi etapami, finančnými problémami, ako aj organizačnými zmenami, nemohli sme sa pochváliť s takým množstvom akcií, aké organizovali iné slovenské komunity v zahraničí.

Cieľom a hlavnou náplňou asociácie ZKPS je organizovanie kultúrno–spoločenských akcií zameraných na udržiavanie a rozvíjanie slovenského národného povedomia v zahraničí, na poznávanie slovenských kultúrnych i náboženských tradícií, rozširovanie znalosti slovenského jazyka a literatúry, folklóru, národných a historických poznatkov, ale taktiež aj na zviditeľnenie a pozitívnu reprezentáciu Slovenska. Asociácia ZKPS je apolitickou a nelukratívnou organizáciou, existuje jedine vďaka obetavej práci jej členov, ktorí prevádzajú akúkoľvek činnosť úplne zdarma.

Po roku 2018 nastal krízový stav, mnoho členov nezaplatilo členské príspevky, zvýšili sa náklady na prenájmanie miestností pre naše stretnutia, niektorí z pôvodných členov sa vrátili definitívne na Slovensko, osem našich členov zomrelo, včítane MUDr. Káčeríka, bývalého predsedu a ZKPS a ocitli sme sa pred ťažkým rozhodnutím: existovať naďalej, alebo zmeniť a zjednodušiť našu formu organizácie a pôsobenia.

Tak sa aj stalo a po roku 2018 sa naše združenie zmenilo na **Inter-kulturálnu organizáciu**, ktorá pracuje na báze webovej komunikácie on-line, čím sa ušetrí mnoho papierovej práce a vzájomná komunikácia je rýchla a finančne nenáročná. Touto formou sme obnovili aj vydávanie nášho semestrálneho, slovensko-talianskeho časopisu „*Slovenské ozveny*“– „*Echi di vita*“ on-line (v dvoch rečiach) a stali sme sa intermediačnou zložkou medzi oficiálnymi zástupcami Slovenska v Taliansku, Veľvyslanectvom, Slovenským Inštitútom v Ríme a Honorárnymi konzulátmi v Taliansku a samozrejme všetkými inými asociáciami, ktoré sú s nami v priateľskom vzťahu. Dnes je naším cieľom komunikovať nielen s krajanmi, ale aj s miestnymi obyvateľmi a kultúrnymi inštitúciami a prehlbovať ich znalosti a informácie

o našej rodnej krajine. V databáze máme asi viac ako 380 kontaktov.

Momentálne prebieha 2° ročník Medzinárodnej Výtvarnej súťaže pre deti s tematikou **“Mier vo svete”**.

Prijmite teda ešte raz náš krajanský pozdrav a budeme vďační, ak sa dozvieme podrobnejšie o výsledkoch Stálej Konferencie.

Info: zkps.mi@gmail.com

FB: [Zkps Milano | Facebook](#)

ZHRNUTIE ZÁVEROV STÁLEJ KONFERENCIE SLOVENSKÁ REPUBLIKA A SLOVÁCI ŽIJÚCI V ZAHRANIČÍ 2022

Milan Ján Pilip

predseda ÚSŽZ

Denis Palutka

predseda Medzirezortnej komisie pre prípravu Vykonávacieho plánu Koncepcie štátnej politiky SR vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí

Účastníci konferencie boli vyzvaní, aby popri svojich príspevkoch navrhli svoje konkrétne odporúčania, ktoré by sa mali stať súčasťou akčného plánu. Ďalšie podklady pre akčný plán boli vygenerované priamo z príspevkov účastníkov. Vzhľadom na široký záber podnetov boli všetky zozbierané námety roztriedené podľa spôsobu ich ďalšieho riešenia. V prvom rade to boli také, ktoré boli priamo implementované do Akčného plánu, ktorý má všeobecný charakter a je určený pre celú štátnu správu. Podnety týkajúce sa jednotlivých krajín budú podkladom pre spracovanie akčného plánu II, ktorý stanoví priority pre jednotlivé krajanské komunity v krajinách vzhľadom na ich špecifiká. Ostatné podnety budú riešené v rámci bežnej agendy úradu a/alebo jeho komunikácie s príslušnými orgánmi štátnej správy.

Zoznam účastníkov

Česko

BÁRDOŠ Andrej Dan, Obec Slovákov v Českej republike
BILÁ Ivana, Limbora
ČOPOVÁ Denisa, Pražská kaviareň
FABIŠIK Vlastimil, Folklórny súbor Púčik
JANECHOVÁ Daniela,
KRAUS Bohdan, Spoločnosť M.R.Štefánika
KUČEROVÁ Viera, BONA FIDE
MIŇO Jaroslav, Etnica
NOSKOVÁ Helena,
PROBST Andrej, Pražská kaviareň
SAMKOVÁ Zdena,
SKALSKÝ Vladimír, Svetové združenie Slovákov v zahraničí
VOKUŠOVÁ Nad'a, Slovensko-český klub

Čierna Hora

SPEVÁK Michal ml., Čiernohorsko-slovenské priateľstvo

Francúzsko

MANÁKOVÁ Edita, Spolok francúzsko-slovenského priateľstva

Chorvátsko

BAKSA Branka, Zväz Slovákov v Chorvátsku
KNAPČEK Alexander, Zväz Slovákov v Chorvátsku
KRALJ VUKŠIĆ Sandra, Slovenské kultúrne centrum Našice
VAVRA Mirko, Zväz Slovákov v Chorvátsku

Kanada

LINDER Vladimír, Slovak Heritage Live

Maďarsko

BENCŠÍK Ján, Spolok segedínskych Slovákov
DEMJÉNOVÁ Marta, Slovenská samospráva v Mlynkoch
HOLLEROVÁ RAČKOVÁ Alžbeta, Celoštátna slovenská samospráva v Maďarsku
HORVÁTH Endre, Celoštátna slovenská samospráva v Maďarsku
KIRÁLY Katarína, Ústav kultúry Slovákov v Maďarsku
KUCZIKOVÁ Júlia, Maďarsko slovenská dvojazyčná národnostná škola a internát v Novom Meste pod Šiatrom
MACHAJ Ján,
SZABÓOVA Orsolya, Celoštátna slovenská samospráva v Maďarsku

Nemecko

BUCHOVÁ Jarmila, Slovensko-nemecký kultúrny klub v Mníchove
HORCH Viera, Slovensko-nemecký kultúrny klub v Mníchove

Poľsko

MOLITORIS Ľudomír, Spolok Slovákov v Poľsku
MOLITORIS MAJERNÍKOVÁ Milica, Spolok Slovákov v Poľsku

Rakúsko

MLYNAR Vladimír, Rakúsko-slovenský kultúrny spolok a SOVA
KONRAD Ingrid, Rakúsko-slovenský kultúrny spolok

Rumunsko

HLÁŠNIK Pavel, Demokratický zväz Slovákov a Čechov v Rumunsku
MERKA Adrian Miroslav, Demokratický zväz Slovákov a Čechov v Rumunsku
MIHALET Jarka, Demokratický zväz Slovákov a Čechov v Rumunsku

SHAFER Miroslav, Demokratický zväz Slovákov a Čechov v Rumunsku

Slovensko

BALÁŽ Claude, Nadácia Národný pamätník slovenského vyst'ahovalectva

BEREGHÁZYOVÁ Gabriela, Slovak Global Network

DRUGOVÁ Zuzana, Metodické centrum UMB v B.Bystrici

FAJNOROVÁ Erika, Špecializovaná všeobecnovzdelávacia škola s prehĺbeným vyučovaním slovenského jazyka č. 4 v Užhorode,

IHNÁTOVÁ Iveta, Slovak Global Network

KIŠŠOVÁ Gabriela, Medzinárodná organizácia pre migráciu IOM

KOVÁČOVÁ ŠVECOVÁ Zuzana, Univerzita Mateja Bella v B.Bystrici

NECPALOVÁ Monika, divadelný pedagóg

PALOVÍČ Zuzana, Slovak Global Network

PAVELCOVÁ Zuzana, Krajanské Múzeum Matice slovenskej

PAUER Marián, novinár

SCHWARZ Jozef, Matica slovenská

ŠEVČEK Martin, Slovak Global Network

Srbsko

ANDRÁŠIKOVÁ Mária, Asociácia slovenských pedagógov

ČERVENÁK Juraj, Národnostná rada slovenskej národnostnej menšiny

HORVÁTOVÁ Anna,

JANČ Jan, podnikateľ

POPOVIČ Jaroslav, Zväz vojvodinských Slovákov

SPEVÁK Michal, Slováci a spolužitie

ŠIMÁK Zlatko, Slovenská evanjelická cirkev

ŠIMÁK Nikoleta, Slovenská evanjelická cirkev

ŠULAN Ján, Národnostná rada slovenskej národnostnej menšiny

VALENTÍK Vladimír, Slovenský kultúrny klub v Srbsku

VALENTOVÁ BELIČOVÁ Zdenka, Nový život, mesačník pre literatúru a kultúru

VUJAČIČOVÁ Tatiana, Národnostná rada slovenskej národnostnej menšiny

ZOLŇANOVÁ Svetlana, Národnostná rada slovenskej národnostnej menšiny

TOMANOVÁ MAKANOVÁ Anna, Národnostná rada slovenskej národnostnej menšiny

Španielsko

ĎAĎO Peter, Slovensko-španielska únia

Švédsko

DAUČÍK Dušan, Švédsko-slovenský spolok

JOHANNSON Kornélia, Švédsko-slovenský spolok

Ukrajina

DOROHOVYCH Eva, Špecializovaná všeobecnovzdelávacia škola I-III. st. číslo 4 s prehĺbeným vyučovaním slovenského jazyka v Užhorode

HREBÍK Oleksandr, Slovenská spoločnosť M.R.Štefánika vo Lvove

MICHAEL Peter, Spolok slovenských umelcov Zakarpattia

USA

Marek ŠOLTIS, Slovenská liga v Amerike, Slovak Heritage Festival

Veľká Británia

AZIRI Helena, Asociácia slovenských lekárov

KLAMPÁROVÁ Dana, Slovenský klub v Birminghame

KOŠTIALOVÁ Karin, Slovak School Wawrik

SMALLEY Dagmar, Slovenské vzdelávacie centrum v Birminghame, Asociácia Slovenských škôl a centier vo Veľkej Británii

SZABÓ Dagmar, charita Sunray for Children - Lúč pre Dieťa

Hostia

BARBIER Simona, Úrad vlády SR
BISTÁROVÁ Lucia, Národné osvetové centrum
ČAMBOROVÁ Katarína, Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR
ČERVENKA Branislav, Úrad hraničnej a cudzineckej polície
DENDIS Karol, Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí SR
DIDA Daniel, Národné osvetové centrum
FRELICHOVÁ Denisa, Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí SR
FURDÍK Igor, diplomat
GALBAVÁ Iveta, Úrad vlády SR
GUTHOVÁ Viera, Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR
HALKO Jozef, bratislavská arcidiecéza
HRUBIK Jaroslav, okresný úrad Kovačica
JANÍKOVÁ Martina, Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR
JONÁŠ Adam, Okresný úrad Kovačica
JOVANKOVIČ Samuel, Spolok Slovákov zo Srbska
KMEŤOVÁ Marcela, Evanjelická cirkev augsburského vyznania
KOŇÁRIKOVÁ Katarína, Zväz Slovákov z Bulharska
KOTEREC FRELICHOVÁ Denisa, Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí SR
LENOVSKÝ Ladislav, Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave
MALÍKOVÁ Martina, Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR
MELIŠ Mariana, Obecný úrad Kovačica
NÉMETH Denis, RTVS
PACANOVSKÁ Eva, Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR
PEKAROVIČOVÁ Jana, Štúdia Academia Slovaca
PETRAK Dušanka, Centrum pre sociálnu prácu Kovačica
PALOVIC Zuzana, Global Slovakia
SCHVANTNER Peter, Matica slovenská
SLANINKOVÁ Ingrid, RTVS- Rádio Slovakia International
SMOLEC Maroš, Matica slovenská
STANČÍK Andrej, Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí SR
STRAKA Daniel, Úrad vlády SR
ŠOTHOVÁ Eva, Škola umeleckého priemyslu
ŠUJAK Nicoleta, Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí SR
TICHÝ Ivan, Slovenský národný archív
TOMKOVÁ Jana, Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí SR
VALENT Denis, Ministerstvo kultúry SR
ŽÁKOVÁ Martina, Ministerstvo zdravotníctva SR

Obsah

Pozdravné príhovory hostí

Andrej STANČÍK,

štátny tajomník Ministerstva zahraničných vecí európskych záležitostí

Iveta GALBAVÁ,

poradkyňa predsedu vlády SR pre oblasť krajanov

Mons. Jozef HALKO,

bratislavský pomocný biskup, Konferencia biskupov Slovenska

Marcela KMEŤOVÁ,

tajomníčka pre zahraničie ECAV

Maroš SMOLEC,

správca Matice slovenskej

Vladimír SKALSKÝ,

predseda Svetového združenia Slovákov žijúcich v zahraničí

Vystúpenie predsedu Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí

Milan Ján PILIP

predseda Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí

Príspevky delegátov

Marek ŠOLTIS, USA

Implementácia štátnej politiky starostlivosti o Slovákov žijúcich v USA

Dana KLAMPÁROVÁ, Veľká Británia

Slovenské víkendové školy vo Veľkej Británii

Viera HORCHOVÁ, Nemecko

Záujem SR o školstvo v západnej Európe a v zámorí

Jarmila BUCHOVÁ, Nemecko

Posuny a vývojové trendy vo vzdelávaní

Karin KOŠTIALOVÁ, Veľká Británia

Podpora slovenskej komunity Warwick

Dagmar SZABÓ, Veľká Británia

Charita Sunray for Children - Lúč pre Dieťa

Helena AZIRI, Veľká Británia

Asociácia slovenských zdravotníkov vo Veľkej Británii

Alžbeta HOLLEROVÁ RAČKOVÁ, Maďarsko

Starostlivosť o Slovákov žijúcich v Maďarsku v kontexte koncepcie štátnej politiky Slovenskej republiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí

Jozef SCHWARZ, Slovensko

Niektoré námety na implementáciu koncepcie štátnej politiky SR vo vzťahu k Slovákom žijúcim v Maďarsku

Andrej Dan BÁRDOŠ, Česká republika

Implementácia koncepcie štátnej politiky SR vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí na obdobie 2022 – 2026

Sandra KRALJ VUKŠIČ, Chorvátsko

K problematike starostlivosti o krajanov prostredníctvom koncepcie štátnej politiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí na obdobie rokov 2022 – 2026

Claude BALÁŽ, Slovensko

Múzeum a pamätník slovenského vyst'ahovalectva v kontexte štátnej politiky SR vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí 2022 – 2026

Zlatko ŠIMÁK, Srbsko

Výstavba Slovenského centra v Novom Sade

Michal SPEVÁK, Srbsko

Skutky, nie reči / Res, non verba

Michal SPEVÁK ml., Čierna Hora

Zložitá hľadanie riešení

Juraj ČERVENÁK, Srbsko

Slováci v zahraničí – menšina v parlamente

Katarína KIRÁLY, Maďarsko

Národopisné zbierky, spoločenský priestor

Marta DEMJÉNOVÁ, Maďarsko

Efektivita a modernizácia štátnej podpory pre Slovákov žijúcich v zahraničí

Vladimír MLYNAR, Rakúsko

Viedenský Slováci a spolok SOVA

Ingrid KONRÁD, Rakúsko

Rakúsko – slovenský spolok vo Viedni jubiluje

Viera KUČEROVÁ, Česká republika

Médiá – rozhlas pre krajanov

Anna HORVÁTOVÁ, Srbsko

Prečo je dôležité prevedenie podpory pre krajskú oblasť médií v Srbsku alebo podpora jazykovej oblasti

Svetlana ZOLŇANOVÁ, Srbsko

Podpora materského štátu pri zachovaní národnostných škôl v Srbsku

Mária ANDRÁŠIKOVÁ, Srbsko

Vyučovanie a pestovanie slovenského spisovného jazyka (ako jedného zo základných činiteľov zachovania identity) na národnostných školách vo Vojvodine

Zuzana DRUGOVÁ, Slovensko

Metodické centrum UMB a jeho prínos k napĺňaniu Koncepce štátnej politiky Slovenskej republiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí

Zuzana KOVÁČOVÁ ŠVECOVÁ, Slovensko

Podpora vzdelávania Slovákov žijúcich v zahraničí v oblasti výučby slovenského jazyka

Eva DOROHVIČ, Ukrajina

Špecifiká výchovnovzdelávacej práce na Špecializovanej všeobecnovzdelávacej škole s prehĺbeným vyučovaním slovenského jazyka č. 4 v Užhorode

Erika FAJNOROVÁ, Slovensko

Mimoškolské aktivity a ich vplyv na ovládanie slovenčiny

Monika NECPALOVÁ, Slovensko

Divadelná dobrá prax

Zuzana PAVELCOVÁ, Slovensko

Krajská problematika a Matica slovenská v súčasnosti

Elena CENGELOVÁ CARINA, Taliansko

Združenie Krajanov a Priateľov Slovenska v Miláne

Zhrnutie záverov Stálej konferencie Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí
2022

Milan Ján PILIP

predseda ÚSŽZ

Denis PALUTKA

predseda Medzirezortnej komisie pre prípravu Akčného plánu Koncepcie štátnej politiky SR
vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí

FOTODOKUMENTÁCIA

Pracovníci úradu sa tešia na účastníkov a hostí

Podpredseda ÚSZZ Peter Prochávka víta poradkyňu predsedu vlády Ivetu pre oblasť krajanov Galbavú.

Konferenciu poctil svojou prítomnosťou štátny tajomník MZVaEZ SR Andrej Stančík. Víta ho predseda ÚSZZ Milan Ján Pilip a riaditeľka Odboru teritoriálneho a ekonomicko-dotačného Vladislava Jančoškova.

Najbližšie zo zahraničia to mali Viedeňáci. Podpredseda ÚSZZ Peter Prochávka víta Vladimíra Mlynára zo Slovensko-rakúskeho kultúrneho spolku.

Podpredseda ÚŠZZ Peter Prochádka víta bratislavského pomocného biskupa Mons. Jozefova Halíkova.

Zo susedného Maďarska prišla Katarína Király z Ústavu kultúry Slovákov v Maďarsku. Očividne sa potešila privítaniu zo strany predsedu ÚŠZZ Milana Jána Pilipa a riaditeľky Odboru osvedčení a právneho Andrey Groszovej.

Vedením konferencie sa ujala pracovníčka ÚŠZZ Milina Sklabinski.

Postupne pozývala hostí a dávala im možnosť prihovoriť sa účastníkom konferencie a následne im odovzdala risografiku z projektu Slovakiana Národného osvetového centra.

Predsedníctvo za predsedníckym stolom pozorne počúvalo a

a plénum tiež,

a plénum tiež.

Nadšenie z vypočutých príspevkov nebralo konca....

Prestávku mnohí využili na pózovanie. Predseda ÚSZZ Milan Ján Pilip so Zuzanou Palovič a Gabrielou Beregházyovou,

s Danou Klampárovou, Helenou Aziri a Michaelom Peterom,

s Jarmilou Buchovou a Karin Košťalovou,

s Jarmilou Buchovou a Vladimírom Valentíkom.

Michael Peter s Danou Klampárovou.

K dobrej chuti zahrála večer hudobná skupina Dudíci.

Akoby pod vplyvom hudby účastníkov aj hlad prešiel.....

Po dobrej večeri a muzike nasledovalo skupinové fotenie. Kto chcel sa pridať, kto nechcel, toho budete darmo hľadať na fotke.

Na druhý deň sa pokračovalo, tentoraz aj za prítomnosti predsedu Demokratického zväzu Slovákov a Čechov v Rumunsku a poslanca rumunského parlamentu Adriána Merku

Závery Stálej konferencie Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí 2022 zhrnuli Milan Ján Pilip, predseda ÚSZZ, a Denis Palutka, predseda Medzirezortnej komisie pre prípravu vykonávacieho plánu Koncepcie štátnej politiky SR vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí na obdobie 2022-2026

DOVIDENIA v roku 2024!